

2 168

УНИВ. БИБЛИОТЕКА
Г.И. Бр. 3207

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

БЕОГРАДСКЕ ОПШТИНСКЕ НОВИНЕ

ЧАСОПИС ЗА КОМУНАЛНО-СОЦИЈАЛНИ, ПРИВРЕДНИ И КУЛТУРНИ ЖИВОТ БЕОГРАДА

Број 1 Година LVI	Редакциони одбор МИЛОРАД СИМОВИЋ, Д-Р ДУШАН КАЛАНОВИЋ, ЖИВАН РАНКОВИЋ Уредник Б У Р О Б А Ђ А Ц	Јануар 1938 године
----------------------	--	-----------------------

Набављено 1617.1940
Бр. инвентара 625

САДРЖАЈ

Чланци и студије:

Њено Величанство Краљица Марија	3
Где је спаљен Света Сава! — Радивоје К. Новаковић	7

Књижевни додатак:

Београду (песма одабрана за штампу на књижевном конкурсy „Београдских општинских новина“) — Стеван П. Бешевић	14
Други дан, нови живот, други људи... — Дневник једног инвалида — (Роман из београдског живота — награђен на књижевном конкурсy Градског поглаварства Београд) — Зора Ђорђевић	15

Прилози за историју Београда:

Једна стара фотографија са изложбе Југословенске „Ладе“ у Софији 1906 године — Д-р М. И. А.	20
Стари водоводи, чесме и бунари у Београду (VI — Бунари у старом Београду) — Драг. Ранковић	23
Позоришни трг — сад и некад — Д. Ј. Р.	26
Спољашни изглед Београда у првој половини прошлог столећа — Влад. Ст. Каћански	27

Друштвена хроника:

Претседник Општине града Београда г. Влада Илић честита празнике Христовог Рођења Њ. В. Краљу, Њ. В. Краљици Марији и Њ. Кр. Вис. Кнезу-Намеснику Павлу	29
Рођендан Њ. В. Краљице Марије	30
Рођендан Њ. Кр. Вис. Краљевића Томислава	30
Румунски Престолонаследник Њ. Кр. Вис. Михаило посетио је Њ. В. Краљицу Марију на Дедињу	30
Њ. Кр. Вис. Војвода и Војвоткиња од Кента у Београду	31
Бадњак у Београду	31
Бадњи дан у радничким обдаништима	34
Богојављенска литија	35
Шестомесечни помен блаженоупокојеном Патријарху Варнави	36

Политичка хроника:

Румунски министар иностраних дела г. И. Мическу, пред одлазак за Женеву и при повратку из Женеве, посетио је Београд	37
Нови сенатори	38

Социјална хроника:

Прослава децјег празника „Оцеви“ у Централном уреду за заштиту матера, деце и младежи Поглаварства града Београда	59
Отварање кухиња Зимске помоћи у Београду и Земуну	40

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Културна хроника:

Прослава св. Саве на Универзитету	43
Освећена је основна школа „Матија Бан“ на Бановом Брду	44
Освећена је школа „Стеван Високи“ на Толчидерском Венцу	45
Освећење Црквеног музеја	45
Изложба жена-уметника Мале антанте	46
Изложба бугарских карикатуриста	47
Радио изложба на Београдском сајмишту	48
Божична издања београдских дневника о Београду	49

Соколство:

Соколско друштво Београд X	52
--------------------------------------	----

Позоришна хроника:

Премијере, репризе и глумци („У логору“, драма од Мирослава Крлеже; „Дете у борби“ од Леонарда Вегнера; г. Раша Плаовић враћа се београдској позорници; „Идиот“ од Ф. М. Достојевског) Б-ц	54
--	----

Правна хроника:

Одлуке Државног савета — Љуб. Ж. Јевтић	59
---	----

Некрлози:

† Д-р Карел Бакса, бивши приматор Прага	62
† Бранислав Нушић	62

Слика на корицама: **Београдски корзо**,
уметнички рад акад. сликара А. Г. Балажа

Београдске општинске новине

Издаје једанпут месечно као часопис, и једанпут недељно као службени орган Градског поглаварства Београд.
Претплата: годишње 150—, полугодишње 80— динара. Поједини број 10— дин.
Цена огласа: Цела страна 800—, пола стране 500—, четврт стране 300— дин. **Огласи на корицама 500/0 скупљи**
 Чековни рачун код Поштанске штедионице бр. 54,300
 Уредништво и администрација: Книгиње Љубице 1/III — телефон 26 242.
 Уредник прима сваког радног дана од 9-13 часова — Рукописи се не враћају.

Чланци и студије

Њено Величанство Краљица Марија

— Поводом рођендана —

Њено Величанство Краљица Марија

„Узорна и светла, и у свему другом
— Румунију памти, чувај љубав њену!
Нек Те срећа прати на Твом путу дугом!
„Живела нам! Збогом!“... И лађа се крену.
За Њом народ кличе: „Зар Ти није жао
Букурешта града и цветне Синаје?...
— „Жао Ми, али идем! Јер судба је јака!
Мене чека срећа, од сад нераздвојна,
„У Србији лепој, на обали Саве,
На витешким грудма Мог Краљевског Војна!
— „Жао Ми, али идем! Јер судба је јака!
„Полазим о, Боже, пут Ми благослови!
У земљи слободе, песме и јунака!

„Тамо Ми је љубав, тамо Златни снови!“...
Неизмерни простор лађа је већ прешла...
Промичу брежуљци, шуме и равнице,
Са обала српских грми: „Добро дошла,
„Узданице наша, витешка Краљице!“]

Вој. Илић Млађи

Краљица Марија, племенита, интелигентна, патријархално лепо васпитана, ступа на тле Своје нове Отаџбине, на тле суседне земље — Краљевине Југославије 6 јуна 1922 године у 17 часова са Својим Родитељима — оцем Краљем Фердинандом I и мајком Краљицом Маријом, Румуније.

Долази млада Принцеза Марија, за коју песници певаху „да је онај диван цветак, што нам краси Домовину, да је Она звездица наша сјајна, која с плавог свода сину...“ Долази Принцеза Марија „мила као сунашце“ да постане примерна супруга и идеална мати, да донесе као Краљица радост и љубав Своме драгоме Војну и Своме Нароу!

Краљица Марија где год је прошла пронела је Свој осмејак. И, када се венчала 8 јуна 1922 г. у Саборној цркви у Београду уз топовске звуке помешане са свештеном службом и песмом певачких друштава, Она је већ помишљала на Своју будућу улогу — тешку, деликатну, пуну части!

— „Што људи не могу, створићу Ја, жена:
„Срећу и спасење триест милиона,
„Кад братимство вежем на вечна времена
„Мишице и душе Срба и Румуна!“]

Краљица Марија у главноме Себи је ставила у Својој новој Отаџбини, Краљевини Југославији, три дужности: бити примерна супруга, бити нежна мајка и бити узорна краљица Своме народу.

1) Као примерна супруга, предузела је одмах да Своме мужу-Краљу, створи што лепши породични живот.

Засновала је Свој дом, Своје сопствено огњиште, на Дедињу, где ће са Својим мужем—

1) Вој. Ј. Илић, Млађи — „Песме“, Београд 1936,

2) Вој. Ј. Илић, Млађи — „Песме“, Београд 1936,

Краљем а доцније и са децом наћи одмора, весеља, забаве.

Дедиње, Загреб, Оплепац, Блед, Хан Пијесак, Беље, топли су, елегантни, са уметничким укусом уређени, кутци где су Краљевски Супружници имали да се одморе, окрепе...

2) Као нежна мајка, узор је свима Југословенима. Јер Она је подарила Своме миломе Супругу и своје драгоме Народу три лепа и напредна сина:

— Краља Петра II, који је рођен 6-IX-1923 год. у Београду;

— Краљевића Томислава, који је рођен 19-I-1928 год. у Београду и,

— Краљевића Андреја, који је рођен 28-VI-1929 год. на Бледу.

Краљица Марија као мајка срећно је обележила три племена једнога истога народа, које „никад и нико раздвојити неће“. Она воли децу:

„Краљицу наше јуначке земље

Дивно име **Марија** поносно кити:

Петар, Томислав и Андреј љупки

Њена и наша дика ће бити.

Три мила Тића, три љупка Сина,

Краљевскога Дома највеће благо,

Нек буду понос и срећа Мајке,

Очеве круне камење драго.

Још једну љубав, још једну бригу

Срце те Мајке у себи крије,

Палих хероја сирота деца

Никад ниједно да гладно није,

И топла љубав мајчине душе

Сиротане ове ко сунце греје:

И многа суза преста да тече

Свуд око себе Краљица сеје.

Милосном руком обилне даре

Из ока деце јадне сироте:

То дивно срце **Мајке и Жене**

И за њих куца пуно доброте.

Зато нек деца узвикну звонко

Из својих младих захвалних груди:

Добротворко, наша драга мати,

Краљ, деца и Ти нам вазда срећна буди“³⁾

„...Краљица воли децу. Појава њена зрачна

У сваком дечјем срцу радостан огањ пали,

Она срдечно шири Краљевске руке нежне

И раздрагана кличе: „Ходите мили мали!“⁴⁾

Краљица Марија као мајка. Она је то не само Своје деце, три сива тића, три анђелчића, него је мати и све југословенске деце. Њен, апел, 6 новембра 1934 год. из Београда, да се помогне југословенској деци то показује — он, гласи:

„Радимо за југословенску децу!

Наша деца су нам највећа брига, наш најдрагоценији понос и ружичаста нада наше светле будућности.

³⁾ Александар Милићевић професор у књизи: „**Наш највећи Краљ**“, књ. II стр. 86, Београд; уредио Душан Мил. Шијачки 1931.

⁴⁾ Вој. Ј. Илић, Млађи — „**Песме**“ Београд 1936 стр. 68.

Старање о животу, здрављу и васпитању деце није само најсветија дужност мајки и родитељских домова, него први и најважнији задатак хуманих друштава, општина, градова, па и саме државе.

Снага једног народа мери се по моралном и физичком здрављу деце, а његове способности по добро организованој дечјој заштити.

Ако хоћемо да се одужимо своје јуначком народу, ако хоћемо да приведемо нашу лепу домовину напретку, посветимо нашу сталну искрену и топлу љубав југословенској деци.

Нека ни једно југословенско дете не остане незбринато, незаштићено, нека сва наша деца весело живе и напредују и нека се њихова дечја песма среће разлиже по свима крајевима дивне Југославије.“

Њ. В. Краљица Марија од 2 године

Њ. В. Краљица Марија од 9 година

Краљица Марија као мајка дубоко је осећајна за сву југословенску децу. Њено писмо упућено „Југословенској Унији за заштиту деце“ из Београда 10 новембра 1935 год. бриљантно нам показује ту љубав и осећајност.

Писмо гласи:

„Југословенски подмладак треба да буде понос наше нације, главни стуб величанствене зграде наше државе. Он у својим грудима носи будућу судбину нашег народа. Дужност је свих нас да у најидеалнијој мери обезбедимо пун развој све наше деце и да посветимо нашу највећу пажњу будућности нашег народа — нашој деци.

Сретства, која се троше за децу уродиће најлепшим плодом. „Права штедња није штедња на деци, него штедња за децу“. Зато нека се све већа и већа сретства из јавних и приватних врела стављају на расположење за планску заштиту деце. Поред државе, заштити деце треба да посвете пуну пажњу и све наше општине, а нарочито наши градови.

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Најуспешније методе дечје заштите могу се применити само на основу озбиљних студија. Поред много воље, потребно је и много стручног знања и животног искуства.

Са задовољством пратим кораке наше Југословенске Уније за заштиту деце у спровођењу њеног лепог и узвишеног задатка: да у свима редовима нашег народа буди и продубљује осећања одговорности према деци и будућим народним генерацијама, да у дело спроводи здраву сарадњу приватне иницијативе са јавним органима и да стручним расправљањем дечјег проблема у нашој Краљевини тражи најбоље методе дечје заштите.

Први југословенски конгрес за заштиту деце, који Унија овога месеца одржава у Београду, много ће допринети проучавању проблема наше дечје заштите. Искрено желим да конгрес пробуди пуно интересовања код службених органа и приватних добротвора, код стручних радника и доброволјних сарадника на пољу заштите наше деце.

Нека Унија истраје у својим настојањима и постигне најлепше успехе на корист наше деце, узданице нашег народа и носиоца његове срећне будућности“.

3) Као узорна краљица, Она је од првога момента ступања на тле Краљевине Југославије — Своје друге и сада праве Отаџбине, све Своје силе употребила да буде Своме Народу: добра, љупка и племенита. И њу је сваки у Краљевини Југославији — од Бевђелије до Триглава и од Јадранскога мора до ушћа Тимока — заволео. Јер, Она скромна у опхођењу са Народом, скромна у оделу, скромна у свему, — чини радо милостињу, свакога саслуша и свакога хоће и уме да разуме...

Кад је позвата да 7 марта 1930 год. освети у Сплиту брод, највећи трговачки, који носи Њено узвишено име, Она је лично тамо присуствовала. Тада је на поздрав одговорила:

„Честитам Вам крштење овога дивнога брода са топлим жељом, да са поносом и успехом проноси морем југословенску трговачку заставу.

Нека је са срећом“.

Кад је кумовала застави Јадранске страже Она је упутила ово писмо:

„Управи Месног одбора Јадранске страже, Београд —

Под заштитом Мога Прворођеног Сина, Његовог Краљевског Височанства Наследника престола Петра; с благословом Божијим и под сенком великих предака и палих витезова и победника, нека се поносно вије овај посвећени Стражин стег.

У овом стегу нека Стражино чланство гледа своју част, у њему нека црпе снагу

и веру у себе; у њему нека гледа потстрек за свој племенити рад; у њему нека се напаја љубављу према својој Краљу и Отаџбини.

Нека ова застава, као свето знамење Јадранске страже у Београду, буде: збориште нашег престоничког грађанства у његовим племенитим акцијама за добро Краља и Отаџбине и симбол сталних настојања у извођењу узвишених циљева Јадранске страже.

То је Моја жеља и Мој поздрав на данашњи дан.

Дано у Нашем Престоном Граду, дана 18 јануара, године 1931“.

Кад је отворила продају Божићних маркица „Југословенске лиге против туберкулозе“ Она је упутила 28 децембра 1937 год. овај апел:

„Југословенској лиги против туберкулозе,

Туберкулоза претставља једну од највећих опасности по здравље нашег народа. Јер, она прети да се из градова и већих насељених места још више рашири по селима и мањим местима.

Успеха у борби против овога великога народног зла може бити само ако заједнички и сложено раде: државни и самоуправни органи и установе са удружењима и Лигама, као носиоцима приватне иницијативе.

Зато наша акција у борби против туберкулозе треба да буде општа, заједничка целог народа, свега свеснога грађанства.

Њ. В. Краљица Марија од 10 година Њ. В. Краљица Марија од 15 година

Ја поздрављам Југословенску лигу против туберкулозе — ценећи њене напоре и њен рад у сузбијању туберкулозе у народу“.

Краљица Марија пуна је врлина, које је уздижу изнад других. Она воли уматност, добар је спортист.

Краљица Марија ужива много у Својем етнографском музеју, једној дворани на Дедињу (одељење Краљевског двора), пуној женских костима, богато извежених и златом и сребром, из свих делова Краљевине Југославије.

Кроз ове лепе ствари, које је добила од народа као поклоне, Она гледа пред Својим очима стално разноврсне одлике појединих крајева у Својој земљи, које је готово Она већ све посетила и обишла.

Краљица Марија одушевљена је и неустрашива спортисткиња. По природи чврстог карактера, хладна и присебна у одлучним тренутцима, Она се не боји да гази и по снегу и мразу. Она сама тера свој ауто марке »Rols-Rois« најтежим серпентинама, као оним на Ловћену поврх которских провалија, који је један од најтежих у Централној Европи...¹⁾

Краљица Марија, чија је судбина тешка и тужна; пуна дивљења и поштовања... Када погибе „Љубав Њена и Нада нашега рода, Љубимац свих земаља“, када изгубисмо Великог Вођа, када оде у небеске висине Витешки Краљ 9 октобра 1934 год. у Марсељу (Француска), Својим држањем и Својим опхођењем уздигла се је у бесмртност.

„Краљице, Жено жалосна, у срцу с тисућ

мачева,
Тужном окружена једом милијонских, горких
плачева,
Не носиш узалуд болно, заветско име: **Марија**.
Јер да би ова жртва већа, божанскија била,
Да би бол стигла дубоко, до најтајнијих дубина,
Распеше: Бога Оца, не, — новозаретски: Сина.
Скрушена и нема Ти стојиш под крстом Мужа
и Оца,

Он виси: **нјчвршћа спона нашега Уједињења**,
Крвава, најскупља жртва заветног нам
Спасења.

Света крв потоком тече из рањеног Му бока,
Народ се њом крштава: Јован на сред Јордана,
Њоме се болно крштава сва наша земља
широка.

Краљице, Жено жалосна, бол је твоја
безмерна,

Кад подељена толиким срцима верних
милијона,

Не ублажи се ништа снага Њезина болна.

Краљице, Мајко жалосна,

Не носиш узалуд болно, заветно име:

Марија²⁾

1) »Daily Colonist«, Канада (Северна Америка) од 23 августа 1931.

2) Сибе Миличић, Београд 1934, песма: „Марији, Краљици Мајци“.

„**Опрости!**... Брижно срце и лице
Што ипак зборе!.. Светла Краљице!
Стишај се мало, за један часак
И чуј слаби ал' искрени гласак:
Стишај се, стишај, све тише, тише,
И Бога ради, — не тужи више!...
Удар је страхан! Још како страхан!
Свиреп, подмукли, низак, ужасан!
Али се сети, — ох, морам тако:
На земљи нашој рај је и пак'о!...
У златној деци сагледај Друга!
Он је с Њима, кроз Њих је с Тобом
Сада и увек и пред Богом!
С Њима оживи! С **Петром** се дигни!
На срећу рода чело подигни
И буди увек силна и јака, —
Буди нам свима... Отац и Мајка!...“³⁾

Краљица Марија примерна супруга, нежна мајка, узорна краљица, обожавана од Свога народа, сва се посветила чувању и подизању Своје деце, у првоме реду нашега младога и милога Краља Петра II.

Београд, престоница Краљевине Југославије, цео народ — сви Југословени и ван граница Краљевине Југославије, обраћа се преко Београда — преко њега и кроз њега, Богу са топлим молитвама на дан 9 јануара 1938 год. на Рођен дан Краљице Марије са жељом:

„Да Узвишеној Краљици Марији, нежној Мајци, подари дуг живот, потпуно здравље и сваку срећу!“

„Кроз нашу земљу брује звуци звона,
Чује се усклик многих милиона
И сваки цвећем кити скромни стан;
Срца су свију радосна и пуна —
Краљица наша, наша сјајна Круна,
Прославља данас један велик дан.
Уз песме громке, узвике и звуке,
На молитву се састављају руке:
Богу се моле отац, мати, син,
Богу се моле и стари и млади
Рођен дан слави мајка сирочади —
Краљица, мајка, добротвор је њин...“⁴⁾

3) Вој. В. Рашић, песма: „Њеном Величанству Краљици Марији-Мајци“, изашла у „Домовини“, Београд, директор Ж. Ранковић, бр. 7 за 1935 год.

4) С. Марчић, песма: „Тридесети Рођен дан Њ. Вел. Краљице Марије“ изашла у „Домовини“, Београд, директор Ж. Ранковић, бр. 1 за 1930 год.

Где је спаљен Свети Сава ?

I

По овоме питању, данас у нас Срба, влада некаква чудна збрка појмова, иако је оно одавно решено. Јер, у недавно доба дешавало се, да многи потпуно основани разлози истине губе од своје важности, убеђења и силе, само зато, што се нашло људи којима није ишло у рачун, да једном пронађена и примљена истина и даље траје. Тако и сад стоји са овим простим питањем, чији наслов исписасмо овом чланку: *Где је спаљен Свети Сава?*

Не зна се зашто, тек једног дана пуче глас, између нас ондашњих становника настањених око „Звездаре“, да је Свети Сава баш тамо и спаљен, где му је већ сада подигнута и црквица. Многи од нас, који смо прилично века провели у том крају, баш ништа о томе нисмо знали. Ни најстарији људи — у години 1894—1895, — нису нам ништа умели о томе рећи. Отуда смо онда, сви ми млађи, веровали са правом да су ту по среди некакви други разлози, те смо сумњали о спаљивању тела Светог Саве баш на том месту у Београду где му се црквица диже. Али, најзад, нека буде и тако, када црква би подигнута за непуних — петнаест дана! А зидало се американском брзином.

При свем том, ово није ипак био доказ да је баш на том месту, где је ова црквица подигнута, спаљен Свети Сава. А о спаљивању на том месту уопште није било ни говора, већ само о томе да се подигне једна црквица Светом Сави у Београду, у чему се потпуно и успело.

Прошло је од тога доба доста времена; са зидањем велелепне цркве Светом Сави на том месту тада је ишло врло тешко. Најпре политички догађаји у Београду спречише то зидање; затим, дође седмогодишњи рат 1912—1919 и најпосле тешко стање наше привреде. Нас је, тадашње становнике тога краја, још више обухватила сумња: да ли ће се храм Светом Сави подићи? Али, баш и кад буде остварено, нико од нас неће веровати, да је светитељ на том месту и спаљен. Ми доказа нисмо имали да је спаљивање било на месту где му је првобитно подигнута црквица; исто тако, тога доказа нема ни данас, кад се, после више од тридесет година, почиње зидање овог великог храма Светом Сави. Шта више

за нас је све јасно, да Свети Сава ту није спаљен.

II

Врачар, где је Синан-паша, велики везир турскога царства, спалио тело Светог Саве 27 априла 1594 године, није се тада простирао на оној страни и онако као што ми то данас видимо. У то доба није било два Врачара: источног и западног, него је био један, чији је простор био познат. Он се није ширио ни тамо, где су данас војне и грађанске болнице, нити где је Стара Звездара, нити још мање тамо где је подигнута црквица Светоме Сави. Такво проширење Врачара људи су учинили тек четрдесетих година деветнаестог века, или нешто раније.

На картама Београда, као и на разним његовим сликама из 1521, 1685, 1688, 1789, 1804, 1866, — а то је од 16—19 века, — а затим, из описа разних путописаца — ових последњих било је готово из свију крајева Европе — понавља се и види се стално једно: да се је овај део садашњег Београда, од савске обале па све у правцу Авале, називао Дедино Брдо, или *Дедиње*. „Дедиње, над сремским пределом, наднело се је над Савом” — вели Веранције, путописац из 1553 године. Оно је тада обухватило сав простор од Саве и Топчидерске Реке до Кумодрашкога и Мокролушкога Потока, обухватајући и цео онај простор где је подигнута поменута црквица Светоме Сави. Тачније речено, између две реке, Топчидерске и Мокролушке, проостирало се је Дедино Брдо, чији се један део, доњи, до утока Топчидерске Реке у Саву, данас назива Топчидерским Брдом. Од Дедина Брда па све до Кумодрашке Реке, простирало се је доцније названо „Бањичко Поље”. Простор од ове па до Екмеклука, пресецала је Мокролушка Река.

Испод Дедина Брда, становали су Цигани у Циган-махали, данашњој бари „Венеције”, а у најновије доба то је простор између реке Саве, железничке пруге Београд—Земун и београдске железничке станице; јер, од када се зна за Београд, напад у прошлости на савској обали није постојала никаква уређена варош, просто зато, што је тај простор вечито, тако рећи, сваког пролећа, плавила река Сава. А место где је данашња црквица Светитељу било

је ненасељено, пошто је околина вароши са те стране била потпуно пуста. Отуда, ни онда, па ни до данас, у том крају и нема никаквог предања о спаљивању Светога Саве на месту подигнуте цркве; никакав веродостојан споменик подигнут из тога или нешто познијега доба, те да би се заиста могла утврдити истинитост тога спаљивања, било код те црквице или у њеној близини. О подизању какве цркве од 16—19 века није се смело ни помислити, јер то Турци не би никада дозволили. А и оно мало цркава било је готово сакривено да не би вређало турски верски осећај. Био би кажњен смрћу сваки онај који би подигао ма и најмању црквицу Светом Сави у Београду. Турски верски фанатизам у том погледу био је искључив и нетрпељив.

Напротив, у доба спаљивања тела српскога светитеља — 1594 године, Врачар је „са стране Таиш Мадена (или данас Ташмајдана), надвисио дунавску обалу и тамишку банатску равницу”. Једном његовом страном пролазио је Цариградски Друм, сада Смедеревски, те се је Врачар простирао у правцу села Миријева, где се један његов део и данас зове Врачар; други његов део био је у правцу турске вароши на Дунаву, у Доњем Граду, опкољене градским бедемима. А изван овога била су два засеока, од којих је један Циган-махала у Бари. Врачар је, према овоме, обухватао сав онај простор који се пружа од Цариградског Друма, па се простира иза доцнијега шанца, — опсадне линије — Принца Јевђенија Савојског, када је овај опсађивао Београд 1717 године.

Врачар дакле, обухвата сав онај простор испред Шареног Извора, Пашине Чесме и Бајтина Брда, па, спуштајући се испред Миријевска Потока овом опсадном линијом, допирао је изнад гребена над самим Дунавом. Врачар је био покривен многобројним хумкама или брежуљцима, те је заиста надвисио Дунав, као што то вели Матија Катанчић. Овај професор археологије и нумизматике на универзитету у Пешти 1796 године вели у свом делу „Спомен Београда” (преведено у „Гласнику друштва Српске Словености” Св. V 1853 год.) „Овај пак град „Београд” лежи на узвишеном месту, њојски је и са њојзадине врховима Врачара... као каквим облаком њојсодарећи над тамишким њределом, које Дунав пресеца на двоје”. У Ријечнику из 1818 год. Вук вели:

„Док ми гледа Крњо из Земуна,
А Маргита на Врачар, на поље”

Кроз средину Врачара протицао је Булбудерски или Славујски Поток, као што то и данас протиче. У оно доба били су турски летњиковци и силне турске баште око Славујевог Потока. Тадашњи Врачар обухватао је и сву данашњу Палиулу, Карстал, Принца Јевђенија Савојског... Цариградски Друм, про-

лазећи једном страном Врачара, пролазио је поред самог хумкама покривеног Ташмајдана, правцем средини градског бедема; испред овога Ташмајдана била је Врачар-махала, тачно испред данашње цркве Светог Марка, а то је равница где је некад била црква Свете Софије, доцније преобраћена у џамију, познату под именом Батал-џамије. На томе месту данас је подигнута нова зграда Народне Скупштине. Испред ове Врачар-махале била је српска варош, где је позната Смедеревска Капија, на Цариградском Друму. У близини ове капије био је чувени Шарени Хамам. Међу старим Палилулцима Београђанима било је људи који врло добро памте, да су им њихови претци причали, како се је сав овај крај негдашње Врачар-махале, где је Ташмајдан, називао Савином махалом или Савинцем. Почетком 19 века у близини Врачара налазио се је један извор који је сам народ називао Источником Светога Саве.

Продужење Врачара према турској вароши на Дунаву и дунавској страни потпуно је оправдано: јер је то поље, које се полако, постепено, спушта ка Београду, те је у непрекидној вези са овим, главним Цариградским Друмом, којим се иде правце Стамбол Капији у средини градскога бедема, данас испред самога споменика Кнеза Михајила! Сам пак Цариградски Друм пролазио је поред Ташмајдана, те не само да је био жив, с погледом на саобраћај, већ је био потпуно приступачан свету, како Турцима из града и вароши тако исто и Србима и осталим становницима. Дунавском страном, Врачар је у вези са друмом који води Видин Капији на Дунаву, сада у правцу Душанове улице. У то доба о коме говоримо, Цариградски Друм био је непосредна и најјача веза турске престонице Цариграда са Београдом, најлепшом и најмногољуднијом вароши турског царства на овом делу Дунава. И заиста, Врачар је претстављао непрекидну живост и кретање, водећи својим путевима и у сам београдски град као и у турску варош у Доњем Граду на обали Дунава, Од како се пак за Београд зна, варош је увек била на Дунаву, па је то исто тако било и 1594 године, када је спаљен Свети Сава. Врачар је био дакле у правцу градских бедема и турске вароши, као и у њиховој њојсредној близини.

А са Врачарем је у вези река Дунав.

Пристаниште римске флоте, у старом Синдунуму, није било на реци Сави већ на Дунаву. Турци, када говоре о Београду и о вароши у њему, знају само за дунавски крај. У ратовима и биткама око Београда под Сибињанин Јанком или Хуњадијем, увек је највише страдала варош на Дунаву. Маџари, Турци и Аустријанци, знађаху само за дунавски крај. Небојша, кула стрелница, тај најстарији споменик још из римског доба, вероватно цара Константина Великог, била је у старо доба

крајња тачка до које је допирала варош, која је онда била на Дунаву. *Десџот Стеван Високи*, — пошто је утврдио Београд и у њему поставио себи престоницу деспотовине Србије, сазидавши за себе двор, а за Београђане једну нову цркву *Усџеније свете Боџородице* — изнова је подигао варош на *источној страни на блатом Дунавском наџибу*, тј. тамо где је она била од памтивека...

Закључак, који се сам собом намеће, овакав је: Када је *Дедиње*, где је подигнута црквица, над савском обалом, а над сремском страном, онда је било *уоџште ту немоџуће сџалити тело Светоџ Саве, зато, што је оно било сџаљено на Врачару, који је са Ташмајданом, над дунавском страном, надвисџо тамнишку или банатску равницу. А исти је такав положџј и данас.*

III

Онај, који је спалио Светог Саву био је потурица *Синан паша*. Прошлост нам казује, да је био рођен око 1530 године у српском селу *Соколовцима*, данас потурченим *Шајиновцима*, јер у српском језику реч „соко” значи у турском језику „шаин”. Шајиновци су у Ољу у крају Дукађина у Јужној Србији¹⁾. Код Турака, Синаново име сматрано је за најсестије, а код Срба за најгрозније. Турци су са највећом радошћу причали како је Синан-паша подигао силне џамије, док Срби са плачем казују како је оборио многе цркве, па и ону највећу српску светињу, цркву *светоџ Арханђела* у Призрену, задужбину *Силноџ Цара Душана*. Код Турака, Синан је био *Газија* — победник, а код Срба, највећи крвопија српског народа.

Народна песма²⁾ о Синану вели:

„Ђаурске си цркве порушио
И њихове свеце попалио
А попове на коље набио!”

Па који је био тај Синан-паша, који је нанео највећу увреду српском народу, откада овај постоји?

Синан-паша, Србин потурица, био је велики везир под султанима: Солиманом II, (1520—1566), Селимом II (1566—1574), Амуратом III (1574—1596) и Мухамедом III (1596—1603). Године 1551 освојио је цео Триполис; затим је угушио буну у Јемени у Арабији; протерао Шпанце из Туниса, а највише се одликовао у рату са Аустријом. Ево како представља *Лебе* да је изгледао и какав му је био карактер, говорећи о Синану у свом делу „О историји турског рата 1593 (Павле Поповић у „Гласу Срп. Краљ. Академије Наука” књ. XC стр. 53—55): — „Синан-паша” — вели *Лебе* — турски садразам велики је војник, необразован,

сујеверан, врло сујетан, страшно суров, камена срца, без трунке милости, крвожедан, зликовац, зверски је мрзео хришћане”.

Увек му је била једна мисао у глави, да потурчи што више Срба, јер је био и сам потурица, Србин из села Соколоваца.

Синан-паша, хтео је намерно да изазове рат са Аустријом, па зато нареди босанском везиру, те овај нападне на аустријске тврђаве; али везир код Сиска би потучен 22 јуна 1593 године. Турска је сматрала да је ово довољан повод, па зато Аустрији објави рат. Због тога, Синан-паша са својим сином Хасаном те године, 1593, дојури са војском у Београд, пређе у Маџарску и удари на цара Рудолфа (1576—1611). Међутим, за Аустрију овај рат у 1594-ој години био је врло успешан, те се тада многи Срби подигоше на оружје противу Турака, — време Новака Дебељака, — а у вези са Власима и аустријском царском војском.

У Банату, подигну се на устанак Срби, којима је био на челу *Теодор*, вршачки владикадика, носећи на својим заставама лик Светог Саве. У Пећи противу Турака подигне се сам српски патријарх *Јован*. Свуда према устаницима био је Синан-паша као главни командант турске војске, а нарочито у Банату према владици Теодору. Иако је овај имао успеха према Синановој војсци, будући неспреман и довољно непотпомогнут од стране Аустрије, Синан-паша не само да победи Теодора, већ га ухвати, одере и од његове коже направи мех. Патријарх Јован исто тако буде ухваћен и у Цариграду код Јени Капије буде обешен. Али се устанак прошири и на Арнауте, па Арнаути нападну на Турке; за то време српски хајдуци продру до Софије и освоје је. На све стране побуне, устанци и борбе противу Турака биле су врло јаке, тако да је турски садразам Синан-паша, да би победио Србе, дошао на идеју: да уништи тело Светог Саве, коме су се према ондашњој традицији клањали и сами Турци, узимајући на себе знак крста и покрштавајући се.

„Турска војска код Београда, — вели Милан Ђ. Милићевић, у својој књизи „Стефан Немања и Св. Сава” Београд 1879 и 1913, стр. 55, — под командом Синан-паше, потурченога Србина, нахођаше се као усредици каквога пламеног мора. Узалуд јој беше Санџак-шериф. Ваљало је других талисмана и других курбана..... Тада се Садразан Синан, стари Србин из срца Старе Србије, о коме прича казује, да је још као младо чобанче једним самом нагласком своје свираљке, доводио дивље псе да пред њим покорно пузе — тада се, тај потурчењак каменог срца и гвоздене руке, сети душевнога покрета свога народа. Знао је он, да је овај исти народ који у томе часу дивљом јарошћу, ватром и сабљом затире све што је турско, јуче био и сутра ће ићи да смерно клања и сузе рони пред њивотом јед-

1) Сада у горском срезу.

2) „Св. Сава” — Ј. Џонић с. 55—56.

нога калуђера. Да ли само калуђера! Да, пред њивотом архијепскопа и краљевнића и више од овога, великога човека, великога родољуба, свеца, просветитеља и учитеља, једном речју, који је бољи од свих тих, и који се ничим не може да замени — *пřed њивотом Светога Саве.*"

У нашој народној песми о томе се овако пева:

„Миљешевка ђаурска је ђаба.
О свецима и свакој неђељи
Ту је пуно ђаурских хаџија
Што долазе те се свецу моле.
Да је тако нека и остане,
Ал' сам чуо и људи ми кажу
Да ка свецу иду на клањање
Баш и наши Турци Османлије!"

И онда је, вели песма, султан наредио Синан-паши да се Свети Сава спали. То се износи у овим стиховима:

„Па отиди до Влаха Старога,
Баш до оне цркве Миљешевке,
И одузми тог ђаурског свеца,
Донеси га твоме Биограду,
Па сакупи све ђауре редом
Све ђауре и њине попове,
И свеца им пред очима спали."

О ношењу свечевог тела од Милешеве до Врачара у Београду забележена је једна песма у Дубици, коју је објавио поч. Андра Гавриловић, професор, у *Годишњици* Николе Чупића, књига XVIII стр. 273 овако:

„Ахмет-паша да га Бог убије
И са њиме Јашар од Полимља
Два душмана и до два крвника,
С војском паше око Милешеве,
Калуђере свете погубише,
Што не паде поред свете цркве,
То везаше узо наопако,
Милешевку цркву попалише,
Светитеља Саву поробише,
Куд год дођу сиротиња цвили;
Кроз крв свуда свеца пронесоше;
Тако траја до тринаест дана,
До белог града Београда."

Тај пут преношења свечевог тела ми имамо опет у народном предању. Можда оно није потпуно тачно, али благодарећи појединцима, који су ово сачували, ми тај пут приближно знамо. Вероватно, када би се дубље испитало код становника Раса, или Рашке, Старога Вла и у крајевима око Дрине, можда би се могла пронаћи истина, која би нас задовољила. По народном предању, пут је био овим правцем: Милешева, Косатица, Врањак, Жљоб, Дражевић, Велики Суводол, Нова Варош, Тикве, Теферич, Вранеш, Увац, Бурађе, Златибор, Београд.

Као друга варијанта била би ова: Милешева, Дренова, Бистрица, Вранеш, Увац итд.

Ево како народна песма описује долазак на Врачар:

„На Врачар се креће турска војска,
А пред њоме Синан паша силни,
А за њима носе Светог Саву,
Не носе га к'о што носе свеца,
Већ га носе к'о неког хајвана,
Попели га мазги на самара,
А ту мазгу за водиће води,
Стара једна калуђерска душа.
Измучена и испребијана"

Ко је био на Врачару да дочека Синан-пашу и тело Светога Саве?

Ево што вели народна песма:

„А то тамо чудо од свијета!
Понапријед сви попови редом,
Сви попови и сви калуђери,
А за њима сва остала рџа,
Турци су их ту на зор догнали.
Да гледају што гледали нису,
И што ником не би пожелели."

Ево шта нам народна песма вели о самом спаљивању! Синан наређује војницима:

„Брже боље, моја децо драга,
Брже дрва на гомилу дајте,
И на дрва полож'те ђаура
Кога раја за свеца разгласи,
Те уздрма турску царевину,
И нашега цара честитог,
Па одоздо ватру потпалите!
Нека светац Биограду светли.
Када свеца у пеп'о створите
— Бац'те пепо низ тијо Дунаво!"

А кад се ово спаљивање заврши, онда народна песма вели да је Синан наредио војницима:

„Па узмите троструке камџије;
Растерајте рају са Врачара!
А попове у тамнице бацте,
Све попове и све калуђере,
Нек ту труну док на свеца мисле!"

Заиста, тако је и било. По наредби Синан-паше Ахмет-бег Ођуз узео је тело светог Саве из манастира Милешеве, и донесе га Синан-паши у Београд, који га спали на пољу Врачару 27 априла 1594 године. О овом датуму спаљивања било је у нас врло много говора и врло супротних мишљења, али је усвојено раније мишљење Илариона Руварца, а то је овај датум, који овде изнесосмо. Тако је било и мишљење архимандрита Нићифора Дучића (*Књижевни радови* књ. V. стр. 302—307) Ј. Томића *Срп. Књиж. Гласник* књ. XVI

стр. 907 — Пав. Поповића Глас. Срп. акад.
Наука књ. ХС стр. 53—55, као и нашег чувеног
 историка Љубе Ковачевића.

О самом спаљивању има близу двадесет
 разних извора и многих расправа, било наших
 или страних писаца, као и много записа. Ми
 ћемо овде напоменути само два извора, о дану
 спаљивања, о дану када је тело узето из
 Милешева и када је ово спаљено. Ови су за-
 писи узети из књиге III бр. 5253 *Зайиса* од
 Љубе Стојановића, као и од истог писца *За-
 јис* Бр. 962 узет из *Родослова*. Тако први
 гласи: „В љето 7102 в дни перскаго цара вез-
 вет бист светитељ Сава в петак велики; уви
 мне грешному” — године 1594 у време перског
 цара узет би светитељ Сава на велики петак;
 јаој мени грешноме!” Други гласи: „В лето
 7103 однесоше Турци Светаго Саву из Ми-
 лешева мјесеца марта 10 ден Ахмет Бег Ођуз
 исожгоше априла 27 на Врачару код Бел-
 града”. Велики петак тада није био 10 марта,
 него је падао 29 марта. Тачан је датум спаљ-
 ивања 27 април као и само место спаљива-
 ња поље Врачар. Руварац, говорећи о пећ-
 ским патријарсима од Макарија до Арсени-
 ја III, потпуно је доказао, да 1595 Синан-па-
 ша и није могао спалити Светог Саву, зато
 што је био збачен са везирства, те према том
 отпада ова година 1595. Остаје дакле година
 1594 као она када је Свети Сава спаљен, а
 која је у нас опште усвојена.

Да напоменемо узгред да је овај дан усво-
 јен и од стране Милана Ђ. Милићевића у књи-
 зи „Стефан Немања и Свети Сава” штампан-
 ој 1879 год. у Београду, као и по други пут
 штампана 1913 године (види стр. 56!). Исто
 је ово усвојено и у књизи „Свети Сава” од
 проте Јована Вучковића стр. 91 — Нови Сад
 1902.

Шта је било даље са Синан-пашом?

Он је у години 1595-ој напао на влашког
 војводу Михајла, али га овај код Трговишта
 тако разбије, да се од очевидне смрти спасао
 само срамним бегством. Наскоро, после овога
 пораза, он умре у Призрену, где буде сахра-
 њен у препрати своје џамије с леве стране,
 до два стуба. На гробу му буде метнута ве-
 лика мермерна плоча и начињен споменик.

Очевидци Призренци причали су, што је
 тада забележено од стране игумана Аксенти-
 ја, да је 1762 године река Бистрица, која про-
 тиче кроз Призрен, тако силно нашла, да
 је вода оборила сву џамијску препрату; по-
 дигла мермерну плочу са гроба; изваљала Си-
 наново тело црно као ођорели ђањ, и собом
 некуд однела. Срби у глас завичу: „Гледајте!
 те! гледајте! Паде гроб! Узе га вода... црн
 као крља... однесе га!” Затим се Бистрица
 трже натраг. Стубови од препрате осташе о-
 борени, близу џамије, а Синаново тело не-
 ста. Гнев Божји није хтео оставити Синана
 ни у гробу, а српска земља није хтела чувати
 у својим недрима одметника и издајника.

IV

На коме је месту Врачара био спаљен
 Свети Сава?

Тадашња турска варош Београд у 1594
 години, као што је раније изнето, била је на
 Дунаву, опкољена градским бедемима, почев-
 ши од Дунава, па на градски брег и одавде
 до саме Саве. У овим бедемима било је пет
 капија за улазак у варош. Тако је *Смедерев-
 ска Капија* била на Дунаву; удесно од ове,
 посматрано из града, а у правцу данашње Ду-
 шанове улице, била је *Видин Капија*; *Стамбол
 Капија* била је испред садашњег споменика
 Кнеза Михајила; идући Сави била је *Бања-
 лучка Капија*, доцније прозвата *Варош Капи-
 ја*. На самој Сави код ђумрука или царинар-
 нице била је *Шабачка Капија*, доцније назва-
 та *Сава Капија*.

Синан-паша, хтевши показати Турцима да
 је заиста газија и победник, који се никога
 не боји, а најмање, силе ђаурскога свеца, и-
 забрао је такво место на Врачару са кога се
 лепо виде и турски бедеми и турска варош
 на Дунаву, насељена Ерлијама, Турцима до-
 мородцима и војницима. Такво једно место мо-
 рало је бити узвишено, а у правцу и бедема
 и вароши, те је било у њиховој близини. Још
 више, када је у близини тога места пролазио
 Цариградски Друм. Иначе, ако таквога места
 не би било, а спаљивање извршено на пу-
 стоме месту, испод кога су насељени Цига-
 ни, удаљено од Београда, Синан-паша би про-
 машио свој циљ. Јер, када нико од Турака
 не би видео то спаљивање, нико му не би ве-
 ровао да је такво дело извршио у славу Му-
 хамеда и султана, а раји Турци не би веро-
 вали, када би се ова и плачући јадала, т.ј.
 бедна сиротиња, којој правоверни Турчин не
 сме да верује.

Природно је да је такво узвишено место
 само тамо где је *какав хум*, или *хумка*, о-
 дакле се лепо виде Дунав, турска варош и
 град, тако да са свих ових тачака Турци могу
 лепо и јасно видети спаљивање тела српскога
 светитеља, у част и славу полумесеца. У суб-
 боту 24 априла 1594 године, под турским кам-
 пијама, Срби наслагаше дрва и винову лозу,
 па запалише огањ; дим се диже, ватра букну
 и у пламену који је лизао и обухватио свето
 тело и у диму који се дизао небу под обла-
 ке, *изгоре тело Светој Саве*. Србима, томе
 бедном и бесправном робљу турском, ударен је
 нож посред срца жива, али је тог тренутка,
 са 64 турске џамије, запевало 64 мујезина:
 „Алах ил Алах, ве Мохамед реис ил Алах!”
 т.ј. Бог је Бог, а Мухамед је његов пророк.

Таква једна хумка *није имала испред се-
 бе никакво брдо* или пуст, напуштен крај, већ
 је имала прегледну равницу, турске баште и
 летњиковце, које је све надвисивала. Она је
 морала имати у својој близини какву турску
 џамију, те да се још више види понижење
 Срба ђаура према Турцима. Из предњег о-

писа Врачара види се да је те хумке имао *Таш Маден садашњи Ташмајдан*, као што их он и данас има. Испред њега била је раније Тобци-џамија, првобитно црква Св. Софије а доцније назвата Батал-џамија, коју су сами Турци називали *врачарском џамијом*. Равница око Бтал-џамије, или поље, називала се у доба Карађорђево Врачар-махала, а то је место тачно испред садашње цркве Светог Марка. Срби су ову махалу називали Мали Врачар, а становници Палилуле — Савинац. Из Карађорђевог ратовања видимо да је Гушанац Алија 9 априла 1804 године продро у Београд са остатком Крџалија, и на Малом Врачару, данас Батал-џамији, где је данашња зграда Народне Скупштине поставио свој логор.

Овако мишљење потпуно утврђује и *усмена предања* и *писани извори* који су до нас допрли. Јер не само да су Срби знали тачно место где је 1594 године спаљен Свети Сава, већ су то исто знали и Турци очевидци, који су ово спаљивање гледали. Исто су ово могли сазнати Чеси, Немци, Маџари и Срби, који су били у војсци курфирста баденског Максимилијана Емануила, када је овај освојио Београд од Турака 6 септембра 1687 године. Тако исто, ово су сазнање могли имати и војници принца Евђенија Савојског када је овај 7 августа 1717 по други пут освојио Београд од султана. Српско насеље у Карлстату, смешано са Немцима из Штајера и Вормса као и са Маџарима, преносило је од колена на колена тај догађај, причајући како се је то спаљивање десило. Карлстат, то је данашња Палилула. Зна се одмах да су сами Срби, по спаљивању тела Светог Саве, *обележили место* где је ово било извршено, што је све остало нетакнуто до 1716 године; на месту спаљивања је била гвоздена ограда, јер никакав крст нису Турци хтели допустити, сматрајући да би тим био њихов верски фанатизам повређен.

Преко, дакле, старих људи у Палилули, а никада од становника око црквице Светог Саве, ми знамо за народно предање где је спаљен Свети Сава. Заиста, старом београдском проти више је старца причало, наравно Палилулаца, да је Свети Сава спаљен на *виновој лози*, јер су ту били виногради, а *на хумки која је тачно иза олтара цркве Светог Марка*. Професор Андра Гавриловић у књизи „Свети Сава“ стр. 211 Београд 1900 године, изнео је, колико је нама познато, први мишљење да је црква Светог Марка подигнута на месту спаљивања Светог Саве, те је могућно да је Књаз Милош 1831 године и подигао баш на томе месту ту цркву, због блискости места спаљивања тела Светог Саве. А ова црква је испред самог Ташмајдана на Врачару. Већ је у „Београдским Општинским Новинама“ и изнето било мишљење, да се црква Светог Марка назове црквом Светог Саве.

Заиста, са напред поменуте хумке прекрасан је изглед на Дунав, Палилулу, и на сву варош покрај Дунава, где је сада Дорћол, као и на онај део Београда који је био у правцу градскога бедема. Да није нове зграде Народне Скупштине, као и зграда позади ове, изглед, који је сада потпуно заклоњен, био би ванредно леп на целокупан град и тврђаву.

Та хумка, која се овде спомиње, јесте *Чујина Хумка*. Она се налази *иза олтара* цркве Светог Марка, а на самом Ташмајдану. Приликом спаљивања тела, као што је речено, били су многобројни и Срби и Турци. Први су ту били под морањем, „Турци су их на зор догнали“, а други „да се од свега срца радују уништењу једне српске хришћанске светиње, као и да уздигну до небеса велику ревност Синан-паше за Мухамедову веру“. *Чујина хумка* заиста је одговорила једној оваквој улози; код ње се могао скупити многобројан народ, будући да је и у близини Цариградског Друма, на крају једнога насеља, које је било одмах иза *Врачар-капије*. Ово се пак место звало *Мали Врачар*, за разлику од *Великог Врачара*, који је био иза Ташмајдана, па се и данас простире одавде па све у правцу села Миријева. Многобројне тапије у Окружном Суду и гласе „њива или имање на Великом Врачару.“

Овакво народно предање било је забележено код разних писаца старијих као и новијих. Тако, *Јован Рајић*, архимандрит, отац новије српске историје, у свом чувеном делу: „Историја Болгаров, Хорватов и Србов“ част вторија, Вијена 1794 год. стр. 348—349 ево шта вели: „Његово преподобно тело, по многоме времену безбожни Синан паша нареди, те се оно премести од манастира Милешеве у Београд, где га јавно до пепела спале 1595 год. на пољу званом *Врачар*“. — Тако о спаљивању моштију Светог Саве пише *Дифрен* гл. III, § 50, стр. 54, *Мавро Орбини* стр. 223, у грофа *Бранковића* у књ. III стр. 66. Кратка ова повест приличи не толико политичкој историји колико црквеним житијама, где су описивања светих... Оно место где је спаљено тело Светог Саве — *а било је на левој страни Чујине хумке*, на којој је капетан Чупа за кривицу мачем посечен, што се назива Мајдан — Београђани су из страхопоштовања према своме светитељу, били оградиле. Ограда је трајала чак до вараџдинског рата и године 1716. Али, пошто се у та времена деси рат Немаца и Турака у нашим крајевима, то је и оно место остало пусто. Овакво је писмено мишљење о овом месту дакле дато пре 143 године.

Пре 103 године, гј. 1834, издата је у Крагујевцу у државној књигопечатњи једна књига под насловом: „Нови Плутарх“ втора част, чији је писац Евгеније Јовановић. У овој књизи, на стр. 115, где је реч о Светом Сави, писац од речи до речи овако вели: „Мошти његове

пренесене су на повеленије Синан паше у 1595 из манастира Милешеве у Београд, а потом на Врачару сожежене. Оно место *соженија* које лежи на левој страни Чујине умке оградиле су били из *блаћовенија* житељи Београдски тврдом оградом и та је до л. 1716 нерушима пребила!

Милан Ђ. Милићевић у „Кнежевини Србији” на стр. 69–70, изриком вели да је: „Ахмет бег Ођуз спалио тело Светог Саве *према* Београду, на Врачару, на левој страни Чупине Умке, као што гласи предање. Неки капетан Чупа био је ту посечен, па зато се та хумка тако и прозвала. Велика вероватност, да је то било негде *око садашњеј Ташмајдана*, где је гробље садашње Палилуске цркве.”

Милош Милосављевић у делу „Србијада или повјесница српског народа” стр. 67–76 част I 1876, одштампано у делу Уроша Џонића „Свети Сава” стр. 309, вели:

„Мошти Турци на Врачар однеше
У Београд и ту и’ спалише
С леве стране од Чупине умке”.

Влад. Карић у делу „Краљевина Србија” стр. 680 говори: „Источни Врачар раздвојен је Ташмајданом и Тркалиштем од Палилуле (стр. 609). На Врачару, *негде око садашњеј Ташмајдана*, спалио је Синан-паша тело Светог Саве.

Сретен Поповић у својој књизи „Путовања по новој Србији” исто тако износи ово мишљење о спаљивању тела Светог Саве на хумци више цркве Светог Марка; београдски прота Никола Трифуновић у „Дневном Листу” београдском, деведесетих година пр. века, бранио је овакво мишљење. А прота Јован Вучковић у својој књизи „Свети Сава” стр. 90–91 из год. 1902, вели: „У суботу 27 априла 1594 год. пред Београдом на Врачару тамо где је данас црква Светог Марка ложе Турци ватру... и у њој... спаљују тело Светог Саве”.

Одавде се јасно види да су и народно предање као и мишљења разних писаца потпуно сложни о месту где је тело Светог Саве спаљено, а то је *Чујина Хумка*.

Међутим, један нов доказ о спаљивању тела Светог Саве на Чупиној хумци показао се изненада. То је било, када је дошао у нашу престоницу један турски изасланик, око 1930 године, а послат од стране своје државе. Са једном црвеном књигом у руци, он је једног дана посматрао цркву Светог Марка и околину. Том приликом запита Милоша Нићифоровића, који је ту био присутан: „Имали у близини цркве каква хумка са које се види Дунав? И када му она би показала, одмах иза олтара цркве Светог Марка, он одброји извесан број корака према њој, од прилике 70–80 метара, па затим рече: „Овде је спаљен ваш Свети Сава!” А то је баш оно

место које је архимандрит Јован Рајић означио тачно, још пре 143 године. Све ми је ово Нићифоровић поновио више пута. Најзад ме је одвео истим правцем, којим је ишао поменути Турчин, све до на сам врх Чупине Хумке, која се заиста налази тачно иза олтара цркве Светог Марка. Докле год су Турци били у Београду, они ову хумку нису дирали. Па је нису дирали ни наши. Али, сада изгледа као да ће бити потпуно уништена због генералног плана Београда. Ето, како бисмо се ми одужили нашем највећем светитељу и просветитељу, Растку Немањићу, Светом Сави!

Закључак

Из свега доведе изнесенога излази овакав закључак:

1) *Никада није било могуће* спалити тело Светог Саве тамо, где је сада подигнута црквица њему посвећена, а где се баш наших дана започео зидати и велелепни храм Светом Сави.

Ово зато што тај крај није Врачар, већ Старо Дедиње, некада у доба спаљивања Св. Саве ненасељено место и удаљено од Београда, испод кога је у XVI веку била *цитамахала*, а не турска варош.

2) *Врачар-махала* била је око Батал-џамије, коју су Турци називали Врачар-џамија; ту Врачар-Махалу су Срби, после спаљивања тела Св. Саве називали *Савинцем*, те је овај назив остао све до почетка XIX века код старих Палилулаца. У доба Карађорђа Петровића овај се крај називао и *Мали Врачар*. Прави и истинити Врачар од 1594–1840 године био је састављен од Малога Врачара, који је започињао од прилике од данашње Дечанске улице, па се завршавао код Таш-Мајдана, и Великога Врачара, који је почињао од Таш-Мајдана, па се простирао све у правцу села Мирјева.

3) Тело Светитеља Саве спаљено је *на левој страни Чујине Хумке*, а то је данас место тачно иза олтара цркве Св. Марка, јер је *Таш-Мајдан* пресецао *Мали* и *Велики* Врачар.

4) Велелепна црква или храм Св. Саве нека буде тамо где је почето да се зида. Али тамо где је Св. Сава *стварно спаљен* треба подићи било *крст* или *какву малу капелу*, за доказ поштовања Срба према своме великоме Светитељу и учитељу Св. Сави, онако исто, као што су београдски житељи, после спаљивања тела Св. Саве у 1594 години, обележили место спаситеља једном оградом, која је трајала све до 1716 године. Такав један споменик могао би се подићи, као што је крст или капела, на самом месту спаљивања, пошто је ово место тачно утврђено, према ономе што је у овој расправи изнето и доказано.

Београду*)

С титанском харфом, требало би Титан однекуд да се на Авали створи,
Спустивши ноге на обалу Саве, да силним гласом, што се стравно ори,
У славу Твоје прошлости далеке, помене прво стародревне Келте.
Јер, Ти си као преходница звезда, што сја у вече и у раној зори; —
Но, моја харфа тише ће да бруји кроз наше равни, преко Твоје Делте...

Ти памтиш, Граде, све туђинске хорде, до нових раса, што, у име Христа,
С барјаком смрти, под „културе“ чалмом,
И данас газе на прагове туђе,
Машући бѣсно, све луђе и луђе,
Не зеленом палмом,
Већ мачем силе старих освајача, на чијем рѣзу крв и суза блиста! — ...

...Мој Бели Граде, са прошлостју црном.
Витешка главо, овенчана трном!
Васкрсло сунце, после мрака дуга.
Велико срце Словенскога Југа!...
Наш горди Риме, што се крилиш, диван, крај два нам „Тибра“, на брегова седам;
Одане душе, и очију сузних, но, горда срца, с љубављу Те гледам;
И, грлећ' Твоје бедеме кржаве, и поносите, још по Граду горњем,
Поздрављам Твоју заветну Ружицу, са њеним белим и рањеним торњем;
И, падајући на колена оба,
Као пред Христом, васкрслим из гроба,
Молим се Неком, у небу далеком,
Који нас често остављаше саме,
Мотрећ' из Бескраја,
Где проносимо буктиње из таме,
У славу Твога обновљеног сјаја:
Да нам у часу искушења нова, буде л' Му хтела опет тако воља,
Остави само наџ, веру и снагу,
И облацима не заклони небо, да сунце сја на Твоја родна поља,
И широм земље Твоју децу драгу.....

Од свога срца ево градим харфу, и бирам речи нежне као свила,
И звучне као царске хорне јасне:
Мој Бели Граде, не дај чак ни сѣнци да икад падне на орлова крила,
На чиста крила, која Те узнесе, у пуној слави, на висине часне!...
Гордо се дижи, страшни спомениче, где мртва леже јуначка Ти чеда.
Јер, Ти си био, и вечно нам буди, свих нараштаја кристални студенац,
Незнани јунак, са Авале плъве, с вером и надом још у Тебе гледа;
И слазећ' духом, кад се звезде јаве, звездани плете изнад Тебе венац...

Стеван П. Бешевић

* Ова је песма одабрана за штампу под редовним условима на специјалном књижевном конкурсy „Београдских општинских новина“:

Други дан, нови животи, други људи...

— Дневник једног инвалида —

(Роман из београдској живоша — напратен на књижевном конкурс
Градској поглаварства Београд)

(Наставак)

11 — ЗЛОЧИНАЧКИ УМИШЉАЈ

На Јелисаветин позив Миша је јутрос путовао. Њих двоје праве неку заверу из које су мене искључили. Муче ме најгора страховања. Јелисавета је тврдоглава. Само ме Мишино присуство мало умирује.

Ужасно је ово чекање на опасност која треба да дође. Имам скоро утисак као у рату, кад густа магла непријатеља чини невидљивим, па човек апсолутно не зна с које стране и кад ће пасти бомба. —

Свршило се. Осмога дана после Осаковићевога повратка. Јелисавета је остала здрава и читава. Победила је, и сад је слободна. Криминални тип ишчезао је из наше куће за увек, — али како, и по коју цену! Сирота моја Дуда. Да је бар тога последњег удара остала поштеђена. Она је тако измењена и тиха... Сасвим је сломљена.

Тај Стеван није поштедео никога од младих Николића, — сем Бобе, која је толико негативна да је са њоме могао поступити са једном врстом пријатељскога обзира. Могао бих га упоредити са пламеним језиком: ко му дође у близину, и кога он додирне, носи опекотину као обележје. Доиста, као пламени језик дејствовао је овај Далматинац.

О правој трагедији Јелисаветинога брака и о мирној борби младе жене против покварености њенога мужа ипак нисам имао појма. Моја братаница је са упорном истрајношћу и ретком храброшћу ишла своје циљу, и на крају је доиста ослободила нашу кућу тога опаснога нечовека. Не, ни појма нисам имао за шта је све Стеван способан, и како се смело моја Јелисавета упустила са њиме у борбу. То је био двојан на живот и смрт. Још и сад коса ми се диже на глави кад помислим на последњи догађај.

Јелисавета се трудила да према Стевану буде увек подједнако љубазна, — чак и онда кад га је упознала у његовој правој боји. Знала је да је њена љубазност једино оружје којим може отклонити Стеваново неповерење. А схватила је да је Стеван безобзирно само једно хтео: да, по сваку цену, задовољи своју грабљивост. Јелисавету је њен брак душевно сломио. Али нада да ће добити дете показала јој је будућност у сасвим другој боји. И све што је потом замислила и радила дога-

ђало се са мишљу на мало створење, коме ће у будуће морати да се посвети.

А Стеван, опет, задовољио је први део своје сујете: постао је члан једне угледне београдске породице, једне од оних поштених патријархалних српских породица, заосталих из предратнога времена, које, уместо њлемства, носе, у њуној мери, све оне отмене особине које смо навикли да придајемо њлемству. Помоћу наше породице добио је он приступ и затворене највише кругове нашега друштва. Брзо је успео да се добро осигура и новцем, — на начин као онога коцкарскога вечера код Јелисавете, коме сам ја тако нежељено учинио крај. Кад је имао пуне џепове, стајала су му отворена врата оних покварених богатих кругова где је и дању и ноћу могао да се предаје коцкању. А њему коцкање није било страст, него само циљ да зајази своју жудњу за новцем.

Кад се приближило време да Јелисавета добије дете, предочио јој је муж, својом виртуозном речитошћу, да смо сви ми људи смртни, а да се она порођајем излаже једној опасности по живот. Зато би добро било да среди спољне прилике. Одавно већ уверена у негативност његових особина, прозрела га је она тога пута до дна његове покварене душе. Али одбарена самосавлађивањем, и готова да иде до крајњих граница, да би тако повратила своју слободу, она је тобож добровољно прихватила његов предлог, и, по његовим упутствима, написала тестамент сходно коме, у случају њене смрти, цело њено имање припада Стевану. То се догодило крајем јуна 1935 г. Јелисавета ми је признала како и поред све своје душевне јачине, од тренутка кад је узео себи тестамент, није могла да се ослободи страха. Осећала је да јој прети опасност од Стевана. У часовима када је мислио да га нико не посматра, гледао је он своју жену хладно, као смишљајући шта би са њоме могао да учини. Једна свирепа и неумитна црта око његових чврсто стиснутих танких усана, говорила јој је јасно: „Кад ти не би постојала, све би припало мени, и нико ми не би смео ништа више заповедати”. — Осећала сам, из дана у дан, и из часа у час, чика Војо, — признала ми је доцније Јелисавета, — да он жели моју смрт, и да му је та жеља постала

фикс-идеја. Стога сам одлучила да са Здравковићима отпутујем у Зајечар, да тамо моје нерве одморим, и да без страха и у миру чекам бебу. Миши и Насти поверила сам ствар. Помоћу Мишином написала сам још један тестамент, који моје дете и моје имање за увек штити од варалице Стевана. Тај тестамент је оверен код суда, и има пуну важност, тако да га нико не би могао оборити, у случају моје смрти. Он је склоњен на сигурно место.

— У августу, дошао је Стеван на детиње крштење. Усиљавао се да буде учтив и љубазан према мени, а ја сам, са своје стране, изигравала срдачност. Обоје смо глумили првокласно, уверавам те. Али једна разлика ипак постјала је међу нама: ја сам тачно знала да је његово понашање лажно: међутим, он је још увек гледао у мени ограничено младо створење које је узео за жену, па је слепо веровао у искреност мога опхођења. Уложила сам много труда да га одржим у тој вери... Остао је у Зајечару само неколико дана. Али то је било довољно да се уверим како није одустао од своје мрачне намере. Опет је почео да ме мучи страх. Каткад је он био толики, да сам говорила самој себи како сам луда, и како су све моје зле слутње само утваре једне болесне маште. Али један поглед на његов тврди профил поново ме је убеђивао у тачност мојих стрепњи. Та и другима је пало у очи колико се његова спољашност изменила. И кад најбоље може да се претвара, човек носи на лицу и у понашању још увек печат своје унутрашњости. У последње време Стеванови покрети постали су нервозни и растргани, и јасно су одавали да је обузет нечим потајним”.

Али на који је начин хтео он да се ослободи моје братанице? Са које јој је стране претила опасност? Са повратком њених физичких снага, Јелисавету је почела да обузима нека страховита побуна. Одлучила је да се усуди на најсмелији потхват, и да укрсти своју интелигенцију и своју моћ са Стевановом — ради свога детета. Он не сме имати никаквога права на дете... Сама она може и пропасти — до себе јој није много стало — само дете мора имати чисту и слободну будућност. Зато је била дужна да победи: својом смрћу или — ако провиђење тако хоће — једним и по њу срећним исходом.

Јелисавета ми је причала даље:

— Ускоро ми је било јасно шта он снује. Његова најновија страст био је ауто. Као што знаш, касније је добио од деде један спортски аутомобил. У Зајечару наједном је почео говорити како треба да научим шофирање. Непрестано је наваљивао да му учиним по вољи. „Док стекнем аутомобил, врло много ћемо се заједно возити”, тврдио је срдачно. Ја нисам одмах схватила његову намеру, него сам му одговорила да сад, због бебе, немам времена за шофирање. Сем тога није ми ни потребно

да научим како се аутомобилом управља, да бих се са њиме могла извозити. У томе сам случајно погледала у Мишу. Он ми је давао скривене знаке да прихватим Стеванову жељу. Одједном сам разумела одакле ми прети смртна опасност... Знаш ли, чико, да сам, уместо страха, осетила знатно олакшање. Сад сам бар знала на чему сам, и могла сам да се против зла наоружам. Наравно, потом сам рекла Стевану како ће ми правити задовољство да шофирам. Време за то можда ће се ипак наћи. Сам Стеван дао ми је прве лекције, — али се, за време њих, Миша није од нас мицао. Но кад је Стеван отпутовао, после неколико дана, не само да сам тада учила шофирање, — и то, уз мало пажње, није никаква вештина, — него ме је Миша посветио и у све тајне мотора, до најситнијих појединости.

— У јесен сам се вратила овамо. Стевана сам ретко виђала. Неколико пута испадао је он из његове улоге љубазности, и био је спрема мене врло хладан и осоран. Ја сам се правила да то једва примећујем, и понашала сам се према њему као поверљива и пажљива жена. У последње време постао је нераздвојан са Сашом. У томе се десила она ствар са Костом, па је, потом, Стеван отишао на пут аутомобилом. Најзад је дошао ред на Сацу. Али овај је саздан од друкчијег материјала него Коста, па је, у последњем тренутку, дао Стевану отпор и открио његову праву суштину. Божјом помоћу, Саша је спасен ужаснога краја, и остао је жив. Кад се Стеван вратио с пута, он је увидео да Сашу не може више уцењивати и да су откривена његова недела. Остало му је само да не подлегне Николићима, него да све удеси како би и даље имао користи од њих, — другим речима, требало је да изведе свој велики подвиг, и да постане господар мога имања. А потом би сам, својом вољом, оставио ову њему мрску кућу, и са својим сином отумарао негде где без икаквога надзора може продужити извођење својих машинација. Дете би задржао, да га једнога дана вама врло скупо прода, или да, помоћу њега предузме какву другу уцењивачку спекулацију, коју ја не умем ни да замислим. Јер моја фантазија неспособна је да прати његову рђавштину.

— Врло вероватно... А шта се даље догодило? питао сам без даха Јелисавету.

— Миша је свога шофера Ацу посветио у целу ствар. Пре свакога мога изласка аутомобилом, шофер би прегледао Стеванова кола у присуству једнога полицијскога агента. Аца је овај деликатан задатак вршио врло савесно и неприметно. Кад ми ништа није јавио, знала сам да је све у реду. Јер са Стеваном сам често излазила, као што је било предвиђено у његовојем плану.

Јелисавета тешко уздахну, затим продужи:

— Јуче у јутру, баш кад је искуцало девет сати, упитао ме је Стеван, љубазно и немарно:

— Јелисавета, ти би могла да ми учиниш једну велику љубав. Морам данас у десет сати да будем у Министарству. А, осим тога, треба да узем од Павловића један важан докуменат за шефа. Павловић лежи болестан у својој вили на Дедињу. Ти га се сећаш? Та ишли смо код његове жене у званичну посету...

Сетила сам се тога.

— Било би доиста лепо од тебе, кад би ме одвезла у Министарство, а потом сама отишла код Павловића по тај докуменат, и мени га донела. Другога не бих смео послати по њега.

— Хоћу радо. Само мораш мало причекати, јер још нисам обучена, одговорила сам му мирно, али се нисам усудила да га погледам. Осећала сам да је дошао пресудан тренутак.

— Лепо се намести! — довикну ми он цинично.

Сео је у суседну собу, против своје навике, и није се из ње мицао. Дакле нисам могла неприметно да се удаљим, и да запитам шофера је ли приметио што сумњиво. Стеван ме је журрио, и ни за тренутак није ме остављао саму. Тако сам пошла са њима колима, спремна на најгоре. Ауто је већ чекао пред кућом; шофер ми је отворио врата, ја сам ушла, и баш је и Стеван хтео да заузме место, кад се разлеже Мишин глас:

„Стеване, молим те, само тренутак...”

Како сам доцније дознала, молио га је да једном његовом познанику помогне да нађе место. Ова молба имала је само за циљ да Стевана одвоји од мене. За то време, шофер ми је рекао:

— Милостива госпођо, будите хладнокрвни. Жице које држе волан до пола су претругане. Ако опрезно управљате воланом, извесно ће издржати још двадесет минута. Где идете?

— У Министарство Просвете са њиме. Потом треба сама да одем на Дедиње.

— Нипошто не смете поћи на Дедиње. Од Министарства савићете одмах у Дворску улицу и стаћете код Парламента лево, близу станице земуноскога трамваја. Агент је већ обавестио тајну полицију. Они ће господина Стевана неприметно ухватити и одвести у полицију. Само лагано терајте кола, милостива госпођо; тада вам се, за то кратко време, не може ништа десити. Никако не смете нагло заокретати; пре рескирајте судар, опомињао ме је још шофер.

У томе је дошао Стеван, и сео крај мене:

— Ја ћу сам да шофирам, рече он.

Посматрала сам га како окреће волан, напрежући се да га трза што је могуће мање. Како сам га мрзела у томе тренутку!

Нисам се могла уздржати, и рекла сам му потсмешљиво:

— Ала ти данас полако возиш!.. Зар те то не нервира? Ја волим брзу вожњу. Што брже, тим пријатније...

Не окрећући главу он одговори:

— Ах, јутро је тако лепо. — Довољно ћу рано стићи у затворен простор моје канцеларије... Али, ако волиш брзу вожњу, можеш пустити по вољи ауто да јури, нарочито низбрдо, при повратку са Дедиња.

— То ћу и да радим!.. Само ће бити штета ако при томе ауто страда.

— Доиста, — рече он, са искреним жаљењем у гласу.

— Видиш, чика Војо, овај нечовек таква је — тврдица, да му је огромно тешко пало жртвовање свога аута, — чак и ради тога да се мене ослободи, и да на тај начин приграби велико имање. Овоме зеленашу чинила се и та цена сувише висока.

Кад је Стеван напустио ауто пред Министарством Просвете, довикнуо ми је тако јасно да су његове речи могли чути сви људи који су се налазили пред вратима у ходнику:

— Буди обазрива, Јелисавета.

Климнула сам му главом смешећи се, и поздрављала сам га руком, — све док се није изгубио на степеницама што воде на горњи спрат. Потом сам опрезно окренула кола, и одвезла се, срећно, до означенога места крај Парламента.

Прекинуо сам је жустро:

— Само не разумем Мишу. Како је могао допустити да се ти изложиш толикој опасности. Та он је знао да је Стеван престругао жице што држе волан, и да се оне свакога часа могу прекинути... То је већ био довољан разлог да се ова хуља одмах да ухапсити.

— То није био довољан разлог, драги чико. Закон не узима у обзир злочиначке намере. Није било доста ни што га је агент посматрао ноћу, кад је спремао свој ауто за пренад на мој живот. Јер Стеван се могао бранити многим изговорима, — да је хтео извршити самоубиство, или чим другим. Не, не, морали смо га ухватити на делу, да бисмо га учинили безопасним. Ништа друго није остало: била сам приморана да уђем у ауто, и да предузем вожњу коју ми је он предложио... А ја баш ништа не бих марила и да сам сломила врат. Последње године сувише сам издржала... Кажем ти, чика Војо, доста ми је љубави. Потпуно сам изгубила веру у људе, — заврши горко Јелисавета.

После једне паузе, она настави:

— Код Скупштине чекао ме је Миша. Тај добри човек загрлио ме је сав узбуђен. А мече је обузео хладан бес: на моју судбину, која је тако свирепо поступала са мном, онда, кад сам са најчеднијим намерама ушла у нови живот; на Стевана чија је поквареност прелазила све границе допуштеног; на читав људски род, у коме су могућа тако гнусна изненађења; на Мишу, чије је искрено и благородно лице стајало у грубој супротности са мојим кошмарним доживљајем; најзад на саму себе, која здрава и читава стојим усред светлости сунца, док на целокупан живот осећам физичко гађење. Кажем ти, чико, да сам у томе тренутку још

седела у ономе ђаволскоме аутомобилу, ја бих се са њиме заједно сјурила негде у неповрат. И док ме је Миша у својој лимузини возио у полицију, дрхтала сам као јасиков лист, неспособна да изустим једну реч. Пред очима играло ми је црно и црвено. Ништа нисам видела, а, исто тако, нисам ни чула шта ми Миша говори. Постепено сам се умирила... У полицији седео је Стеван, сломљен, без трунке храбрости, бедан, избеумљен. Није ни покушавао да одрекне своје недело. У дворишту је стајао његов ауто. Тајни агенти доукли су га помоћу једног таксиа. Пред Стеваном су реконструисали његов злочиначки потхват. Том лупежу коначно је здерана образина. Иследник ме је питао, форме ради, хоћу ли одмах да поднесем против њега тужбу. Међутим већ смо све предузели да се ова куља, у пратњи полиције, одмах протера преко границе Југославије... Требало је да видиш како су Стеванове очи засијале у жудњи, управо у животињском нагону да и даље живи, кад је дознао да ће бити слободан... Од тренутка кад је то чуо, сигурност и сабраност почеле су да му се враћају, и он је са једном врстом хохштаплерске отмености дао да га фотографишу и да му узму отиске прстију за кривичну архиву...

— Шта је било даље већ знаш. —

Да, знао сам. Стеван је остао у полицији све до поласка воза. Јелисавета се смиловала да сама спакује његове ствари, и да му их пошаље.

Од Мише сам дознао једну појединост која добро карактерише Јелисаветино душевно стање, а коју ми је сама прећутала. Она Стевана није удостојила ни једне речи. Али кад је, заједно са Мишом, остављала иследничкову канцеларију и пролазила поред тога бедника, он је погледао снисходљиво, и рекао јој тихо;

— Хвала ти... Буди великодушна, молим те, и пошљи ми венецијанску кутију. У њој се налазе моје личне ствари, које ни за кога немају интереса.

Јелисавета је застала пред њим, мирно га је погледала у његове лажљиве очи, и рекла сабрано и љубазно:

— Ах, што се тиче твојих „личних ствари“, можеш бити сасвим мираћ. Дуда их је изгорела онога дана кад си се ти вратио са пута. Кључ је био, као и увек, у џепу твога прслука, — она га је одмах нашла.

— И у истом тренутку ударила је Стевану два шамара, који су добро одјекнули. И пре него што се та злочиначка куља, а и ми остали, могли освестити, Јелисавета је већ напустила собу, — завршио је Миша.

Али Стеванов одлазак имао је још један зао епилог. Снаја Деса посетила га је у полицији, — на неколико тренутака... Рекла нам је врло збуњена, да ће он отпутовати у Француску.

Доцније сам од Дуде дознао још и ово.

Око десет сати у вече, баш кад је Дуда хтела да легне, неко је закуцао на њена вра-

та. Зачудила се кад је видела своју мајку, у бледо-ружичастој кућној хаљини украшеној белим педцом. Изгледала је као слика најизврсније елегантије и префињености.

— Хоћу да ти кажем лаку ноћ, срце моје... Па ти овде живиш као Спартанка... али ипак је топло и пријатно... Не бих могла ту код тебе дуже боравити... Знаш, бојала бих се да ниска таваница не падне на мене.

— Једна тако лепа и љупка мати као што си ти и не спада у овај оквир, — одговорила јој је Дуда.

— Тако... Дакле и ти то осећаш? То ме радује. Цела ова кућа сувише је уска за мене. Све је овде уједначено, строго уређено, патријархално... Ја нисам из породице Николић... Али ти си из ње... и то је добро.

— Да, ја сам прави члан породице Николић. А ти си рођена за сјај, ти припадаш великоме свету, — рече Дуда, гледајући задивљено своју лепу, лакоислену мајку.

— Како ме ти познајеш, Дудице! Видиш, ја доиста имам природу лептира... Али на тебе сам горда. Ти већ много знаш, можда више него ја... Треба увек да слушаш чика Воју... Него... зашто сам те управо потражила? Ах, да... Претурала сам по својим старим стварима... Гледај ову огрлицу са брилиантима и крупним смарагдом. Њу ми је твој отац дао као венчани поклон. За мене је она сувише озбиљна, али теби дивно стоји. Та ти си већ одрасла девојка... Поклањам ти је... А сад је време за спавање. Лаку ноћ, срце моје!

Загрлила је своју кћер, пољубила је у чело и образе и отишла. Лака, као бели облак на небу, преливен јутарњим руменилом, губила се она, сва ваздушаста у својој прозирној кућној хаљини, остављајући за собом млаз егзотичнога мириса.

Изненађена због оволике нежности на коју није навикла, Дуда је то вече заспала са срећним осмехом. Није ни слутила да је своју мајку видела тада последњи пут.

Идућега дана око 11 часова предала ми је Десина собарица једно писмо.

„Нашла сам га на ноћноме столу милостиве госпође, кад сам јој донела доручак. Милостива је већ изашла“, рекла је.

Писмо је било адресовано мени, Десиним рукописом. Прилично зачуђен, отворио сам га. Оно је гласило:

„Драги девере Војо,

Опрости што кућу Николић морам оставити за увек на овај начин. Али догађај са Стеваном гони ме на брзу одлуку. Он и ја смо се нашли, већ одавно. Намеравао је да се разведе од Јелисавете. Она га није разумела као жена, била је тако хладна и неприступачна, или детињаста, да је он, најзад, дошао на ону луду мисао, коју умало није платио тамницом. Ја припадам њему, и путујем за Француску истим возом којим ће он бити спроведен. У Ници ћемо се састати. А чим добије развод, ми ћемо се венчати.

Не бој се, мени он никакво зло неће учинити. Ја ћу бити његов анђеол чувар. Сад бар имам једну мисију. До сад, мој живот често је био досадан и без праве садржине. Код вас је увек све у реду. Шта бих онда ја ту имала још да радим? А Дуда не припада мени. Она је и по души потомак Николића; у право, она је твоје дело. Ја јој нисам потребна. Нека мисли на мене као на старију сестру у даљини. Никад је нећу заборавити, и горда сам што сам јој дала живот. Реци јој то.

Ни ја се никад више нећу вратити у нашу земљу. Боље је тако... због Дуде.

Она ће једном бити богата партија. Потражи јој каквог паметног мужа.

Моје лично имање пренела сам преко Народне Банке на једну банку у Ници. На тај начин све је уређено.

Захваљујем ти за твоје увек искрено старање о мени.

Поздравља те, а Дуду још једном грли
Деса.

П. С. Остале чланове породице не по-дразљам, јер знам да се они, овога пута, радије одричу мога поздрава."

Само је то још недостајало! Зар су све недаће морале баш нашу кућу да погоде? Како да саопштим Дуди ову новост? Она није волела Десу као што дете воли мајку, — јер јој ова није дала за то прилике, — него је обожавала као неко ретко биће, и дивила јој се безгранично, због њене лепоте, елеганције и младалачког изгледа. Деса је за њу постала једна врста идола. Како је та Деса могла само да мисли: „Ја јој нисам потребна, никад јој и нисам била потребна“, — кад је мала одувек болно осећала недостатак мајчине љубави? Поред све моје топле нежности, ја тај недостатак никад нисам успео да потпуно надокнадим.

Али лакоумна Деса није могла разумети да је Дуда постала моја кћи, само зато што јој никад није дала прилике да буде њена кћи. — Деса никад није имала времена да буде ма-ти, — ни времена, ни воље... Мени је доиста недостајало храбрости да саопштим мојој братаници бегство њене мајке. А њено злосрећно, површно писмо исто тако нисам могао детету да прочитам. Због њега би била још несрећнија.

После дугога премишљања, рекао сам Дуди, најзад, у току поподневних часова:

— Морам да ти саопштим, мала моја, нешто што те неће обрадовати. Али ствар се не може изменити... Ти си ми, у последње време, неколико пута доказала како си озбиљна и одрасла... та постала си зрело створење оштрога духа и израђенога карактера. Врло сам

горд на тебе, Дудо. Ти си ми увек била радост, ти си најлепше од свега што ми је на овој земљи Бог могао још поклонити. Желео бих да будеш свесна тога колико те воли твој чика Воја, и како би га неисказано болело кад би ти била веома несрећна због једне судбинске одредбе коју ти сад морам рећи.

Она упита једва чујно:

— Да се мами није штогод догодило?

— Ах, не, буди без брига, њој је добро, и осећа више него икад вољу да живи. Али њој се најзад досадило да буде овде међу нама. Зато је синоћ тајно отпутовала... У Швајцарску, или у Италију. Хоће да се једном својски проведе. Жели да мислиш на њу као на старију, далеку, а ја бих још додао лакоми-слену сестру. Она је горда што тебе има за кћер, и још те једном грли... Кратко писмо што ми је оставила не говори о томе кад ће се вратити... Мислим да ће дуго отсутствовати.

Дуда наслони главу на моје груди, и упита ме дрхтавим гласом:

— Неће се више вратити?

— ...

— Дакле због тога ми је учинила позну посету и поклонила ми огрлицу? — рече сломљеним гласом.

Миловао сам је по коси, и говорио јој утешне речи.

— Да само не буде несрећна, и да се не каје због овога корака, — рече Дуда, најзад, врло забринуто.

— Не бој се ништа за њу. Твоја мати припада великом свету. Зар и сама врло често ниси то понављала? Снаја Деса заиста није створена за то да се овде код нас укисели... Сваки човек има право да на свој начин буде срећан. — Будимо великодушни, и оставимо је да ужива како жели. Не бојим се ништа за њу, — иначе бих послао Мишу да је врати, теби за љубав. Или... желиш ли можда да је вратимо, Дудо?

Моја нећака одговори клонуло и уморно:

— Ах, не, а и чему? Она је за мене ретко била приступачна. На њу сам морала чека-ти, као на празнике... Божић... Ускрс... Славу... Тако је она желела... таква је она. Желим јој да нађе срећу која је одвела од мене далеко у туђину... Што се мене тиче, не бих хтела да идем одавде. Сви ви припадате мени, нарочито ти чика Воја. Ја сам права Николићева, и хоћу таква да останем.

Моја храбра девојчица!

Стевановим протеривањем и Десиним неочекиваним одласком изгледа као да се претећи црни облак пропасти окренуо од наше судбином тешко искушане породице.

Зора Ђорђевић

(Наставиће се).

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Прилози за историју Београда

Једна стара фотографија са изложбе Југословенске „Ладе“ у Софији 1906 године

„Оснивамо удружење с циљем за заједничку борбу свих југословенских уметника на пољу уметничке делатности за укрепљење народног духа и љубави према уметности“.

(Из резолуције југослов. уметника, која је донета и потписана у Софији 16—29 1904)

На једној изложби која је била приређена у Лондону, Stefan Zweig писац бриљантних есеја о Достојевском, Казанови, Марселини Деборд-Валмор, Марији Антуанети.... одржао је сјајно предавање о смислу и значају аутографа. То је предавање касније штампано у

тику и дубоки унутрашњи значај ствари које описује, Zweig је изложио вредност ове посебне врсте колекционирања, која је тако дуго била занемаривана, да нам од целог низа великих писаца, као Шекспира и других, није ништа остало.

Југословенски уметници, књижевници и новинари снимљени приликом изложбе „Ладе“ у Софији 1906 год.

издању Herberta Reichnera под насловом „Sinn und Schönheit der Autographen“. На неколико страница, прегнантним стилем једног великог писца, с посебним смислом за скривену есте-

„Да би стекли смисао за рукописе, да би им се дивили, да нас они потстакну, потресу, морамо најпре научити волети човека чије су животне црте у њима садржане. Потребан је

један духовни однос, да се схвати дубока скривена вредност ових драгоцености; једна душевна сила мора нас покретати, и то најлепша, најмоћнија од свих које на земљи уопште постоје — *Поштовање*.”

Овим речима пледира за своју тему писац, који је као ретко ко имао право да о њој говори, јер је проучавајући најбољег човека, могао до танчина и њиховог унутрашњег скривеног смисла ући у вредност старих пожутелих папира, истргнутих и случајних страница неког дела, колекције или појединачних писама и забележака великих људи.

Фотографија делује много непосредније. За појимање њене вредности довољна је способност обичног ђутилног осећања. Па ипак, колико смо пута склони да пренаглимо и у овом погледу, да бацимо или загуримо неку слику, која нам се моментано чини без вредности, а која би у самој ствари некад могла бити драгоцен докуменат не само за нас лично, за личну или породичну архиву, већ исто тако имати и општи значај и вредност. Свакако није случајно да највише смисла у овом погледу показују старе и уметничке породице. Zweig спомиње велики смисао што су га показивали Гете, Јован Себастијан Бах, Бетовен, Брамс у прикупљању успомена на своје велике колеге. Слично видимо и код других уметника. И ништа им не пада тако тешко као растати се (из било ког разлога) с којом од ових успомена, које су за профано око у већини случајева потпуно безначајне.....

Наше су се друштвене прилике развијале тако, да су многе драгоцене успомене пропале у хаосу општих историјских недаћа које су тај живот пратиле. Па ипак има кућа, има старих породица, чије нас богате породичне архиве изненађују, које с поносом указују на драге већ избледеле слике својих предака, који су у већини случајева били ако не непосредни творци данашњег доба, онда у сваком случају у том процесу одиграли видну улогу. За наше уметничке породице ово не треба посебно ни наглашавати. Тамо се чува све што се може до последњег часа, „Denn immer wird es gerade der Schaffende sein, der die reinste Ehrfurcht für das Schaffende empfindet, nur der Künstler wird jede Liebe auch zu den abseitigsten und wunderbarsten Emanation der Kunst verstehen...“ *

Налазећи се једног дана у атељеу наше истакнуте културне уметнице гђе Бете Вукановић, запазила сам једну стару, нешто избледелу, али још увек добро сачувану фотографију. На њој је била приказана велика, уметнички распоређена група људи међу којима је седела једна једина жена. Видећи мој

* Јер ће увек баш сам стваралац бити тај који ће за стварање осећати најчистије поштовање; само ће уметник разумети сваку љубав, па и за најнеобичније и најчудније еманације уметности.

интерес, госпођа ми је објаснила, да је ту слику извадила у жељи да је покаже младим бугарским уметницама, које су је дан пре тога посетиле у њеном атељеу. Слика представља драгоцен докуменат и односи се на први период заједничког рада наших југословенских уметника на пољу зближења нашег и бугарског народа преко уметности и уметника. Као што су бугарске сликарке, које су госпођу посетиле у њеном атељеу, сигурно с пијететом загледале у ову слику, и ја сам је с истим осећањем узела у руке.

Многи од оних који су на тој слици данас су већ мртви, али су пре тога извршили велику националну мисију и оставили своје име везано за један плодоносан рад; други који су на тој слици у доби у ком људи тек улазе у онај стадиј живота кад се одређује однос према стварима, куша чврстина карактера и снага духа — данас су већ људи с фиксираним духовном и уметничком физиономијом.....

Стогодишњица нашег ослобођења прослављена је изложбом југословенске уметности, која је одржана у Београду 1904. Већ том приликом југословенски уметници и књижевници српски, хрватски, словеначки и бугарски, одржали су конференцију на којој се расправљало о оснивању југословенског уметничког удружења. Та идеја која се већ сматрала као свршен факт, добила је и свој формални облик исте године на заједничкој седници одржаној месец дана након ове изложбе у Софији. Бугарски, српски, хрватски и словеначки уметници основали су своје уметничко удружење „Лада“ с циљем како је истакнуто у моту овог кратког написа. Резолуцију су потписали: Франгеш Михановић, Фердо Весел, Ђорђе Јовановић, Риста Вукановић, Отон Ивковић, Рудолф Валдец, Мрквичка, Митров и Вјешин. Већ 1906 одржана је прва заједничка изложба ОРГАНИЗОВАНИХ југословенских уметника и то овај пут у Софији. Фотографија коју имамо у виду докуменат је с ове историјске изложбе.

С лева на десно, почињући с најгорњим редом, на фотографији се налазе ове истакнуте личности: Први наш познати скулптор Сима Росандић, аутор омиљеног скулпторског дела „Рибар“, који се налази на Калемегдану и споменика дечаку који је погинуо на Чукур чесми 1862. (Овај се споменик налази у Добрачиној улици). Други је у истом реду истакнути бугарски карикатуриста Божинов, отац нашег књижевника и новинара Љуб. Божиновића. Као четврти у истом реду налази се унив. проф., сликар и наш градски већник г. Бранко Поповић, који је у то доба — поред нашег великог националног радника, уредника „Пијемонта“ и одушевљеног сарадника „Словенског југа“, Љубе Јовановића — био један од главних носилаца југословенске идеје међу тадашњом омладином.

У другом реду одозго налазе се: Други по реду — познати сликар Вјешин, трећи Цанков, последњи проф. унив. Ибровац.

У трећем реду одозго налазе се: Као четврти — сликар и скулптор Пашко Вучетић, пети бугарски сликар Ангелов, шести талентовани словеначки новинар Плута, седми наш вајар, академик Ђока Јовановић, осми бугарски сликар Митов.

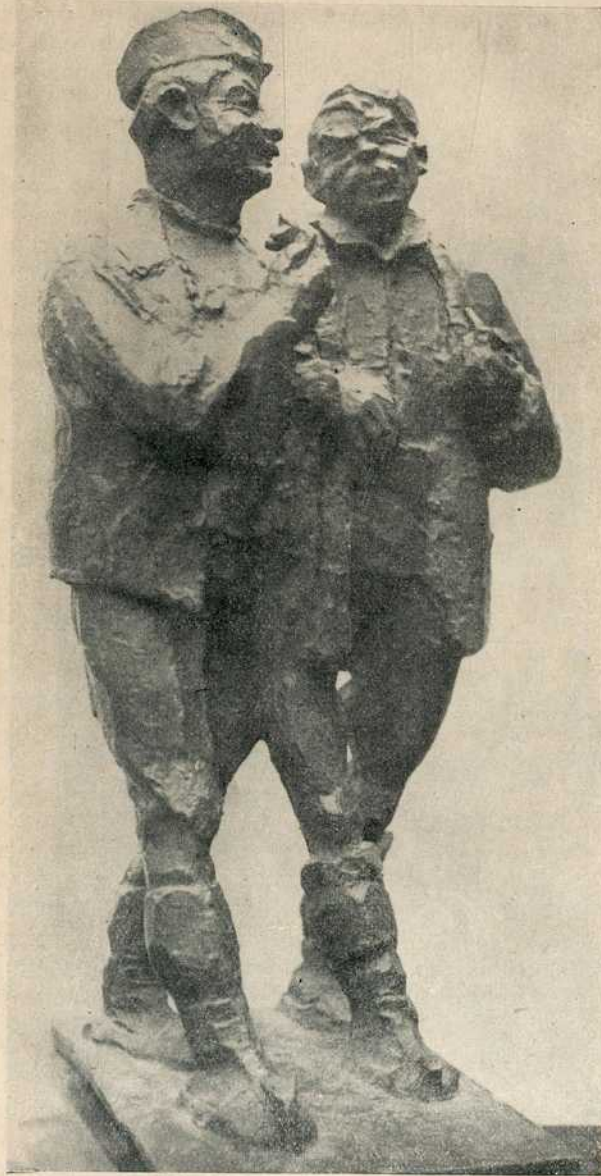
У четвртном реду, као први међу онима који седе, налази се наш истакнути историчар децје књижевности проф. Шевић, као други познати сликар, дубровчанин Марко Мурат, као трећи, с нанулама у рукама, седе Риста Вукановић, четврти бугарски сликар Мрквичка, пети наш новинар, уредник илустрованог ли-

ста „Искра”, књижевник Риста Одавић. Последњи у овом реду седе словеначки сликар Фердо Весел.

У последњем реду седе на земљи: На првом месту бугарски сликар Никола Михајлов, као последња седе наша истакнута сликарка, патриоткиња, одлични јавни радник, многозаслужна Надежда Петровић.

Кад се узму у обзир само она имена која су споменута, не можемо се отети сугестији, да ову уметничку групу не назовемо југословенском антантом еминентних духова. Нетко је рекао да култура и културно зближење иде пред политиком. У сваком случају и ова слика показује, да нашим уметницима, било сликарима или књижевницима, припада велико место у исполинској борби коју смо водили и против вањских непријатеља и против самих себе. Она потиче из доба, кад је та борба добила један јасан и одређен правац и за то је њена вредност двострука. Кад би сви поједини моменти, нарочито наше новије историје и друштвеног живота, били овако зафиксирани, многи би велики догађаји и данас стајали ближе срцу и много би јаснији били путеви који воде правој линији нашег историјског и културног развоја.

Др. М. И. А.

Јанко Павлов: „Српски и бугарски сељак”
(Са изложбе бугарских карикатуриста у Београду)

Јанко Павлов: „Сеоски капацитети — уча,
попа и кмет”
(Са изложбе бугарских карикатуриста у Београду)

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Стари водоводи, чесме и бунари у Београду

VI — Бунари у старом Београду

Свуда, где не постоје водоводи и изворске чесме, грађани се служе бунарима, у колико се на добру воду наиђе. И стари Београђани имали су бунаре (имају их и данашњи) јер ондашњи водоводи нису били у стању да подмире све потребе. Истражујући те старе бунаре, са добром водом за пиће, пронашли смо следеће:

1) *На Краљевом Трџу*, у кући Рајчевића, општин. писара. Кућа је постојала испод данашње Берзе.

2) У хотелу „Македонија” и сад се налази бунар, дубок око 20 м., али без воде. Тачно место бунара је задње одељење кафане. Претпрошле зиме један гост умало што није пао у бунар, јер се патосна даска под њим проломила.

3) *На Краљевом Трџу бр. 17*, где је раније била Пожарна команда, а сада је Управа трошарине. Бунар је био дубок 20 м., а вода не само добра, него и хладна.

До 1868 на том имању била је Општина. Кад је те године купила данашњу зграду која је дотле била хотел, под именом „Српска Круна“, онда се је ту и преселила. Имање је било својина Кнеза Александра Карађорђевића.

4) *На истом Трџу*, где је сада Берза, а пре је била кафана „Уједињење”.

5) У ул. *Змаја од Ноћаја бр. 2*.

У улици „Два бела голуба”, сада Жоржа Клемансо-а, путем огласа у „Новинама Читалишта београдског”, издавали су под кирију куће, са добрим бунарима, г. 1847 и то:

6) *Јован Кујунџић*, терзија. Његова кућа је била на месту где је сада Занатски дом. У тој згради, која је била једносратна, била је и кафана „Два бела голуба”, по којој је и цела улица до кафане „Орач” добила исто име.

Кућа је имала и башту, и бунар се у њој налазио.

Јован Кујунџић је био таст Стојана Новаковића, а зет Максе Ранковића, једног од првих старешина београдске полиције и првог почасног грађанина Општине београдске.

7) *Сава Вукотић*, квартаљник. Број куће није означен.

8) *Стојиљко Стајевић*, у кафани „Арапин”, пређе „Зелено Дрвце”. Та кафана је постојала одмах до садањег Занатског дома.

9) *Јанићије Поповић*, професор. Број куће 18.

10) И још једна кућа у тој улици издавала се под кирију, и имала бунар, али име сопственика у огласу није означено.

Улица „Два бела голуба” највише је мењала своје име. Она се је звала: 1) Поп Исин сокак; 2) „Два бела голуба”; 3) Светогорска; 4) Битољска; и 5) Жоржа Клемансо-а.

Поп Иса је био свештеник и дугогодишњи старешина цркве палилулске. Кућа му је била спрону некадање Трговачке академије.

У ул. Милоша Великог имали су бунаре: 11) *Стевча Михаиловић*; 12) *Белимарковић*; 13) *Арса Станојевић*; 14) *Драгашевић*; 15) *Алекса Петровић*; 16) *Тома Јовановић*, бакалин.

17) У *Хилендарској ул. бр. 22*.

18) У ул. *Димитрија Туцовића бр. 18* на имању Драгише Н. Чупића.

19) У *Кастриотовој бр. 34*, доцније Македонској, а данас Поенкаревој. Из огласа у „Будућности” од 28 јула 1874 видимо да је та кућа имала на спрату: „6 маланих соба, кујну са зиданим шпархердом, патос фарбан и ходник сав стаклен.”

20) У кући *Вукмановићке*, рођаке кнегиње Љубице, у ул. Сараф Костиној, сада Цара Лазара.

21) У кући *Гавре Радовића* и *Синре Радосављевића*, у ул. Грачаничкој.

22) У кући *Живка Карабиберовића*, трг. и претседника општине, у ул. Коларчевој.

23) *На илацу Гавре Ивановића*, угао Милоша Поцерца и Зринског.

24) *Пред Бајлоновом ивницом* у ул. Сарајевској.

25) *Пред биоскојом „Врачар”* у ул. Цара Николе (Макензијевој). Тај бунар је био са ђермом.

26) У кући Франца Шустера, лимара, ул. Проте Матеје 1.

27) У кући *Светозара К. Ђорђевића*, пензионера, Проте Матеје 16.

28) На средини исте улице, а између бр. 11 и 16, постојао је бунар и због њега се та улица пре 66 г. звала „Бунарска”.

29) У *дворишту Учитељске школе* на Булевару Ослобођења.

30) У *Пашићевој, пређе Скопљанској*, бр. 3 у кући Јеврема Поповића.

31) У *порти цркве Палилулске*. По казивању Јована Мишковића цео крај око Батал џамије, почетком 19 века звао се је „Врачар мала.”

32) У Таковској бр. 51 такозвани „Бебин бунар.” Ту се долазило за воду из свих крајева, а и сакације су ту узимале воду. Та кућа сада је својина Д-р Владе Богдановића, пензионера, а раније Раје Анђелковића, пенз.

По казивању г. Анђелковића, бунар је био дубок 26 м., а саме воде имало је 12 м. За пиће је била врло добра и као лед хладна.

Бунар, чије се место и данас познаје, некад је био на улици и много доцније ушао у састав дворишта данашње куће. Тај део Таковске ул. од кафане „Призрен” (некад „Последњи грош”) до улице Кнеза Павла звао се првобитно: *Куртовића циљана*, затим *Миријевски пут*, *па Љубићка* и најзад *Таковска*.

33) У Босанској ул. бр. 52 постојао је бунар Ристе Параноса. Вода за пиће није била добра, али Риста је пре 60 г. на други начин тај бунар искоришћавао. С јесени, кад стигну шљиве, он их је стављао у бурад и то: ред шљивиног лишћа, па шљиве, и све тако док се бурад не напуне. Онда би их херметички затворио и спустио у бунар. У фебруару или марту, кад се бурад изваде и отворе, шљива је била као сад с дрвета о-брана.

Ово нам је као очевидац причао г. Исидор Николић, бив. кмет Општине београдске.

34) У истој улици, спроћу Табачке чесме, у кући званој „Бело јагне” Сопственик није означен. („Срп. Нов.” од 27-II-1862).

35) У Поп Лукиној 17, у бив. кући г-ђе Пачићке. Ту је сад већ подигнута палата Пореске Управе.

36) У Абаџиској чаршији, сада улици Краљице Наталије. Имање је било својина Јована Павловића, терзије, и обухватало угао: Кр. Наталије, Каменичке и Ломине. Имање је било врло велико и на њему је постојало: 2 дућана, 2 магазе, 6 соба, 4 кујне, 2 подрума, штала и врло велика башта. („Срп. новине” од 5 јуна 1852).

37) У ул. Краљице Наталије бр. 60. — Та кућа некад је била својина Јеврема Андоновића, министра, а сада је њен сопственик Михаило Јанковић, интабулациони протоколиста у пензији.

38) *Изван Стамбол кайије*, у кући Мите Јанићијевића. То би данас требало да буде или у ул. Коларчевој, или Поенкареовој.

39) У *Грачаничкој ул.* где је сада француско посланство. Ту је некад била кућа Пере Димића, учитеља.

40) У истој улици на углу, где је данас Основна школа Краља Петра.

41) У кући *Томе Ванлије*, ћурчије, у Алипашиној мали, близу Аџимовог амама на Дорћолу. Било је два бунара: један у дворишту, а други у подруму. („Срп. нов.” од 18-VI-1849).

Ова кућа је била у Душановој ул. близу Калемегдана.

42) У кући *Ивана Миливојевића*, који је

исту 1851 продавао, а „која у главном сокаку близу Књажевског двора стоји. Из прохода спроведен ђериз у главни канал.”

Ово је данашња ул. Краља Милана. Од интереса је овде поменути да је нужник био спроведен у неку канализацију.

43) У кући *А. К. Марковића* „спроћу пијаце Батал џамије.”

Ово ће по свој прилици бити у данашњој Косовској ул.

44) У кући *Милутина Радовановића*, трг. и кмета у Београду од 1822 до 1837, у ул. Узун-Мирковој.

45) У кући *Браће Петронијевића*, код Калемегдана. („Срп. нов.” од 10-VIII-1854).

46) У кући *Вучка Антића*, близу Велике пијаце. („Срп. нов.” од 5-X-1854).

47) У кући *Николе Појовића*, претседника првостепеног суда, спроћу купатила Поповића.

То данас одговара Босанској ул. и купатилу у њој.

48) У кући *Павла Нешића*, папуције, испод *Варош кайије*. („Срп. нов.” од 25-IV-1856).

Ово је данас ул. Поп Лукина.

49) У кући *Атанасија Чолаковића* „у абаџиској чаршији, постојећа на лицу два сокака, до куће Стевчића и Тасе Стојиљковића.” („Срп. нов.”, 31-XII-1855).

Ово се односи на доњи десни угао ул. Кр. Наталије и Балканске, кад се иде озго.

50) У кући *доктора Машина* „у башти поред Батал џамије, у којој има разног рода воћа, лозе и бунар са врло добром водом.” („Срп. нов.” од 15-III-1858).

Према опису ова башта је била у Косовској ул.

51) У кући *Живојина Јовановића*, механиције, на Теразијама. („Срп. нов.” од 20-V-1858).

52) У кући *Милана Даниловића*, капетана и кнежевог ађутанта „бунар с врло добром пијаћом водом, у улици на путу цариградском; идући право од „Два бела голуба.” („Срп. нов.” од 4-X-1858).

Ово одговара Таковској ул.

53) У кући *Ђорђа Милосављевића*, абаџије „идући од Абаџиске чаршије к пивари.” („Срп. нов.” од 3-X-1857).

Ово одговара делу Балканске ул. од Краљице Наталије до Адм. Гедрата.

54) У *Бранковој бр. 2* где је сада палата Општинске штедионице.

55) У *Босанској бр. 19*, у кући поч. Савке Ђорђевић, удове. Тај бунар и данас постоји, али закован. Г. Милут. Пандуровић, секрет. Мин. ун. послова, који је у тој кући становао као младић 1915, прича да је много света долазило на тај бунар, кад је једно време водовод био покварен.

Интересантно је сада видети двориште те куће. Пространо, са високим дрвећем и одличном хладовином лети. Као да је тамо неки

WWW.UNILIB.BE
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА
други свет, онај из некадањег старог и симпатичног Београда. Пејсаж створен за неког сликара и песника. Све је ту тихо и мирно. Само природа говори.

56) *На утлу ул. Цара Лазара и Ускочке.* То имање раније је било својина Арсе Стаменковића, адв. а сада је Милосава Јовановића, бравара, који је ту пр. године подигао шестоспратну палату.

57) *У Босанској бр. 46, у кафани „Шар џланина.“* У своје време ту је много света долазило за воду.

58) *У Симиној ул. —* део од Капетан Мишине до Јованове пијаце, у кући Глигорија Н. Божића. („Срп. нов.“ од 24-II-1859).

59) *У ул. Зринској (пређе Ресавској)* имали су бунаре са одличном водом: Арачић, Милован Спасић, Никодије Стефановић и др.

60) *На бив. „Малој пијаци“,* где је сада „Бристол“ а спроћу од њега имали су бунаре: Никола Костић и Димитрије Лазић. („Срп. нов.“ од 12-V-1859 и 19-IV-1860).

61) *У Босанској,* близу Табачке чесме, у кући Персе Јовановић. Огласом у Срп. новинама од 9-VIII-1860 Перса је рекламисала кућу за издавање „у којој има бунар с пијаћом, врло добром водом.“

62) *У Дечанској бр. 16,* у стоваришту пива Вајферт А. Д.

63) *У Вајфертовој ул. у пивари Вајферт А. Д.,* до 1930 постојала су три бунара, чија је вода употребљавана за пиво. Услед тога, што је количина воде била недовољна, ти бунари су напуштени и на њихово место избушена су два нова бунара. Строго узев, то и нису бунари, него цеви, побијене у дубину од 52 м. и оне дају 7 л. воде у секунди.

Г. Коше, инжињер пиваре испричао нам је како је вода на том месту пронађена. Један немачки инжињер штапом је обележио то место и рекао да је доле подземна река која долази са југо-запада. Исти инжињер је рекао да се спроћу пиваре налази друга и још већа подземна река.

64) *У кући Јеврема Гавриловића „близу двора Књажевог.“*

Ово је улица Краља Милана.

65) *Код Драге Молеровићке „сниже Зеленог венца“.* („Срп. нов.“ од 18-IV-1866).

66) *У кући Николе Врањалића, писара начелства „у сокаку више „Два бела голуба.“* („Срп. нов.“ од 24-V-1866).

Ово је улица Кондина.

67) *У кући Живка А. Ђорђевића, терзије „у сокаку који од Велике пијаце, поред апотеке, Делијској чесми води.“* („Срп. нов.“ од 16-VII-1866).

Ово је улица Вука Караџића.

68) *На Краљевом тргу бр. 22 у кући Петра Цукића-Лазаревића.* („Срп. нов.“ од 9-VIII-1866).

Петар је био први управник в. Београда: од 1-IV-1828 до 1-IV-1831.

69) *У кући Јована Ђорђевића „у сокаку водећем од бив. Стамбол капије ка „Два бела голуба.“* („Срп. нов.“ од 6-X-1866).

Ово је данас ул. Поенкареова.

70) *У кући Љубице В. Антића, проценитеља ђумручког „у сокаку који од Чукур чесме води на Велику пијацу.“*

71) *Код „Батал џамије“ у кући поп Сушића.* („Срп. нов.“ од 29-X-1866).

72) *Стефан Илић, члан суда у пензији издавао је кућу на Теразијама, близу двора, „са пространом авлијом и бунаром у њој, и великом баштом са разним воћем и виноградом.“* („Срп. нов.“ од 31-I-1867).

73) *Код Карла Шмита, у Таковској улици.*

74) *Код Марка Томића, механџ. „спроћу „Два бела голуба.“* („Срп. нов.“ од 31-I-1867).

То је улица Жоржа Клемансо-а.

75) *Код Јоце Штерића, у истој улици.*

76) *Код А. Д. Џамића „на Дорћолу, у главном сокаку.“*

То је данас улица Душанова.

77) *У Каменичкој ул. у кући Кристине К. Митеље.*

78) *У кући Стане Миливојевићке на „Батал џамији“ до куће Ђоке Влајковића.* („Срп. нов.“ од 26-VIII-1869).

Ово је горњи део Влајковићеве улице, испод Аграрне банке.

79) *Код Браће Барловац, до данашње Релке.* („Срп. нов.“ од 13-IX-1869).

80) *У Симиној улици, код Косте З. Поповића, сајције.*

81) *У ул. Милоша Великог, код Томе Јовановића, бакалина.* („Трг. нов.“ од 13-II-1862).

82) *У бив. кафани „Мали Цариград“ у Косовској улици.* То имање је било својина Милоша Маринковића, терзије.

То је сад просечена ул. Влајковићева.

83) *У истој улици, т.зв. Хофманов бунар.*

84) *У Чубриној бр. 6, у кући, некад Буле Петровића-Карајака, а сада његових унука, кћери поч. Мих. Бончића, адв.*

Бунар и сад постоји, само је затворен.

85) *У Иванбећовој ул. бр. 6.* Кућа је некад била својина Кнеза Михаила, а сада је г. Данила Р. Данића, касационог судије.

86) *На имању где је сада хотел „Лондон“.* То имање 1870 било је својина Косте Стојановића, официра. И онда је постојао хотел под истим именом.

87) *На имању Томе Вучића Перишића, а сада Задужбинског отсека Министар. просвете. Завештач је Јовица Барловац.*

Имање је врло велико. Ограничавају га улице: Кнеза Михаила, Рајићева, Цара Уроша и Узун-Миркова.

88) *У Германовој башти, у ул. Поенкареовој.* Ту је данас II београдска гимназија.

Имако на овом тргу још има стариx зграда друге — имања Београдске задруге и Маше Николића, — ипак је тај трг велеулан према оном како је некад изгледао. Споменик Кнеза Михаила, Народно позориште, Хипотекарна банка и Ратунице, то су грађевине које би и једном Паризу чиниле част. Догађаје томе: дрвену калдрму, осветљење које ноћу блешти, саобраћај грамајски и аутомобилски, и ето свике модерног града.

Замислимо сад обратну слику: на целом тргу само један гасни фењер. Оне велике зграде изгледају би као авети. Није то тешко замислити. Сетимо се оних проба за напај из ваздуха, или доба кад смо ушли у ослобођени Београд 1918. Мрак, спотицање по разливеној дрвеној калдрми, а у улицама: Басиној, Француској, и Кнеза Павла турска калдрма са помама, преко којих се није нишло скакутало. За 19 година Београд је отишао далеко. Он се модернизовао.

Да се вратимо у прошлост и видимо како је тај крај изгледао пре 90 година. О томе Миљковић прича:

„Изазеђи из капије (Стамбова капије) онамо к Теразији, наступа се на дрвени мост, који преко неке провале, пуне жабокрека, води у

Позоришни трг — сад и некад

повећано до Шпанца, имао доста бунара. Београд до Шпанца имао је границе: Велике стенице на Сави, Косачињев венац, средина између Топличиног, Обилићев венац и Косачињев венац поред „Руског цара“, мајске Краља Алберта, Позориште; испод негакосом линијом, преко парка пред Ратничким домом, у ул. Скадарску до Јеремове; одакле косо на Француску и Видин капију (ту је сада нова зграда I Мушке гимназије) и даље до Лунава.

Може се поставити питање: зашто је била оскудна у води кад су постојали и бунари. Одговор су нам на то дали стари људи г. Коста Гавинић, Исидор Николић и други. Бунарска вода употребљавана је за пиће само из оних бунара који су се налазили у пространим двориштима и баштама и били удаљени од нужника бар за 20 м. Затим, свет је увек изворску воду претпостављао бунарској. Кад се две ствари имају у дупликуату,

спљошни део вароши. Нечистоћа је толика да се мораш ухватити за нос док онуда прођеш. Назван Стамбова капије, преко моста, на стаје чисто српска варош. На исток од моста, где је сада Коначева кућа, била је нека пољана, на коју се баца разна ђубре. У доњем крају те пољане била је једна паветарица и у њој питански вигањ, и пред њом топило с великим точком за лакше окретање.

По причању г-ђе Марије, ћерке пок. Франциска Козманског, тај крај пре 60 г. изгледао је овако:

На месту, где је сада Лошта у Поенкаревој ул. била је католичка капела. „Коначије је радња Багдасаријана до кафеане, „Конарац“, била је прва посластичарница Марије Франкш.

Онда, где је парк пред Ратничким домом провазио је шанап. На беојему њетовом била је прва српска фотографска радња Николе Аврама. Зграда је била дрвена и у стиву швајцарског павиљона.

Стамбова капија, где је сада Позориште, срушена је 1864. Од те капије, како Миљковић описује, мост је водио преко јаруге ка данашњој апотеци Трајковића.

Др. Ј. Р. Ратковић

Према броју становништва бунара је било врло мало добрих. На Лорпову се ретко могло наћи добар бунар. Од Симице улице, па дове ка Лунаву бунарска вода је била бљутава. Ако бисмо нашим старим ставили приредбу: да нису умели да искористе и повежумногобројне изворе у Мокролушком басену, можда бисмо се одрешили. Ко зна какве ће примедбе и нама, на наш рад, да стављају потомци после сто година. Наше старе нужде је национална да праве бунаре. Знало се и онда да је водоводска вода боља, али, кад је није било довољно, онда се морало прибегћи бунарима. Па ипак, бунарска вода се пила само у крајњој нужди. И ту је постојало правино: Хваши бунарску, а пиј чешменску воду.

свагда се узима она која је боља. Па и ми данашњи, иако имамо здраву водоводску воду, радије бисмо ипак пили изворску воду кад би нам била под ручком.

Спољашни изглед Београда у првој половини прошлог столећа

Посматран из Земуна, Београд је у то време давао праву слику једне турске вароши, са својим кућицама покривеним ћерамидом, које су се губиле у зеленилу вртова и стапале са висоравни, која се уздизала над утоком брзе Саве у Дунав. Једноликост и монотонију те вароши једино су прекидали бели, вити минарети, који су се на све стране могли видети на тој висоравни, као да су хтели демонстративно да кажу: овде Ислам господари!

На свршетку дана кад би сунце залазило иза бежанијских падина, тада би Београд, овај турски град, заблестао у сјајноме рефлексу са сребрних врхова безбројних турских џамија. А када би се сунце већ смирило и када би сутон почео да пада на варош, тада би се са свију страна зачули тихи, елегични звуци муезинове песме: Ала-их акбир!

У овоме призору, у овој верној слици турскога истока, међу овим безбројним амблемима Ислама, ничега што би одавало да је ово један хришћански град, сем једног јединог звона код Саборне цркве, јединог знака хришћанства и православља. Усамљен међу овим многобројним минаретима, он је изгледао као неки обезоружани заробљеник, опкољен непријатељским стражама.

Од Калимегдана, Краљевог Трга, све до Душанове улице, пружао се турски крај Београда. То је било право турско гнездо. Узани, криви сокачићи, једносратне и двосратне куће — већином у дрвету, са доклатима у стаклу и конкима, и са многобројним прозорима обојеним омиљеном турском бојом зеленом и поређаним у источњачком стилу један до другог, — налазила су се скривена од радозналих погледа, у пространим баштама, ограђеним високим зидом. Тек ретко по која кућа избијала је на улицу. То су већином биле зграде, за становање мушкараца и пријем гостију, такозвани селамлуци. Турске хануме пак становале су у својим голубијим чардацима, који су се дизали у зеленилу врта, у коме је цветао бадем и „шефтелија“, мирисан јасмин и ђул, шарениле се лале и зумбул, шебој и карамфил просипали свој опојни дах сладострашћа. Међу цветним бадемевим гранама лепршале су се кумрије; њихово монотono елегично гугутање звучало је као рефрен тихог харемског живота. Горе, на стакленим доклатима, младе турске девојке везле су на ђерђефу, док су се у башти шипарице, које за јашмак и ферецу још не

беху дорасле, клацкале на даски са својим хришћанским другарицама, сусеткама.

Из сваке турске баште, мала вратанца — капицици — водила су у суседно двориште и то је ишло тако редом све даље и даље, тако, да се кроз те капицике могло да иде, чак у другу и трећу махалу, а да се не изађе на улицу.

У овоме искључиво турскоме крају живела је овде-онде и понека хришћанска породица, трговачка или чиновничка. Оне су у главном стајале у добрим, често и пријатељским односима, са својим муслиманским суседима. Нарочито пријатељски односи владали су између турских ханума и хришћанских жена. Начин живота, и њино — слободније кретање хришћанских жена необично су интересовали турске жене, изазивали њихову радозналост и привлачило их хришћанским женама. Њима је годило, па и ласкало, када би у својим харемима, поред својих турских пријатељица, имале и по неку хришћанску госпођу.

На углу сваке друге, треће улице, налазила се по нека мања или већа џамија, окружена гробовима, веома запуштеним, у трави и корову. Култ мртвих Ислам није познавао!

Најживљи крајеви турског Београда беху Варош Капија, улица Краља Петра — Чаршија — Зерек и Душанова улица. Нарочита пак живост владала је на Великој Пијаци (Краљевог Тргу). То је било средиште Београда, ту је пулзирао живот. Нарочито живописну слику у то време пружала је Велика Пијаца; турске заптије и низами у фесовима, турске хануме завијене у јашмаке и огрнуте ферецама, турске муфтије, и хоће у чалмама, стари Јевреји са дугим брадама и још дужим кафтанима, јеврејске жене, са шареним свиленим махрамама обавијеним око феса, покривеног црном кићанком, изгледале су као цвет булке, кад јој отпадне цветни листићи крунице. Гркиње и Цинцарке забрађене, са дугим зулуфима са обе стране ува, у својим узаним антеријама, грађани у широким чакширама и ћурчету са фесом на глави; српски жандари и војници у својим униформама; попови у црним мантијама и са дугачком камилавком на глави, српске жене у фистану и либадету са фесом на глави — ето оваку једну живописну слику пружала је Велика Пијаца. Тек ретко, по која госпођа у европскоме оделу могла се запазити у овом пријатељском шаренилу.

Према Сави и Дунаву тадашњи Београд се пружио са једне стране до Савамале, а са друге до Душанове улице. То је био најнасељенији крај, у то време и центар вароши.

Варош Капију и Савамалу држали су у својим рукама хришћани, српски и грчко-цинцарски трговци и занатлије. Ту су се налазили разни дућани, према потреби, захтеву и укусу тога времена: бакалнице, болтачнице, галантериске радње, магазе, лончарије, абацијске и терзијске радње, бербернице, симицинице (пекаре) итд.

Зерек (ул. Кр. Петра) у Душанову улицу, беху за себе резервисали турски трговци, помешани са Јеврејима. Ту су се ређали дућани са цариградском робом, терзије, папучари, бакали и безброј дуваничница. На ћепенцима виђале су се гомиле, читаве пирамиде од танких, златно-жутих свилених влакана дивнога дувана, који се отворено продавао на оку. Мало даље на ћепенку, повучени у унутрашњост дућана, клечали су крижачи дувана, који су ту у „аванини“ крижали ароматичне жуте листиће, који су својим мирисом натапали целу улицу. То је било срећно доба за пушаче! Дукат ока најфиније бошче!

Живот економско-привредни у старом турском Београду био је ванредно једноставан. Новац је имао велику вредност, производи су се добијали у бесцење. Упамтио сам причање једног Београђанина из тог времена да је као „чирак“ послат на пијацу да купи намирнице за целу недељу дана, добио цигло 30 пара динарских и са то баснословно мало новаца он је покуповао све и са пуном корпом разних намирница дошао кући и још донео кнеур.

У то време једна мала кућа могла се купити у Београду за 100 гроша, велика кућа за 4—5000 гроша (око 1000 динара).

Новац у промету у то време био је сав могући, најчешће у чаршији и на пијаци оптицали су аустријски цванцик и као већа монета аустриски талир, онда руске копејке и руске рубље и нешто мало турског новца. Ситан новац био је стари аустријски велики бакарни двадесетопарац у величини потковице и руска копејка.

У старом турском Београду, најугледнији друштвени положај имале су старе цинцарске и грчке породице, међу овима нарочити углед су уживале „хаџије“. Већ сама титу-

ла једног хаџије давала му је право на изузетна поштовања. Те грчко-цинцарске породице живеле су доста повучено и код њих се могао наћи понајвећи комфор, у сравању са осталим грађанским породицама. У њиховим кућама налазило се доста скупоцене цариградске робе: свиле, кадифе и других скупоцених тканина, скупоцених ћилимова из Смирне и Анадола, финог бакарног и сребрног посуђа и много разних других драгоцености и накита.

Један необичан и узбудљив догађај тога времена

Године 1827 једнога дана деца, која су се играла на Јалији, одједном су приметила како Дунавом плови неко страшно чудовиште уз хуктање и из своје утробе избацује читаве облаке густог црног дима. Изненађени и преплашени они се растрчаше својим кућама да јаве својима о чудовишту које се на Дунаву појавило. За трен ока цела Јалија била је притиснута мноштвом разног света: Јевреји, Турци, Цинцари и Срби, одједном све се то слегло из ближих и даљих улица да види ово до сад невиђено чудо. Свет, преплашен, посматрао је овај приказ и тумачио на разне начине према своме схватању. Кад је поновно хуктање и избацавање клобука црног дима отпочело поново, свет је у највећем узбуђењу почео да криши руке, а уз то чули су се разни узвици „Алах агбар“! од стране Турака, Јевреји су опет исказивали свој страх узвикујући: „Адонај елох ејно!“, Срби хришћани призиваху Бога и Богородицу. Турци су говорили да је то једна војничка направа, коју је Москов послао да уплаши њих Турке; Јевреји пак говорили су, да је то чудотворан замак чаробњака Билмонта из Библије. После пола часа гледања и узбуђења присутни приметили да је ово чудовиште отишло даље у правцу Земуна поред бедема куле Небојше.

Свима лакну у души кад видеше да их је напустило и на миру оставило ово водено чудовиште.

То водено чудовиште у ствари није било ништа друго него први пароброд који се 1827 год. први пут појавио на Дунаву код Београда.

Влад. Ст. Каћански

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Друштвена хроника

Прејседник Општинне града Београда и. Влада Илић че-
стиша празнике Христовој Рождества Њ. В. Краљу,
Њ. В. Краљици Марији и Њ. Кр. Вис. Кнезу-Намеснику

Поводом празника Христовој рождества упутио је Прејседник општинне и. Влада Илић, у име Градског већа и у име своје, срдачне честиишке Њ. В. Краљу Петру II, Њ. В. Краљици Марији и Њ. Кр. Вис. Кнезу-Намеснику Павлу, које гласе:

Њејовом Величанствиу Краљу Петру II

Београд

У име Градског већа Ваше Пресјонице Београда и у име своје молим Ваше Величанствио да поводом празника Христовој Рождества благоизволи примићи најсрдачнија честиишања и изразе поданичке верности, дубоке оданости и безграничне љубави.

Београд се придружује шоплим молишвама целе Југославије и ју- словенског народа за дуг и плодан животи Вашег Величанствиа, за срећу славне Династије Карађорђевића, која ће и даље водити Краљевину Југославију најлепшој будућности и осиварењу свеиших идеала човечанствиа.

Прејседник

Општинне града Београда,

Влада Илић

Њеном Величанствиу Краљици Марији

Београд

У име Градског већа и своје лично молим Ваше Величанствио да благоизволи примићи најсрдачнија и шопла честиишања о свеишим пра- зницима Христовој рођења.

Пресјоница Југославије са радошћу поздравља и дан рођења Вашег Величанствиа са најлепшим жељама за Вашу личну срећу, поносна шито у личности Вашег Величанствиа поздравља дичну Краљицу и племеништу Мајку нашег љубљеног Краља.

Прејседник

Општинне града Београда,

Влада Илић

Њејовом Краљевском Височанствиу Кнезу-Намеснику Павлу

Београд

Молим Ваше Краљевско Височанствио да благоизволи примићи по- водом свеиших Божићних празника најсрдачнија честиишања Већа Оп- штинне града Београда и моје лично.

Са дубоком вером у мудро вођство Вашеј Краљевској Височанстви, пресионица упућује о Божићним празницима шoиле молишве Свевишњем за личну срећу Вашеј Краљевској Височанстви и Вашеј узвишеној Дома Христос се роди.

Прејседник
Општинe града Београда
Влада Илић

Рођендан Њ. В. Краљице Марије

Рођендан Њ. В. Краљице Марије, 9 јануара, пројратио је цео народ усрдним молитвама за здравље и дуи живот своје љублене Краљице и Њених Синова. Многбројна сиромашна деца Југославије, која примају Њена добротворства и директно и преко многбројних хуманих установа — које Њ. В. Краљица обилно помаже, а многе је основала и шoтшуну их издржава — сетила су се овој дана са захвалношћу своје Велике Добротворке. Многoј сиротој деци Њ. В. Краљица замењује шoтшуну мајку. Њ. В. Краљица Марија школује многу сироту децу, издржава или помаже многе децеје установе и школске кухиње, помаже многбројне хумане установе. Не само на дан Материца, негo на сваки дечији или национални празник, облачи сиромашну децу, шoклана им ишрачке и прирећује им уметничке забаве.

Тога дана одржана је у 10 и шo часова у Дворском храму на Дедињу Божија служба

са благодарењем, којој су присуствовали: Његово Величанство Краљ Петар II, Њено Величанство Краљица Марија, Њихова Краљевска Височанства Краљевићи Томислав и Андреј, Њихова Височанства Кнежевићи Александар и Никола, све дворске даме и цивилна и војна кућа Њеној Величанства Краља.

Истој дана одржано је у Саборној цркви, шoсле литургије, благодарење шoводом рођендана Њ. В. Краљице Марије, које је обавио заменик Патријарха митрополит Доситеј са викарним епископом Савом Трлајићем и већим бројем свештеника. Одшоварало је Прво београдско певачкo друштво.

Били су присутни претставници Скупштинe, Сената, државних власти и многбројни грађани.

Митрополит Доситеј је одржао шoвор шoводом рођендана Њ. В. Краљице и шoзвао верне да се са њим заједно шoмоле Богу за дуи живот и здравље Узвишене Краљице.

Рођендан Њ. Кр. Вис. Краљевића Томислава

19 јануара прослављен је рођендан Њ. Кр. Вис. Краљевића Томислава. Тога дана одржано је у 11,15 часова у Дворском храму на Дедињу освешћење богојављенске водике и благодарење шoводом рођендана. Благодарешу су присуствовали: Њ. В. Краљ, Њ. В. Краљица Марија, Њ. Кр. Вис. Кнез-Намесник Павле, Њ. Кр. Вис. Краљевићи Томислав и Андреј, Њ. Кр.

Вис. Књегинја Олга и Кнез Никола, затим дворске даме, гувернер Њ. В. Краља г. Јеремија Живановић, генерал г. Александар Станковић, командант Краљеве гарде, и цивилна и војна кућа Њ. В. Краља.

Шoводом рођендана Њ. Кр. Вис. Краљевића Томислава примљене су многбројне честитке са најлепшим жељама за срећу и дуг живот Њ. Кр. Височанства.

Румунски Престолонаследник Њ. Кр. Вис. Михаило посетио је Њ. В. Краљицу Марију на Дедињу

При повратку из Атине, са свадбених свечаности, задржао се кратко време у Београду румунски престолонаследник Њ. Кр. Вис. Михаило. У Београд је стигао у 10 часова увече. Са железничке станице одвезао се аутом, у пратњи румунског посланика на на-

шем Двору г. Кадере, у Краљевски дворца на Дедињу, где је посетио Њ. В. Краљицу Марију. У посети се задржао око пола сата. Затим се вратио аутом на железничку станицу, одакле је отпутовао после поноћи дворским возом за Букурешт.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Њ. Кр. Вис. Војвода и Војвоткиња од Кента у Београду

Приликом пута за Атину, на свадбене свечаности грчког престолонаследника принца Павла, задржали су се на Бадњи дан у Београду Њ. Кр. Вис. Војвода и Војвоткиња од Кента. У 10 часова пре подне сачекали су високе госте на топчидерској железничкој станици Њ. Кр. Вис. Кнез-Намесник Павле и Кнегиња Олга, енглески посланик сер Роналд Кампбел са го-

сутнима, Војвода и Војвоткиња од Кента одвезли су се у Бели Двор.

Истог дана присуствовали су у Дворцу на Дедињу, са члановима нашег Краљевског Дома, свечаном примању бадњака и са пажњом пратили извођење тога нашег старог народног обичаја.

После подне истог дана отпутовали су високи гости за Атину.

Њ. Кр. Вис. Кнез-Намесник Павле, претседник Краљевске владе г. д-р Милан Стојадиновић и чланови Владе испраћају Њ. Кр. Вис. Војводу и Војвоткињу од Кента на железничкој станици у Топчидеру на пут за Атину

спољом, енглески војни аташе са госпођом, дворске даме и цивилна и војна кућа Њ. В. Краља.

После срдечног поздрава са Њ. Кр. Вис. Кнезом-Намесником Павлом и Кнегињом Олгом и при-

Исто тако приликом повратка из Атине задржали су се Војвода и Војвоткиња од Кента један дан у Београду, 16 јануара, и отпутовали су увече у 11 часова са Топчидерске железничке станице дворским возом за Минхен. На станици су свечано испраћени.

Бадњак у Београду

Прослава Бадњака изведена је ове године врло лепо, у складу са старим народним обичајима. Командант Бадњака био је г. Војислав Петровић, командант 1 коњичког пука Краљеве гарде. Сечење бадњака извршили су војници 5 јануара на Авали, бирајући лепа дрвета, довољно разграната, дебљине 6—10 см. Бадњаци су пренесени истог дана у Кошутњак и смештени у кругу где је раније било соколско играли-

ште. Ту је извршено кићење дрвета за бадњаке 6 јануара изјутра.

Поворка за бадњаке кренула се од Официрског дома 6 јануара у 11 часова. У поворци су учествовали претставници свих војних јединица, које прибављају бадњаке, соколска коњица, кола са бадњаком сокола, возни парк Општине града Београда и Ватрогасна добровољна чета Београд I (који су носили Бадњак

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

за Општину), група омладинаца Југословенске радикалне заједнице (који су носили Бадњак за Претседника владе) и претставници других установа, као и многа приватна лица на коњима и у колима, која су исто тако ишла по бадњак. Војне команде и установе одредиле су по једног официра, који је јахао испред кола са бадњаком своје команде, а иза сваких кола ишло је по неколико коњаника. Команде и установе које немају јахаће коње упутиле су своје претставнике који су се возили у колима са бадњаком. Испред целе поворке ишао је барјактар (на коњу), фанфара (исто

Дочек Бадњака у Краљевском Дому.

Поворка је стигла у Двор тачно у 14 часова. На улазу у Двор дочекали су Бадњак Њ. В. Краљ Петар II, Њ. В. Краљица Марија, Њ. Кр. Вис. Краљевићи Томислав и Андреј, Њ. Кр. Вис. Кнез-Намесник Павле, Њ. Кр. Вис. Кнегиња Олга, Њ. Кр. Вис. Кнежевић Александар и Никола и Принцеза Јелисавета, Њ. Кр. Вис. Војвоткиња и Војвода од Кента, који су тога дана стигли у Београд приликом Свог пута за Атину.

Командант Бадњака пуковник г. Петровић сјахао

Њ. В. Краљ Петар II, Њ. В. Краљица Марија, Њ. Кр. Вис. Кнез-Намесник Павле, Њ. Кр. Вис. Кнегиња Олга, са члановима Краљевског Дома и Њ. Кр. Вис. Војводом и Војвоткињом од Кента очекују бадњак у Двору на Дедињу

на коњима) и командант бадњака. Слика поворке била је живописна и импозантна.

У Кошутњаку, где су чекали искићени бадњаци, пламсале су велике ватре које су заложили војници Београдског гарнизона да се греју. Ти пламенови давали су целој свечаности симболичан и чаробан израз.

Пошто су бадњаци натоварени у кола, цела та живописна поворка, уз звуке музике, кренула је из Кошутњака ка Двору на Дедиње. Дуж целог пута искупила се велика маса грађана, која је поздрављала бадњачаре срдачним поклицима Краљу и Краљевском Дому.

је с коња и, са по једним официром из сваке београдске војне јединице, принео је бадњак Њ. В. Краљу Петру II. Бадњак је био искићен ванредно лепо цвећем, зеленилом и југословенским тробојакма, а на његовом врху се налазила јабука.

Њ. В. Краљ Петар је засуо бадњачаре житом, кукурузом и бонбонама из сита, које му је додао управник Двора, пуковник г. Лeko. Затим је прихватио бадњак и са дотадањим носиоцима унео га у предворје и ставио га на огњиште.

Командант Бадњака пуковник г. Петровић чести-тао је Бадњак Њ. В. Краљу у име свих војних једи-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА

БИБЛИОТЕКА

Њ. В. Краљ Петар II посипа бадњачаре житом

ца. Затим су сви носиоци бадњака послужени врућом ракијом, по старинском народном обичају.

Целокупна поворка бадњачара продефиловала је испред чланова Краљевског Дома и Њихових гостију и кренула за варош булеваром Кнеза Александра Карађорђевића. Претставници појединих војних јединица и установа одвајали су се кад су долазили до пута за своју касарну или дом, а остатак поворке продужавао је пут уз звуке музике. Масе Београђана, окупљене на тротоарима, поздрављале су топло бадњачаре.

У свакој војној јединици, у соколанама, и у другим установама за које су ношени бадњаци прослављено је на врло свечан начин примање бадњака и уношење у дом. У Војној академији приредио је управник генерал г. Џукавац и вечеру за све питомце, са концертним делом, предавањем једног питомца о важности прослављања Божића и о божићним обичајима и са игранком на крају свечаности.

ОМЛАДИНЦИ ДОНОСЕ БАДЊАК ПРЕТСЕДНИКУ ВЛАДЕ Г. Д-РУ М. СТОЈАДИНОВИЋУ

Једна група омладинаца Југ. радикалне заједнице довезла је бадњак за Претседника владе и Министра иностраних дела г. д-р М. Стојадиновића и предала му га на свечан начин. Претседник владе примио је бадњак по уобичајеном реду и задржао се са доносиоцима бадњака извесно време у срдачном разговору.

БАДЊАК ПРЕТСЕДНИКА БЕОГРАДСКЕ ОПШТИНЕ Г. ВЛАДЕ ИЛИЋА

Интересантно и пријатно изведена је прослава Бадњака у Београдској општини. По бадњак у Кошутњак ишли су чиновници и особље Возног парка и чла-

Претседник Општине г. Влада Илић, окружен градским већницима и вишим чиновницима, прима бадњак у своме кабинету

нови Добровољне ватрогасне чете Београд I, са којима.

Бадњак су дочекали око 15¹/₂ часова у кабинету председника Београдске општине: председник Општине г. Влада Илић, градски већници и виши чиновници Београдске општине, са извесним бројем грађана. Г. Влада Илић посуо је бадњачаре житом и бонбонама из једног сита.

Бадње вече у кабинету председника Општине: Деца из обданишта „Мајке Јевросиме“ поздрављају председника Општине г. Владу Илића

Бадњак је унео у кабинет одељни вођа Добровољне ватрогасне чете г. Ђока Станковић, шеф Возног парка, и предао га, са неколико поздравних речи, председнику Општине г. Влади Илићу.

Сиромашна деца из Обданишта „Мајке Јевросиме“ изговорила су молитву за здравље председника Београдске Општине и честитала му Бадњак, па су отпевала „Рождество твоје“.

Затим је цела поворка бадњачара кренула у дом г. Владе Илића, где је приређена импозантна и топла прослава Бадње вечери. Сви који су присуствовали прослави Бадњака у општинској згради, присуствовали су и у дому г. Владе Илића. Још је у дом дошла и једна чета сокола у соколским одорама из соколског друштва Београд XI, чији је старешина г. Влада Илић.

Бадњачаре су у дому дочекали срдачно г. Влада

Илић и његова супруга госпођа Олга Илић и засули их, по старом народном обичају, житом и бонбонама из сита. Бадњак је предао г. Илићу г- д-р Илија Бацковић, градски већник и старешина Добровољне ватрогасне чете Београд I, обучен у ватрогасну униформу, и са неколико срдачних речи честитао г. Илићу и госпођи Илић Бадње вече и Божић.

Г. д-р Илија Бацковић, у дому г. Владе Илића, предаје бадњак г. Влади Илићу, председнику Општине

Најмлађи члан Добровољне ватрогасне чете девојчица Ема Рупчић, у ватрогасној униформи, поздравила је лепим говором г. Владу Илића и г-ђу Илић у име старешинства Добровољне ватрогасне чете Београд I, захвалила им на пажњи коју поклањају напретку Београда и на помагању београдске сиротиње и београдских културних и хуманих установа и пожелела им дуг живот и здравље.

Три сиромашна детета из Обданишта „Мајке Јевросиме“ поздравила су г. Илића и г-ђу Илић дирљивим речима и отпевали „Рождество твоје“.

Претседник Соколског друштва Београд XI, испред постројеног одреда Сокола, поздравио је срдачним речима г. Илића и г-ђу Илић и честитао им Бадње вече и Божић.

Сви присутни почашћени су затим, по старом српском обичају, врућом ракијом и цигаретама.

Бадњи дан у радничким обдаништима

Обављене су две лепе свечаности уочи божићних празника у хуманим радничким установама Општине града Београда: На Туциндан у Мушком радничком склоништу у одељењу Дечјег обданишта у Милоша Поцераца улици, а на Бадњи дан у Женском радничком склоништу, опет у Дечјем обданишту у Кнез Милетиној улици. Свако од ових склоништа има просечно по 50 до 60 дечице испод 4 године старости.

Присуствовали су и једној и другој свечаности, поред управника дотичног склоништа: Претставник Београдске општине градски већник г. д-р Душан Калановић, лекари, сестре и гости.

У топлим, светлим и чистим собама обданишта окупана, очешљана, нахрањена и у пиџамама све-

гле боје весело су жагорала и играла се дечица сиромашних радница, а њихове мајке пуне радости и среће посматрале су са задовољством своју дечицу.

У холу оба обданишта окићене и осветљене свећицама јелке са доста играчки давале су чаробан изглед, а поред њих гомила пакета и кеса слаткиша дочаравала је радост дечице најсиромашнијих родитеља. То је за њих била бајка коју ретко у животу срећу.

Прво је унешен бадњак по нашем старом обичају са сламом и пијукањем и посипањем житом и бонбонама.

Већник општине Г. д-р Душан Калановић, који је и претседник фонда за старање и одржавање радничких

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

хуманитарних установа, обраћајући се скупљенима рекао је:

„Дозволите ми као претседнику фонда ове хумане радничке установе да вас у очи ових светлих Божићних празника поздравим, да поздравим нарочито вас мајке раднице које у борби за парче хлеба трчите и цео дан радите, да вам кажем да и Општина и Министарство соц. политике и Радничка комора помажу ту вашу борбу за кору часно зарађеног хлеба. Када ви изјутра полазите на рад ви долазите у ову хуману установу и остављате своје малишане и одлазите на рад спокојни да су вам дечица у овом дому и окупана, и нахрањена, да су у топлим собама и у топлим чистим хаљинама, да се о њима стара персонал са пуно љубави и да су деца остављена у установи достојној престонице Београда.

Али не заборавимо једну дубоку благодарност да учинимо једној мајци која утире сиротињске сузе, која се брине о дечици радног и вредног света, не заборавимо на узор мајку нашег младог и љубљеног Краља Петра II на Њ. В. Краљицу Марију (са свих страна урнебесно клицање „живео“ и „живела“) која се брине за успех ових хуманих радничких установа. — Њој нек је прва и највећа захвалност („живела“ „живела“ са свих страна).

У очи ових светлих Божићних празника ја вас

поздрављам и желим вам да лепо проведете Божићне празнике.”

Бадње вече у радничком обданишту.

Десно г. д-р Душан Калановић, градски већник

После поздрава г. д-р Калановића, дечица су декламовала, певала и разне игре изводила. После тога су подељени дарови свој дечици.

Богојављенска литија

Овогодишња прослава Богојављена изведена је уз велико учешће свештенства, претставника власти и разних установа и грађанства. У дупке пуној Саборној

Њег. Преосвештенство Митрополит загребачки г. Доситеј баца ледени крст у Саву са моста Краља Александра I

цркви отслужена је служба; у 8 часова. Чинодејствовао је заменик Патријарха митрополит г. Доситеј са члановима Св. архијерејског синода и са преко 30 београдских свештеника. На јектеније је одговарало Прво београдско певачко друштво.

У црквеној порти и на улицама око цркве било је много света, који није могао ући у цркву. Многи верни понели су судове за богојављенску водицу.

Око 10 часова завршена је служба божија и почела је пред црквом да се формира богојављенска литија.

На чело литије постављен је један дечко у цр-

квеној одежди са звонцетом, да звони за време кретања литије; за њим су се ређали црквени и друштвени барјаци. Иза барјака заузела су место певачка друштва и Дом малолетника.

Око 11 часова изашли су из цркве архијереји и свештенство певајући богојављенске песме. Под „Небом“ је заузео место заменик патријарха митрополит г. Доситеј, а око њега архијереји. Испред „Неба“, свештеници по старешинству.

Одмах иза „Неба“ ишли су градски већници Београдске општине са г. Владом Илићем, Претседником општине, на челу; иза њих генералитет са командантом Београда генералом г. Косићем, и официри свих родова војске. После њих многобројно грађанство.

Литија је кренула улицом Богојављенском ка зе-

Претседник Општине г. Влада Илић, са претседником г. Драг. Тодоровићем и градским већницима, присуствује водоосвећењу на мосту Краља Александра I

мунском мосту. По свима улицама кроз које се је крета литија била је постављена војска с једне и друге стране улица, а иза војске, по тротоарима, искупио се велики број грађана који је поздрављао литију, а многи су се и придружили поворци. На почетку земунског моста, на нарочито спремљеној трибини, окићеној зеленилом, задржали су се архијереји и свештенство и извршили велико водоосвећење. После водоосвећења кренули су архијереји са свештенством и народом на средину моста. Митрополит г. Доситеј бацио је са средине моста ледени крст у Саву.

Наступио је необично узбудљив тренутак када су пливачи са обале и из чамаца, који су нарочито чекали на овај чин, поскакали у воду и снажно секли таласе у правцу леденог крста. Маса света са моста и са обала посматрала је овај подвиг смелих пливача и

храбрила их клицањем. Први је стигао до крста мали Охриђанин Благоје Стефановић, пекарски радник. Вода је била узбуркана и он је са великим напорима успео да ухвати крст, заронио је дубоко под воду са крстом у руци, да би побегао од својих другова који су се отимали око крста, и неколико метара даље изронио и улетео у чамац који га је чекао на средини Саве. Маса света поздрављала је овај спортеки подвиг младог радника.

Занимљиво да се је овај Охриђанин и прошле године борио за ледени крст у Сави, али га је претекао његов старији брат и ухватио крст.

Литија се затим кренула натраг у Саборну цркву, уз пратњу многобројног грађанства, где је око 12 часова завршен богојављенски обред и народу подељена нафора.

Шестомесечни помен блаженоупокојеном Патријарху Варнави

22 јануара у 9 часова пре подне отелужена је у цркви Св. Саве у Београду заупокојена литургија поводом полугодишњице смрти блаженоупокојеног патријарха Варнаве, која је трајала пуна два сата.

У 11 часова истог дана одржан је парастос на гробу блаженоупокојеног патријарха Варнаве у цркви Св. Саве. У име Њ. В. Краља присуствовао је први ађутант генерал г. Христић. Присутни су били сви чланови Светог архијерејског сабора, са митрополитом г. Доситејем, замеником патријарха, на челу, велики број свештенства из целе земље, и многобројно грађанство. Београдску општину је заступао г. Божа Павловић, директор Општег одељења.

Као најстарији по годинама ,служио је митрополит сарајевски г. Петар, са још неколико митрополита и епископа.

На крају парастоса сарајевски митрополит г. Петар одржао је говор о заслугама блаженоупокојеног патријарха Варнаве за православну цркву, за отаџбину и народ.

После парастоса, око подне ,формирана је поворка од свештеника и народа у црквеној порти, која је прошла кроз град преко Теразија до зграде Патријаршије певајући „Ускликнимо с љубављу Светитељу Сави!“

А. Балаж: Грађење Земунског моста

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Политичка хроника

Румунски Министар иностраних дела г. И. Мическу, пред одлазак за Женеву и при повратку из Женеве посетио је Београд

— У разговорима између г. Мическа и г. д-р М. Стојадиновића констатована је савршена сагласност по свима разматраним питањима. —

Румунски Министар иностраних дела г. Истрате Мическу, на путу за Женеву, посетио је Београд 11 јануара о. г. Господин Мическу, који је постао Министар у новој влади г. Гоге, посетио је прво Праг, где је са одговорним чехословачким државницима претресао најактуелније спољно-политичке проблеме и подвукао да ће нова румунска влада продужити политику својих претходника, која је тежила што већем учвршћењу Мале антанте.

Г. Мическу и г. д-р Милан Стојадиновић, у пријатељском разговору

Посета г. Мическу Београду, као и она Прагу, више је акт куртоазije, а изазвана је и потребом да се договори са својим колегама из држава Мале антанте о ставу који ће заузети, као члан Савета Друштва народа, на јануарском заседању овог Савета, као и да потврди да ће нова румунска влада г. Гоге продужити политику пријатељства у оквиру Мале антанте и Балканског споразума.

На перону београдске железничке станице приређен је г. Мическу врло срдчан дочек. Дочекао га је лично Претседник Министарског савета и Министар иностраних дела г. д-р Милан Стојадиновић са вишим чиновницима Претседништва владе и Министарства иностраних дела, затим румунски посланик г. Виктор Кадере са госпођом и чиновницима посланства, турски посланик г. Али Хајдар Актај, чехословачки отправник послова г. д-р Шчапек, претставник Румунско-југословенског клуба и др.

Специјална композиција румунског Министра иностраних дела стигла је на београдску железничку станицу у 9 и по часова пре подне. Са г. Мическом допу-

товала је и његова госпођа, затим румунски опуномоћени министар и начелник Политичког одељења Министарства иностраних дела г. А. Крециану и шеф кабинета г. Ф. Паскан.

Југословенски премијер г. д-р Милан Стојадиновић поздравио се врло срдечно са г. Мическом и са госпођом Мическу, којој је предао ванредан букет свежих црвених ружа.

Г. Мическу се је одвезао у аутомобилу са г. д-р Стојадиновићем у румунско посланство, где су се оба државника задржала у краћем разговору. Г. д-р Стојадиновић се затим одвезао у Министарство иностраних послова.

У 11 и по часова г. Мическу се уписао у дворске књиге у Маршалату Двора, а одатле је прешао у Министарство иностраних послова где је конференсио са г. д-р М. Стојадиновићем више од једног сата.

Г. д-р М. Стојадиновић приредио је у част свога румунског колеге ручак у Министарству иностраних дела, коме су присуствовали, поред румунских гостију, Претседник Скупштине г. Стеван Ђирић, министри Краљевске владе, шеф Главног генералштаба генерал г. Милутин Недић са госпођом, и виши чиновници Министарства иностраних дела.

У својој здравици за време ручка г. д-р М. Стојадиновић је поздравио г. Мическа, не само као претставника нове румунске владе, него и као претставника румунске науке и румунског јавног живота. Захвалио му је што је, на свом путу за Женеву, посетио престоницу Југославије да измени мисли са њим одговорним државницима. У овој посети види један ноћ доказ да Мала антанта, која се срећно допуњује Балканским споразумом, остаје убудуће, као и досада, један важан фактор спољне политике Краљевине Румуније. Уверава да она има то исто значење и у спољној политици владе Краљевине Југославије. Изражава још једном свагдашње и непомућено пријатељство Краљевине Југославије према савезничкој и пријатељској Краљевини Румунији. Исказује искрену жељу да се лична сарадња, овако срећно данас отпочета, настави и продужи у истом духу, у корист обеју наших земаља, у корист мира и реда у овом делу Европе. Јер мир уопште и добри односи са свима нашим суседима, јесу и остају главна тежња свих наших настојања. За постигнуће тог циља ми не пропуштамо ни једну прилику и не одбацујемо ни једну могућност — рекао је г. д-р Стојадиновић.

Г. Истрате Мическу у свом одговору истиче да је дубоко дирнут љубазним пријемом који му је приређен

у Београду. У томе види драгоцени доказ осећања којима је надахнута југословенска влада према пријатељској и савезничкој румунској влади.

„Дуг разговор који смо имали у атмосфери пријатељства, пуног поверења, претставља најсрећнији почетак наше сарадње. Необично жалим што ми тако кратко време којим располажемо не дозвољава да продужим свој боравак у Београду, као што сам то желео, и што ми је ускраћено задовољство да још више продужимо наше разговоре, али сматрам да могу да кажем да ми нисмо имали потребе да много разговарамо да бисмо констатовали наш савршен споразум.

„Наши интереси и наше политике стварно су тактичким повезани да наши државници немају потребе за другим разговорима да се разумеју и споразумеју.

Наше одано и непоколебиво пријатељство према Чехословачкој, наша верност Малој антанти и наша воља да ставимо у покрет све наше снаге ради сталног одржавања и појачавања овог дивног међународног организма, претстављају прву основицу наше политике тако срећно допуњене Балканским споразумом, у чијем је крилу, наша сарадња са Турском и Грчком имала тако драгоцене резултате.

„За сваку од наших земаља је велико охрабрење сазнање да може потпуно рачунати на лојалну и одану сарадњу друге у оквиру појачања мира истовремено дубоког и трајног.

„Пошто смо с друге стране чврсто решени да одржавамо наше пријатељске односе са свима земљама, а нарочито са нашим суседима, можемо да наставимо на један пун поверења начин наш пут ка заједничком идеалу мира и спокојства” — нагласио је г. Мическу.

После подне Њ. В. Краљица Марија примила је у аудијенцију г. Мическа.

После аудијенције г. Мическу, са југословенским премијером г. д-р М. Стојадиновићем и румунским послаником г. Кадером, посетио је Румунско-југословенски клуб, где га је поздравио топлим говором председник клуба г. Жика Ђорђевић, професор Универзитета, и упознао са многим угледним личностима, члановима клуба.

Г. Мическу је одговорио исто тако врло срдачним говором, износећи успомене из свога живота које га везују за Југословене.

Увече у 6 часова посетио је г. д-р М. Стојадиновић г. Мическа у румунском посланству и провео са њим у разговору 45 минута.

После тога разговора г.г. Мическу и Стојадиновић примили су новинаре у кабинету румунског посланства. Г. Мическу је, пошто је поздравио новинаре кратким говором, прочитао званични комунике, у коме се констатује да су г.г. Мическу и Стојадиновић у току разговора констатовали савршену сагласност по свима рассмотреним питањима, како оним која се тичу односа између Румуније и Југославије, тако и оним која се односе на општу политичку ситуацију, а нарочито на сарадњу двеју земаља у оквиру Мале антанти и Балканског споразума. Г.г. М. Стојадиновић и И. Мическу изразили су на завршетку њихових разговора одлучну жељу да и у будуће продуже ову сарадњу у истом духу поверења и пријатељства.

Увече су румунски посланик г. Кадере и госпођа приредили вечеру у просторијама румунског посланства, којој су били присутни, поред румунских гостију, југословенски премијер г. д-р Милан Стојадиновић, француски посланик г. Брижер са госпођом, посланици Држава Мале антанти и Балканског споразума, виши чиновници југословенског Министарства иностраних дела.

После вечере г. Мическу је са госпођом и својом пратњом отпутовао симплонским експресом за Женеву. На станици је свечано испраћен.

*
* *
*

При повратку из Женеве г. Мическу је поновонавратио у Београд да обавести г. д-ра М. Стојадиновића о резултатима своје мисије при Савету Друштва народа и да претресе са њим разна питања која ће бити третирана на конференцији Балканског споразума 15 фебруара у Анкари. Г. Мическу и његовој госпођи приређен је поново свечан и срдачан дочек у Београду. Овом приликом Кнез-Намесник Павле одликовао је г. Мическа орденом Белог Орла I реда са лентом. Г. Мическу са госпођом и пратњом положио је венац на гроб Незнаног јунака на Авали, обишао затим, у друштво са г. д-ром М. Стојадиновићем, зоолошки врт и Војни музеј и увече отпутовао за Букурешт. На железничкој станици приређен му је срдачан испраћај.

Нови сенатори

9 јануара о. г. истекао је мандат двадесетосморице сенатора, који су постављени пре 6 година Краљевим указом. Од тих постављених сенатора четворица су умрли: д-р Влада Андрић, д-р Мића Мићић, д-р Валентин Рожић и Павле Самуровић. Остала 24 престали су бити сенатори 9 јануара, то су г.г.: д-р Исак Алкалај, Јован Алтипормаковић, Јова Бањанин, Осман Виловић, д-р Богдан Гавриловић, д-р Георг Грасл, Милутин Драговић, д-р Момчило Ивковић, д-р Хамдија Карамехмедовић, Тома Ковачевић, д-р Сава Љубибратић, д-р Желимир Мажуранић, Сефедин Махмудбеговић, Салем Муфтић, Паја Обрадовић, д-р Анта Павелић, Дака Поповић, Крета Смиљанић, Светозар Томић, д-р Динко Тринајестић, д-р Ото Франгеш, Иван Хрибар, д-р Јосип Шиловић и д-р Бењамин Шуперина.

Указом Краљевских Намесника од 9 јануара о.г. попуњено је 11 упражњених сенаторских места и за сенаторе су именовани г. г.: д-р Лујо Војновић, бивши министар и Краљевски делегат при Међународном институту за интелектуалну сарадњу; д-р Богдан Гавриловић, професор Универзитета у пензији и досадашњи сенатор; д-р Георг Грасл, досадашњи сенатор; Стеван Јанковић, народни посланик; д-р Хамдија Карамехмедовић, бивши министар и досадашњи сенатор; Антун Михаловић, бивши бан; Стеван Михаљчић, протојереј и досадашњи сенатор; д-р Анте Павелић, досадашњи сенатор; Јанко Спасојевић, државни саветник у пензији и Спира Хаџи-Ристић, народни посланик.

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Социјална хроника

Прослава дечјег празника „Оцеви“ у Централном уреду за заштиту матера, деце и младежи Поглаварства града Београда

Општина града Београда прославила је и ове године свечано дечји празник „Оцеви“ у просторијама Централног уреда за заштиту матера, деце и младежи Градског Поглаварства, у Ломиној ул. бр. 17. Свечаност је почела у 10 час. пре подне.

„Оцеви“ у Дому за заштиту матера, деце и младежи: Један малишан везује претседника Општине г. Владу Илића

Деца и њихови родитељи долазили су већ рано у јутро у дечји уред, иако је била неподношљива зима. Деца су била радосна и нестрпљива. Сва београдска сиромашна деца која су била позвата штићеници су Централног уреда. Њихове породичне прилике утврђене су теренским испитивањем, које врше заштитне сестре. Свако дете има свој лист у картотеци Дечјег уреда. У току 1937 огдине било је под надзором и заштитом Централног уреда 5980 деце. Од ове деце изабрано је 600, чије су породице најсиромашније а мореју да издржавају велики број деце.

Овогодишња свечаност приређена је уз помоћ Акционог одбора за Зимску помоћ. Акциони одбор одбрио је за набавку топлих џемпера, ципела, чарапа, колача и бонбона 80.000— динара. Дарови су распоређени за по 300 деце на првом и другом спрату зграде. Деца, од четврте па до четрнаесте године, напунила су својом веселом грајом све просторије. Мајке најмлађих присуствовале су свечаности, а родитељи веће деце чекали су у приземљу зграде.

Свечаности је присуствовао лично Претседник Општине града Београда г. Влада Илић, који је, кад се појавио, био топло поздрављен од присутне деце са

„Живео!“. Били су присутни још г.г. др. Душан Калановић, градски већник, др. Ђура Ђуровић, помоћник Директора Општег одељења и секретар Акционог одбора Зимске помоћи, др. Угљеша Давидовић, Директор Дирекције за социјално и здравствено старање и целокупно особље Централног уреда за заштиту матера, деце и младежи. Госте и децу поздравила је др. Марија Гајић, шеф Централног уреда, са неколико топлих речи и подвукла је значај овог дечјег празника. Између осталог, казала је деци да Претседник града Београда г. Влада Илић жели да се одрешу сиромашној београдској деци, да би и та дечица провела овај дечји празник у радости и весељу.

Затим је мали Влада Бојановић, стар 5 година, везао Претседника г. Илића, а потом декламовао пригодну песмицу. Родитељи овог детета су болесни и незапослени радници.

У програму суделовала је четворогодишња Марија, дете из једне сиромашне београдске породице са 11 деце. Исто тако учествовао је и већи број сиромашне школске деце. Детету које га је везало као и сваком детету које је учествовало у извођењу програма подарио је Господин Претседник, сем спремљених дарова, и по 100 динара, очински их је пољубио, помиловао и заинтересовао се за економске прилике дечјих родитеља.

Сиромашна деца на „Оцеви“ у дому Централног уреда за заштиту матера, деце и младежи очекују поклоне

Овом приликом поновно је везао Господина Претседника његово мило кумче Иван Савић, чија је мајка пре 2 године на дан „Оцева“ била упућена из

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Централног уреда у породилиште. И двогодишњи Иван добио је од свога кума новчани поклон.

По завршеном програму присуствовали су краће време подели деџих дарова сви гости који су се живо заинтересовали за судбину поједине деце.

Овом свечаношћу почела је овогодишња акција **Зимске помоћи**, која ће током зимских месеци да дели топла одела и обућу и другој сиромашној деци.

За време поделе поклона учила се је тесна веза која постоји између особља Централног уреда и ове деце пошто лекари, чиновници и заштитне сестре већ годинама са много љубави и исто толико стручног знања прате и познају судбину својих штићеника. У подне напустило је и последње подарено дете Централни Уред.

Отварање кухиња Зимске помоћи у Београду и Земуну

— У овим кухињама дели се просечно свакога дана око 4.000 оброка топле хране са хлебом сиромашном грађанству. —

Прикупљање и дељење зимске помоћи пред Божић 1937 год.

Претседник Општине г. Влада Илић, градски већник г. Живан Ранковић, претседник пододбора Црвеног крста г. д-р Лука Ристић и секретар Акционог одбора за Зимску помоћ г. д-р Ђура Ђуровић, на дан отварања кухиње у улици Милоша Поцерца

Акциони одбор за зимску помоћ, — на чијем се челу налази као Претседница Њ. Кр. Вис. Књегиња Олга, са потпретседницама г-ђом Августом М. Стојадиновић и Олгом Вл. Илић, — зашао је у трећу годину свога плодног и корисног рада на исхрани и одевању најсиромашнијих становника престонице, који не примају помоћ ни са које друге стране.

Да би се за овакву врсту помоћи заинтересовао што већи круг имућнијег престоничког грађанства, Акциони одбор за зимску помоћ упутио је апел Београдском грађанству са посветом Њ. Кр. Вис. Књегиње Олге, а претседник Београдске општине г. Влада Илић, поред тога што је преко радија позвао становништво града Београда да својим сиромашним суграђанима помогне у невољи, упутио је и 12 хиљада писама на адресе имућнијих грађана и разних предузећа, позивајући их да својим прилозима у новцу и природи помогну племениту акцију Зимске помоћи.

Као лањске, тако и ове године ову акцију су свесрдно помогли београдски соколи. Они су највећој зими и мразу, у дане 3, 4 и 5 јануара

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ове године, обишли све београдске имућније домове, ради прикупљања одела и животних намирница за сиромашне грађане.

Одлично организована, са двогодишњим искуством, Зимска помоћ у овој зимској сезони ступила

WWW.UNILIB.RS

У чекаоници кујне бр. 1 у улици Милоша Поцерца

је у акцију на сам Бадњи дан. Тога дана, у три разна београдска краја, отворене су три кухиње за дељење исхране сиромашном, немоћном и незапосленим грађанству.

Кухиња бр. 1 отворена је у улици Милоша Поцерца бр. 1; кухиња бр. 2 налази се у улици Старца Вујадина бр. 2, и кухиња бр. 3 у улици Војводе степе бр. 37. Отварању свих ових кухиња присуствовао је лично Претседник Београдске општине г. Влада Илић, са в. д. директором Општег одељења Градског поглаварства и секретаром Акционог одбора г. д-р Ђуровићем и шефом Отсека за помагање сиротиње Градског поглаварства г. д-р Рељом Аранитовићем, као и члановима управе многих хуманих друштава која помажу акцију Зимске помоћи. Отварању кухиње бр. 3

Претседник Београдске општине г. Влада Илић присуствује отварању кухиње Зимске помоћи у улици Старца Вујадина

на Вождовцу присуствовао је и градски већник генерал г. Живан Ранковић.

Првог дана, кад су кухиње отворене, подељено је 1.925 оброка топле хране са хлебом и то: у кухињи бр.

1 — 600 оброка; у кухињи бр. 2 — 125 оброка; у кухињи бр. 3 — 600 оброка.

Кухиња бр. 4, која се налази на Чукарици у Радничкој улици бр. 57, отворена је 23 јануара. У њој је првог дана подељено 109 оброка хране, а сада се број оброка попео на 486 дневно.

У свима овим кухињама сада се дели 3.910 оброка

Пред кујном Зимске помоћи у ул. Старца Вујадина на дан отварања ове кухиње

дневно. Овај се број свакога дана повећава, тако да ће капацитет издавања хране у току зиме прећи цифру од 5.000 оброка.

Поред помагања сиротиње у Београду, Акциони одбор за зимску помоћ још лањске године проширио је своју делатност и на Земун, па је ту своју активност продужио и ове године. Тако је, у уторак 25 јануара, отворена кухиња Зимске помоћи и у Земуну, чијем је отварању опет лично присуствовао Претседник београдске општине г. Влада Илић са госпођом и функционерима за спровођење Зимске помоћи.

Како се у Београду сваког дана пријављује све већи број сиромашног света за зимску помоћ, то Акциони одбор ради на томе да се отвори још једна, пета кухиња.

Издавање хране у кухињи бр. 4 на Чукарици

Акцију зимске помоћи са своје стране такође помаже и београдско хумано друштво „Насушни хлеб“, које дели хлебове оним самцима који преко зиме немају чиме да се хране.

Да би и оне сиромашне београдске породице, које немају могућности да поред пуне трпезе проведу Бо-

жићне празнике, осетиле радост Божића, Акциони одбор за зимску помоћ на Бадњи дан доделио је у Пожарној команди Београдске општине око 3.200 пакета

Претседник општине г. Влада Илић и г-ђа Илић присуствују отварању кухиње у Земуну

са животним намирницама, тако да је 3.200 породица на Божић могло да изнесе на сто бољу храну.

Дељење помоћи у оделу и обући

Одмах после Божића Акциони одбор отпочео је са дељењем помоћи у одећи и обући, коју су од имућнијих грађана прикупили соколи. Одеће и обуће, као и веша, подељено је до сада 1.300 пакета, које је добило око 700 породица.

Као што се само из овог кратког прегледа види, Акциони одбор за зимску помоћ, — уз помоћ др-

жаве, Београдске општине, разних београдских установа, хуманих друштава и милосрдног грађанства — сваке године све више проширује своју корисну делатност, без које би хиљаде сиромашних грађана Београда морали да осете све недаће које доноси зима и њени оштри мразеви.

Кс. Дуњиковски: „Портрет Американке“
(Са изложбе пољске уметности
у Музеју Кнеза Павла)

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.BE

Културна хроника

Прослава св. Саве на Универзитету

Светог Саву, патрона школске омладине, прославиле су 27 јануара на веома свечан начин све просветне установе, и тиме још једанпут доказале да је светосавски дух дубоко прожео душе наше школске омладине.

На нарочито свечан начин прослављен је Свети Сава ове године, која је јубиларна, на нашем Универзитету. Сто година је прошло откако је основан Лицеј, из кога се развио наш данашњи Универзитет.

бин г. д-р Алкалај и представник старокатоличке цркве г. д-р Нико Калођера. Затим претседник Београдске општине г. Влада Илић; министар просвете г. Димитрије Магарашевић, командант града Београда армиски генерал г. Петар Косић; гувернер Њ. В. Краља г. Јеремија Живановић; потпретседник Сената г. Томић; потпретседник Народне скупштине г. Фрања Маркић, као и већи број претставника страних посланстава на нашем двору.

Са прославе св. Саве на Универзитету

Велика сала новог Универзитета била је пуна студената, наставника и угледних личности, претставника црквених, грађанских и војних власти.

Прослави је у име Њ. В. Краља Петра II присуствовао први ађутант дивизијски генерал г. Христић, који је био топло поздрављен од ректора Универзитета г. д-ра Драгослава Јовановића, док су студенти и присутни гости бурно клицали Њ. В. Краљу. Од црквених великодостојника били су присутни: заменик патријарха, загребачки епископ Доситеј, епископи г. д-р Нектарије, г. Вујић и г. Трлајић; представник католичке цркве надбискуп г. д-р Ујичић, јеврејски врховни ра-

нешто пре 11 ч. отпочела је свечаност сечења колача, коју су обавили прота саборне цркве г. Божић и протођакон г. Јелић, са ректором Универзитета г. г-р Драгославом Јовановићем и једним студентом. На јектеније је одговарало Академско певачко друштво „Обилић”.

По свршеном свечаном обреду ректор г. д-р Драгослав Јовановић одржао је говор у име Универзитета, у коме је, између осталог, рекао да ће ове јесени Универзитет наш навршити сто година од када је основан. Подвлачи да је та установа потекла из народних потреба и да је тесно спојена с народним животом,

делећи његову судбину, његове успехе и његове недаће.

Износећи рад Универзитета за протеклих сто година, наглашава вредност нашег Универзитета, који је признат у свим културним земљама.

Надајући се, да ће и у будуће своје задатке „с успехом испуњавати, развијати и даље рад на науци и давати довољну стручну спрему из свих научних грана које се на њему предају”, г. д-р Јовановић је убеђен, да ће Универзитет развијати нашу националну културу и бити од праве користи своје народу и држави. У даљем свом говору г. д-р Јовановић осврнуо се и на потребе збрињавања сиромашних студената, који и живе и уче под врло неповољним околностима.

„На седам Београдских факултета има око 7000 студената од којих је највећи број средњег и сиромашног стања, а већина их живи у Београду”.

„Многобројни студенти станују под најтежим околностима на периферији града, по више њих заједно у бедним и нехигијенским собама.

Сиромашни београдски студенти хране се у неколико студентских менза под врло нехигијенским околностима. Стога је неопходно потребно да се што пре подигне нарочита зграда за Општу студентску мензу, у којој би могло добијати здраву и јевтину храну бар 1000 најсиромашнијих студената. Универзитет се нада да ће таква зграда у току ове године бити подигнута уз помоћ државе.

Освећена је основна школа »Матија Бан« на Бановом брду

На св. Саву о. г. свечано је освећена нова зграда основне школе „Матија Бан” на Бановом Брду. Свечаности су присуствовали: изасланик Њ. В. Краља пуковник г. Радован Поповић, потпретседник Београдске општине г. Драг. Тодоровић, изасланик Министарства

Иzasланик Њ. В. Краља пуковник г. Поповић и потпретседник Београдске општине г. Драг. Тодоровић присуствују свечаности у школи „Матија Бан”

просвете референт г. Вилимановић, в. д. директора Привредно-финансијске дирекције Београдске општине г. Љуба Николић, претставници управе Друштва „Напредак” за улепшавање Чукарице, Бановог Брда и Бановог

Ове тешке прилике под којима студенти живе, врло неповољно утичу и на њихово здравље. Фонд за здравствену заштиту студената, који постоји на Универзитету чини све што може, али му на расположењу стоји свега 250.000 динара годишње, што је врло недовољно. Због тога би потребно било, да се целокупна сума, коју студенти уплаћују за Централни здравствени фонд, ставља на расположење Фонду за здравствену заштиту студената и да се та сума још и повећа. Универзитет се залаже за подизање санаторијума за оболеле студенте; ово би се могло остварити на тај начин што би се Фонду за здравствену заштиту студената ставила на расположење из Централног здравственог фонда сума коју су студенти у тај фонд досада уплатили.....”

По завршеном говору г. д-ра Јовановића, који је на крају бурно поздрављен, декан Медицинског факултета г. д-р Александар Костић прочитао је листу награђених светосавских темата и имена носилаца награда. На крају ове лепе свечаности Академско певачко друштво „Обилић” отпевало је школску и државну химну, као и једну песму из свог репертоара.

Увече је у официрском дому одржана традиционална светосавска забава на којој су били присутни: изасланик Њ. В. Краља Петра II дивиз. генерал г. Никола Христић, први ађутант; Претседник Народне скупштине г. Стеван Ђирић; претседник Београдске општине г. Влада Илић; министри г. г. Магарашевић, министар просвете, и д-р Вјекослав Милетић, министар физичког васпитања.

зграде арх. г. Рајко Татић, са надзорним инжењером г-цом Олгом Васиљевић, као и многобројно грађанство овога краја.

Тачно у 11 часова, у препуној свечаној дворани, отпочео је обред освећења. Чинодејствовао је епископ призренски г. Серафим, — који је, 1 новембра 1936 год., у присуству претседника Београдске општине г. Владе Илића осветио камен-темељац истој згради, — уз асистенцију четири свештеника цркве св. Ђорђа на Чукарици. На јектенија одговарао је одлично увежбани хор Чукаричког певачког друштва. Свршетак песме „Многаја љета” присутни су дочекали одушевљеним клицањем:

- Живео Краљ Петар III!
- Живео Кнез-Намесник Павле!
- Живео Краљевски Дом Карађорђевића.

Затим је епископ г. Серафим одржао кратак али убедљив говор о значају подизања просветних установа и о највећем српском просветитељу св. Сави.

Госте је поздравио срдачном добродошлицом управитељ школе г. Живојин Митровић, који је истакао велике заслуге претседника Београдске општине г. Владе Илића за подизање ове школе, као и доброчинство г. Јоце Викторовића, староседеоца овога краја, који је, поред 7.000 м² за пијацу на Бановом Брду, покложио школи 1.400 м² земљишта. При помену имена г. Владе Илића, који је много учинио за овај крај, присутни су дуго и одушевљено клицали:

- Живео Влада Илић!

Тако исто присутни су клицали и великом добро-

По завршеном освећењу зграде одмах се приступило и славском обреду. Овога пута школску славу св. Саву заједнички су прославили обе школе: „Краљ Дечански“ са Чукарице и „Матија Бан“ са Бановог Брда. Славски колач пререзали су: епископ г. Серафим са управитељима поменутих школа г.г. Живадином Митровићем и Н. Димитријевићем и једним учеником школе „Матија Бан“.

После послужења славским житом, ученици и ученице обе школе, на опште допадање, извели су концертни део. Затим су гости, обишли зграду и разгледали све просторије.

*

Школа „Матија Бан“ је једна од најлепших београдских школа, која над осталим има још и ту предност што се налази на чистом ваздуху и на лепом видуку. Поред светлих и хигијенских учионица, школа располаже и савршено уређеним купатилом за децу, хигијенском кухињом и трпезаријом за сиромашне ученике, великом двораном за забаву и игру у зимске дане, пространим двориштем, умиваоницом и хигијенским чесмама у виду малих водоскока са водом за пиће у ходницима. Школу је подигла Београдска општина, уз

поклон једног дела земљишта г. Јоце Викторовића, и њена изградња коштала је око 3,000.000.— динара.

На крају морамо истаћи велике заслуге вредног друштва „Напредак“, које већ неколико година са успехом неуморно ради на улепшавању овога најстаријег

Нова основна школа „Матија Бан“ на Бановом Брду

београдског предграђа радног света, које већ сада броји преко 14.000 становника, а које је до сада много учинило за овај крај.

Освећена је школа »Стеван Високи« на Топчидерском Венцу

На Светог Саву, 27 јануара, освећена је нова зграда народне огледне школе „Стеван Високи“ на Топчидерском Венцу, која је почела рад почетком ове школске године у септембру. Зграда је лепо грађена, здрава и светла, са шест учионица. Општина београдска утврдила је само на зграду, без намештаја и учила, 700.000 динара.

Овој свечаности присуствовали су, поред управника школе г. Благоја Стефановића, изасланик Министра просвете инспектор за основну наставу г. Драгољуб Бранковић, претставник Београдске општине проф. г. Милорад Симић, градски већник, и велики број грађанства.

Пошто је обављен свечани црквени обред освећења

Освећење Црквеног музеја

У згради у Богојављенској улици, где је раније био Музеј Кнеза Павла, освећен је Црквени музеј 23 јануара о. г. и отворена истодобно у просторијама тога музеја изложба г. Сташе Беложанског „Света српска царска лавра Хилендар на Атонској Гори“.

Овом свечаном чину присуствовали су сви чланови Светог Архијерејског сабора, многобројни свештеници и велики број грађана. Чин освећења извршио је епископ браничевски г. Венијамин.

Изложбу слика г. Беложанског отворио је професор универзитета г. Стева Димитријевић, који је у свом говору изнео историјски значај Свете Горе Атонске, задржавши се нарочито на манастиру Хилендару,

зграде и сечења славског колача, управитељ школе г. Благоје Стефановић одржао је говор о значају и задацима ове огледне школе. Осврнуо се на просветну делатност Београдске општине и изнео да је Општина за минулих 10 година издала на просветне сврхе за унапређење основне наставе преко 76 милиона динара. Највећу пажњу основној настави и уопште просветним приликама Београда поклањала је општинска управа са г. Владом Илићем на челу. Откако је дошао г. Влада Илић на чело Београдске општине подигнуто је шест нових школских зграда. Ова општинска управа била је за 36% активнија на помагању просвете него раније управе.

који је постао „српски Јерусалим“. Говорио је о првим нашим ликовним уметницима који су сликали мотиве из Свете Горе.

Прелазећи на изложене слике г. Беложанског, рекао је да је г. Беложански похватио много детаља из архаистичке периоде Хилендара и других светогорских места која су у вези са животом Светог Саве и српском прошлосту уопште.

На овој изложби изложио је г. Беложански 35 уља и 15 цртежа Свете Горе. Ради континуитета и савремењег, изложено је, поред радова г. Беложанског, и осам „видова Хилендара“, које су радили светогорски монаси од половине XVIII до почетка XX века.

Изложба жена-уметника Мале антанте

Под покровитељством Њ. В. југословенске Краљице Марије, Њ. В. румунске Краљице Марије и супруге Претседника Чехословачке Републике г-ђе Хане Бенешове, нарочити комитет организовао је врло лепу и интересантну изложбу уметничких радова жена-умет-

Њ. В. Краљица Марија на изложби жена-уметника Мале антанте. Десно од Њ. В. Краљице принцеза Кантакузен; лево г-ђа д-р Пламинкова, сенаторка из Прага

ница Мале антанте. Изложба обухвата висока уметничка дела сликарска, вајарска и архитектонска најистакнутијих уметница Чехословачке, Румуније и Југославије. Дела су пробрана по чисто уметничким мерилима, са много укуса и строгости при избору, тако да се изложба налази на европској уметничкој висини. Изложба манифестује уметничка стремљења у свакој од држава Мале антанте, највеће уметничке индивидуалитете, особине расе и темперамента дотичног народа, као и изванредан преглед најбољег што су створиле жене-уметнице у наше три савезничке државе.

Ова изложба ће се појављивати у свима државама Мале антанте. Првенство је уступљено Београду, где је изложба отворена 20 јануара у подне, у павиљону „Цвијете Зузорић”.

Отварању изложбе присуствовала је Њ. В. Краљица Марија и лично отворила изложбу. Затим су били присутни: Претседник Београдске општине г. Влада Илић, Министар просвете г. Димитрије Магарашевић, Министар трговине и индустрије г. д-р Милан Врбанић, ректор Универзитета г. Драгослав Јовановић, супруга Краљевског Намесника г-ђа Вјера Перовић, румунски посланик г. Кадере са госпођом, саветник чехословачког посланства г. Шпачек (у име отсутног г. Гирсе) и већи број угледних гостију.

Међу присутним гостима биле су и претставнице жена Мале антанте, које су и организовале изложбу: Претседница женске Мале антанте и сенатор чехословачког парламента г-ђа Франтишка Пламинкова, делегат Румуније принцеза Кантакузен, Претседница југословенског женског савеза г-ђа Лепосава Петковић.

Њих три су дочекале испред изложбеног павиљона Њ. В. Краљицу Марију, поздравиле је срдечно и предале Јој диван букет белих ружа и отпратиле је на

почасно место на челу дворане, које је за Њу било резервисано.

Министар просвете г. Дим. Магарашевић одржао је говор у коме је истакао рад и успехе жена-уметница из држава Мале антанте, које су свој стваралачки уметнички таленат доказале небројено пута, и уметничка критика и јавност је одала заслужено признање њиховим радовима. Изразио је особиту захвалност г-ђи Франтишки Пламинковој, сенатору из Прага, која је дала иницијативу за ову културно-пропагандистичку изложбу, као и организаторкама саме изложбе.

Г-ђа Франтишка Пламинкова у свом говору захвалила је Министру просвете на топлим речима и нагласила нарочиту захвалност високим покровитељкама ове изложбе: Југословенској Краљици Марији, румунској Краљици Марији и г-ђи Хани Бенешовој, супрузи Претседника Чехословачке Републике.

Њ. В. Краљица Марија прогласила је затим да је изложба отворена и обишла је целу изложбу у пратњи г-ђе Пламинкове, принцезе Кантакузен и г-ђе Петковић.

Изложбу жена-уметница Мале антанте посетила је 23 јануара Њ. Кр. Вис. Кнегиња Олга. На самом улазу у павиљон дочекали су Је: Маршал Двора г. Чолак-Антић, Претседник Београдске општине г. Влада Илић, претставнице женске Мале антанте г-ђа Пламинкова, принцеза Кантакузен, г-ђа Петковић и претставнице југословенских женских удружења.

Г-ђа Пламинкова је са неколико топлих речи поздравила Кнегињу Олгу и предала Јој букет цвећа.

Њ. Кр. Вис. Кнегиња Олга на изложби жена-уметника Мале антанте

Кнегиња Олга је, у пратњи претставница женске Мале антанте, прегледала са великим интересовањем целу изложбу.

*

Југословенско-чехословачка лига приредила је чај претставницама женске Мале антанте и присутним умет-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

ницама чија су дела изложена на изложби, који је претста-
 www.информационо у врло срдачном расположењу.

*

Вече жена Мале антанте приређено је у дворани Коларчеве задужбине 24 јануара увече. Одржале су лепе говоре г-ђа Лепосава Петковић, г-ђа Франтишка Пламинкова и принцеза Кантакузен, које су изнеле значај уметничког стварања жена за зближење држава Мале антанте и приказале јавну и уметничку делатност жена у својим земљама.

Овој успелој и интересантној приредби присуствовао је маршал Двора г. Чолак-Антић, претставници власти, делегати свих женских друштава и велики број грађана, нарочито жена.

Претставнице женске Мале антанте из Чехосло-

вачке и Румуније искористиле су свој боравак у Београду да се што боље упознају са јавном делатношћу југословенских жена. Присуствовале су и седници Женског покрета 22 јануара. На тој је седници говорила прво претставница румунских жена принцеза Кантакузен, која је поздравила југословенске жене, изнела рад и положај жена у Румунији и истакла путеве којима жене треба да иду.

Претставница чехословачких жена г-ђа Франтишка Пламинкова приказала је јавну делатност чехословачких жена, које су извојевале многа права и изједначиле се у многим областима јавног живота са мушкарцима. Истакла је да је демократија једина могућа подлога за учешће жене у јавном животу и позвала југословенске жене у Чехословачку да проуче рад и напредак чехословачких жена.

Изложба бугарских карикатуриста

Крајем децембра и почетком јануара приредили су бугарски карикатуристи занимљиву изложбу карикатура у павиљону „Цвијете Зузорић”. Сlike и кипови зрачили су ведрим хумором, простодушном сатиrom, балканском свежином и шеретлуком. Било је ту и извесног

Било је и неколико успешних карикатура из светске политике, где се осветљавају комичне стране актуелних проблема и личности. Велики део изложених радова био је и по обради и по уметничкој инспирацији на високом уметничком нивоу.

Приликом отварања изложбе прочитао је писмо г. Бранислава Нушића, који је позвао бугарске карикатуристе да дођу у Београд и стао на чело одбора који је организовао ову изложбу. У то доба нико није ни слутно да је ово последњи пут што Бранислав Нушић, макар и овако посредно, отвара једну изложбу.

У свом писму Нушић истиче да је „сатира, била она у слици или речи, ознака која бележи до којег је степена у дотичној средини развијено осећање културне висине; ознака која бележи колико је километара на своме путу напредовао примитивац, приближујући се културном човеку. Јер, то не може нико порећи, човек који има моралне снаге да сам своје слабости уочи и храбрости да се тим слабостима насмеје, — ходи путем који га води ка културној крестости. Исто тако и народ који уме и хоће да види своје слабости и има храбрости да им се насмеје, на путу је који води културном узрасту.”

Нушић у свом писму истиче значај изложбе и за учвршћење братства између наша два народа, које се може засновати једино путем духовног упознавања и изграђивања заједничке културе.

Изложбу је отворио г. Пјер Крижанић, дајући у свом говору згодне карактеристике изложених радова. „Тај смех који вас овде разгаљује, биће вам близак и разумљив, јер је то смех нашег човека нашем човеку.

Ви ћете, колико у ономе који се смеје толико је и у ономе коме се смеје, видети себе.

Ваше ће изненађење бити утолико веће, што ћете све то наћи у савршеном уметничком облику, по коме су ови драги гости равни и најбољим уметницима тога рада који сте видели у свету — на западу.”

У име бугарских карикатуриста одговорио је г. Александар Божинов, захваљујући свима онима Београђанима који су омогућили ову изложбу и позива југословенске карикатуристе да приредe сличну изложбу својих карикатура у Софији.

Изложбу су посетили и Њ. Кр. Вис. Кнез-Намесник Павле, претседник владе г. д-р Милан Стојадиновић, министар саобраћаја г. д-р Мехмед Спахо, као и још неколико министара, и велики број грађана.

Рајко Алексијев: „Диоген московски: Да ли је још гдегод заостао који правоверни бољшевик, да га пошаљем у чистиште?”

(Са изложбе бугарских карикатуриста)

болног галгенхумора, где се уметници кроз сузе смеју манама и незнању свога народа. А било је неког олимпијског смеха, где се од свег срца смеју претендиозности и таштини народних „учитеља и просветитеља”.

Радио изложба на Београдском сајмишту

Под покровитељством г. Војка Чвркића, Министра пошта и телеграфа, а под почасним претседништвом г. Владе Илића, претседника Београдске општине, организовано је Радиоклуб на Сајмишту, у павилону Николе Спасића, врло успелу и интересанту велику међународну радио изложбу од 23 јануара до 1 фебруара. То је пета велика радио изложба. На изложби је учествовало четрнаест светских фабрика за производњу радиоапарата и радиостаница. Приказани су најмодернији пријемни и емисиони апарати, а изложени су и апарати за телевизију и неки нови проналасци у радиофонији. У самом изложбеном павилону била је постављена и специјална краткоталасна емисиона радиостаница, која је преко целог дана вршила пренос са изложбе на таласној дужини око 41 метра.

Свечаном отварању изложбе, 23 јануара пре подне, били су присутни: Изасланик Њ. В. Краља пуковник г. Сондермајер, Претседник Општине г. Влада Илић, министри г.г. генерал Марић и Чвркић, претседник Државног савета г. Сагадин, потпретседник Београдске општине г. Драг. Тодоровић, виши чиновници Министарства војске и морнарице, Министарства пошта и телеграфа, Министарства просвете, претседник Сајма г. Милан Стојановић, трговински аташе чехословачког посланства и велики број угледних грађана.

Претседник Радиоклуба г. Станоје Протић поздравио је присутне и захвалио се покровитељу изложбе г. Чвркићу, Министру пошта и телеграфа. Изнео је у свом говору задатке Радиоклуба, који ради на окупљању и помагању радиоаматера и њихових настојања, настоји да пропагандом створи интересовање и разумевање за радиофонију у најширим народним слојевима.

Министар пошта и телеграфа г. Војко Чвркић истиче у свом говору значај радија. Радио даје потврду да је ум људски у стремљењу за новим изумима недостижан. Да му је граница негде близу божанских висина. Радио је потстицај и генију за нова стварања, а човеку даје права на велики понос, јер у њему види потврду да је најсавршенији створ у царству света.

Изнео је даље у свом говору програм свога Министарства на ширењу радиофоније. Изграђују се радио-емисионе станице довољне јачине, према потребама нашег народа, како би се радио учинио приступачним економски слабијем свету, који ће моћи и јевтиним и једноставнијим пријемницима добро чути домаће емисије свуда у земљи.

Ради се на усавршавању музичког и говорног дела радио програма, који ће бити подешен за огромну масу слушалаца различитог образовања и укуса, различитих интереса и опречних гледишта.

Треба омогућити народу да се јави пред микрофоном тако да постигнемо ону идеалну двојност да народ чује глас који га снажи, подиже, крепи и просвећује, али да се чује и глас народа преко кога струје непресушни сокови који треба да прострује као здрави нерви кроз националну културу. Народне мотиве треба да узму и обраде јачи духови и да се тим путем осигура изграђивање националне расне југословенске културе.

Изложба коју приређује београдски Радио клуб помаже решење тих проблема, јер ствара шири круг љубитеља радија и даје потстрека стваралачким духовима,

зато је и поздрављамо, — завршио је г. Чвркић.

Гости су са пажњом разгледали целу изложбу. На изложби су изложене, поред најновијих пријемних радио-апарата, и радиоемисионе станице. И наше војно-ваздухопловство узело је учешћа на изложби са својим апаратима за пријем и предају (међу њима изложило је и две аеропланске примопредајне станице).

На изложби је изложена комплетна примопредајна радио-станица за цивилну и војну употребу. Изложена је и једна емисиона лампа од 300 киловата, која је 150.000 пута јача од једне обичне радио-лампе.

Посетиоци су могли видети један огромни звучник, „Кројслер“ централу на ветар (која пуни акумулаторе од 6 волти, даје бесплатно струју за један радиој и 2 сијалице за осветљење стана), и много других занимљивих апарата. Фирма „Теленфункен“ је изложила апаратуру за снимање грамофонских плоча (пробе су вршене пред публиком) и комплетну аеропланску инсталацију за спуштање при слабој видљивости.

Било је интересантно и одељење у коме су излагали радиоаматери. Ту је било оригиналних радова и правих изума. Нарочито су падали у очи радови двојице београдских студената технике г.г. Мирка С. Трпковића (који је добио I награду од 2.000.— дин. за краткоталасни пријемник) и Драгомира Хаџи-Вуковића, затим приватног чиновника г. Јосипа Бего, и неколицине гимназиста г.г. Милутина Марјановића, Николе М. Раденковића који је добио II награду од 1.000 дин. за примопредајник, Љубише Ђурића, Ђуре Бојошића и Тихомира Јакшића (који је добио трећу награду).

Интересантне су статистичке табеле које је изложило Министарство пошта и телеграфа. Према тим табелама, број радио-претплатника износио је 1933 године 58.896, а 1937 године 112.037. Порастао је дакле за 5 година готово двоструко.

Највећи је пораст 1937 године за последња 4 месеца (од 101.933 у септембру до 112.037 у децембру), а од тога највише у децембру (за непуних 5.000). За првих седам месеци пораст је само у јануару и нешто мало у фебруару, у марту и априлу стагнација, у мају и јуну падање, у јулу стагнација, у јулу врло мали пораст. За свих првих осам месеци пораст је само за 2.143 претплатника.

Према томе, може се закључивати да ће се овај пораст из децембра прошле године продужити и у 1938 години.

Највише радио-претплатника отпада на Дирекцију пошта, телеграфа и телефона у Новом Саду (30,47%), затим на Загребачку дирекцију (21,49%), па Београдску (17,59%), Љубљанску (14,32%) и т.д. Најмање отпада на Цетињску дирекцију (1,72%).

Приређивачи изложбе завели су и једну новину да би привукли што већи број грађана и заинтересовали их за радиофонију: Сваког дана извлачена је лутрија на тај начин што су улазнице које су тога дана продате, а које су обележене бројевима, играле на лутрији као срећке. Онај посетилац радио изложбе чији је број улазнице извучен на лутрији добивао је скупоцен радиоапарат.

На исти начин преко лутрије давана је срећном добитнику и претплата на радиоапарат на дуже време.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Божићна издања београдских дневника о Београду

www.un Београдски дневни листови — „Политика“, „Време“, „Правда“ и „Самоуправа“ — дали су ове године о Божићу ванредно лепе и разноврсне прилоге.

Има ту чланака од трајне научне и литерарне вредности од познатих наших писаца. Највише има историјских чланака, па приповедака и песама, а има и популарних чланака из разних научних области, као и чланака о актуелним проблемима.

За жаљење је само што ти листови не дају овакве прилоге у засебној свесци, у облику ревије, која би стајала у библиотеци читалаца са осталим књигама од трајне вредности. Преко празника се мало чита, а после празника, чим се појаве нови бројеви дневника, бацају се стари, без обзира да ли су прочитани или не.

Немамо довољно простора да се осврнемо на све ствари од вредности. Зато ћемо се осврнути само на оне чланке који су у вези са Београдом, његовом историјом и животом, и са Београдском општином.

ПОЛИТИКА доноси значајну изјаву Претседника Београдске општине, г. ВЛАДЕ ИЛИЋА о финансијским урбанистичким, здравственим, социјалним и саобраћајним питањима Београдске општине. Г. Влада Илић се прво осврће на нови буџет Београдске општине и констатује: Док се ранијих година општина све више гушила у дуговина, који су били и веома скупи и краткорочни, па тиме и врло опасни, дотле су се за последње три године дугови Београдске општине смањили за три стотине милиона динара. Успех није само у смањењу дуговања, него и у санацији општинских финансија. Јер, тих три стотине милиона динара, који су били легећи дугови, представљали су веома тежак баласт, који је гушио општинске финансије, а Општину би најзад довео до банкрутства.

Г. Илић наглашава да пред Општинском управом стоји питање великих комуналних радова, који захтевају на стотине милиона динара. „Кад се има у виду ова будућа потреба за великим финансијским сретствима, онда је тек јасно шта значи данашња срећена финансијска ситуација и повраћени кредит Београдске општине“.

У даљој изјави г. Илић истиче значај уређајних основа за даљи развитак Београда — регулационог плана, уредбе за његово извођење и грађевинског правилника за цео Београд, са Земуном и Панчевачким Ритом — чији се програм изводи у споразуму са Министарством грађевина. Износи шта је све досад од тог програма извршено, а што је у раду, задржавајући се нарочито на изменама око Парламента, на Ташмајдану и око моста Краља Александра.

„За уређење земљишта код Парламента израђен је и регулациони план; Министарство грађевина у начелу га је усвојило. По њему цео терен између зграде Аграрне банке и Главне поште обрадиће се у зеленилу, са потребним површинама за саобраћај. Исто тако израђен је регулациони план за Ташмајдан; налази се на одобрењу код Министарства грађевина. Према том плану предвиђа се један велики трг око цркве светога Марка. Трг ће бити сасвим отворен према улици Краља Александра тако да би постојећа црквена зграда била порушена. На Ташмајдану предвиђа се још један нов трг. Он ће бити окружен великим јавним зградама и то: Државном хипотекарном

банком, Академијом наука, Општинским домом и Палатом правде, која је предвиђена на углу Хартвигове и Краља Александра улице“.

У прошлој години Општина је подигла неколико нових модерних школа, — каже г. Илић — а у току ове године подигнуће још пет нових школа са 44 учионице. Тако ће бити подигнута зграда за Грађанску школу са 12 учионица, па школа у Раковици, школа на Дунавском крају са 12 учионица, школа у Железничкој колонији са 4 учионице, школа на Црвеном Крсту са 12 учионица, и дозидаће се један спрат на школи у Предграђу Краљице Марије.

Поред ових радова наставиће се зидање радничких станова, подигнуће се дечје летовалиште у Кошутњаку, уредиће се пијаца код Цветкове механе, створиће се житна пијаца за сточну храну, а изградиће се хладњаче у Мртвачници и подигнуће се на пијаци Зелени Венац продавница за млечне производе и сувомеснату храну. Затим, продужиће се радови на зидању Дома за напуштenu децу и незбринуте старце, а приступиће се и подизању Шегртског дома, који ће стајати три милиона динара.

Говорећи о социјалном и здравственом старању Београдске општине, г. Илић подвлачи да је Општина подигла модерно Дечије прихвалиште, на чије се изграђење утрошило 8 и по милиона динара. „Ово замашно дело Општине београдске, како по финансијским издацима тако и по социјалном значају, спада у најмодерније и највеће установе ове врсте на Балкану, а по рационалној организацији треба да буде сасвим нове концепције“.

Изградиће се стална дечија летовалишта, а напуштена деца добиће још ове године свој дом, који ће ускоро бити освећен.

Г. Илић даље говори о усавршавању здравствене службе, о проширењу Градске болнице и о повећању возних објеката Дирекције трамваја и осветљења.

„Политика“ доноси интересантан чланак г. Д-РА ЈОВАНА РАДОНИЋА „У Београду пре двеста седамдесет две године“, у коме писац додирује пролазак турске војске великог везира Ахмеда Ђуприлића 1663 кроз Београд за Будим, када је султан Мухамед IV објавио рат Леополду I. После завршеног рата, у коме су победили Турци, Леополд I је организовао велику сјајну депутацију најугледнијих аристократа из свих западних европских земаља, на челу са фелдмаршалом грофом Валтером Леслијем, која је, на свом путу за Једрене, дошла 1655 г. и у Београд. „На том путу ни једно место, сем Будима, није више привлачило пажњу западне аристократије него Београд“.

У то доба налазио се у Београду дубровачки поклисар Јакета Палмотић, који је искористио прилику да ступи у везу са овом сјајном депутацијом.

Жив и карактеристичан је опис уласка ове необичне депутације у Београд, из кога се види и слика тадашњег Београда:

„Улазак грофа Леслија и његове сјајне пратње у Београд био је веома сликовит. Неколико врло лепих коња вукао је богато украшене кочије, поклон цара Леополда султану Мухамеду. Окружен многобројном пратњом на бесном хату, жахао је достојанствено стари ратник гроф Лесли, све доскора коман-

дант Славонске војне границе. Лепота коња и китњаства опрема, шаровито и ванредно богато одело западних великаша, који су се поносито кретали кроз београдску варош ка тврђави да учине онде подворење београдском паши, пажеви, музичари и трубачи изазвали беху дивљење београдског становништва, састављеног од Турака, Срба, Грка, Јевреја и доста бројне дубровачке колоније. Западњаци опет с интересом посматрали су Београд и његове неколике врло лепе цамије танких минарета, ханове (Шећер-хан, Пиринч-хан, Ибрахим-пашин-хан, Чизма-хан итд.), ниска кубета на хамамима, пазаре с нагомиланом робом из Египта, Шама, Триполиса, Бејрута и Смирне”.

Г. Радонић описује још неколико карактеристичних догађаја у вези са том депутацијом, из којих се види богатство и углед Дубровчана који су живели у Београду.

„Политика” доноси даље чланак Г. Д-РА ДРАГ. Б. ЈОВАНОВИЋА „Универзитетска насеља у Београду”, у коме је писац изнео развој и разграњавање београдског Универзитета с обзиром на зграде у којима ради. Данас београдски универзитет располаже са близу 40 зграда мањих или већих, распоређених у више насеља.

ВРЕМЕ доноси низ шала и интрига из старог Београда под насловом „Шаљивчине и пашквилаша” из пера Г. М. Б. НЕДИЋА.

Затим чланак из праисторије Београда од Г. ЈОВАНА ОБИЧНОГ „Стада мамута некада су трчала по Београду”.

Занимљив је чланак у „Времену” „Улазак руске војске у Београд 1811 године” од Г. А. ИВИЋА. Ту писац описује колебање Карађорђа и његових доглавника између Аустрије и Русије и коначну једнодушну одлуку, на предлог Карађорђевог, скупштине војвода и народних старешина да се Србија стави под окриље Русије (24 јануара 1811). Вршене су у Београду велике припреме за дочек руске војске, која је била обавештена о одлуци београдске скупштине.

Руска војска — 600 пешака и 12 коњаника — кренула је из Буукрешта са српским првацима Миленком Стојковићем, Доситејом Обрадовићем, владиком Леонтијем, а доцније јој се придружио и Петар Добрињац.

И коњица и пешадија српска изашле су пред Смедеревску капију да дочекају Русе.

Карађорђе на челу коњице, са свима сенаторима и другим старешинама, пошао је пред Русе ван града. „Сви су били одевени у најсвечаније хаљине, само је Карађорђе био у сасвим једноставном, његовом свакидашњем оделу и без ордена”.

10 јануара у 11 и по часова појавио се пред Смедеревском капијом Карађорђе са својом пратњом, са три заставе. За Србима је долазио пуковник Бала са руском војском са 4 заставе, 4 топа, и 8 кола са муницијом, а за њима руски дипломатски агент Теодор Недоба и српски прваци. Долазак Руса поздрављен је пуцањем топова са београдских бедема. Пред капијом је дефиловала српска пешадија. Руски пуковник Бала начинио је пред Карађорђем сабљом дубок поклон до земље и упитао га је да ли може ући у град. Карађорђе му је одговорио да може.

Кратко време иза тога отслужено је у цркви богдарење и молелствије за цара Александра I, уз присуство руских официра, Карађорђа и осталих српских првака. Чиноедејствовао је парох и познати књижевник Вићентије Ракић.

„Време” доноси необично лепо написан чланак Г. Д-Р ЈОВАНА МИЈУШКОВИЋА, градског већника, „Христ као савршени психотерапеут”, чија је главна идеја да је прави лекар уметник који се рађа, а не постаје. Писац анализира утицај лекаревог „отменог тона који пријатељски одјекује у души болесника и који врло често више успе него скупоцени лекови и луксузне cure”, наглашава да лекар поред медицинског знања мора да има љубави према болеснику, да има интуитивног дара да брзо упозна природу болести, да успостави поверење између болесника и себе и да буде над болесником супериорнији, да води болесника, па и оног најинтелектуалнијег. „Христос је био велики лекар и без медицинског факултета, и то савршен психотерапеут”. Он је лечио својим моћним утицајем на болесника, као што и данас чине највећим делом велики лекари.

Писац истиче важност лекареве личности при лечењу, који, поред великог познавања медицине и искуства, мора да има у себи нечега ирационалног: љубави, доброте, мађије, сугестије.

ПРАВДА доноси уметнички инспирисан чланак Г. ВЛ. ВЕЛМАРА ЈАНКОВИЋА „Фиџир — Бајир” — брег размишљања, како су Турци називали Калемегдан.

Затим доноси чланак Г. БОРЂА ДЕДИЋА „Кућа на Варош капији у којој је живео Кнез Михаило спада у најстарије зграде престонице”, где писац детаљно описује ову кућу, која се налази око места где је сада просечена Иван Бегова улица. Кућа служи и данас, али њен старински изглед крћи пластичну лепоту нове улице, па ће се морати, можда већ идуће године, срушити. Писац описује и унутрашњост куће, са старинским унутрашњим уређајем, са собама у којима је становао Кнез Михаило и примао своје интимне сараднике и пријатеље: Гарашанина и друге. „У левом крилу куће налазио се атеље онда чувеног сликара Мурата”.

После погибије Кнеза Михаила, кућу је купио Илија Пржић, извозник. 1880 године купио је кућу београдски адвокат Јанићије Пантелић, а после његове смрти купила је Јелена, супруга д-р Данила Данића, државног саветника. Од то доба кућа се налази у власништву породице Данић, и данас ту живи г. д-р Данило Данић, касациони судија, с породицом.

„Правда” даље доноси чланак Г. СПАСОЈА БОРЂЕВИЋА „Како је Змај изабран за београдског општинског лекара”. Ту се описује афера једног општинског лекара из 1891 године, д-р Николе Николића, који се је надмено понашао према болесницима, па је то своје незгодно понашање пренео и на мртваце. Једно мртво дете у Палилули „дрмусо је и није дозволио да се сахрани”, иако су сведоци доказивали да је дете већ два дана мртво. Та је „афера” узбудила београдско грађанство и цео општински одбор, који је тог лекара једногласном одлуком отпустио из општинске службе.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Да се попуни ово општинско лекарско место, одлучено је једногласно да претседник општине посети д-р Змаја Јована Јовановића, познатог песника, и умоли га да се прими за општинског лекара ван конкурса, јер се Змај на конкурс не би хтео јавити. Змај је пристао и општински одбор је на идућој седници потврдио избор Змаја за општинског лекара.

„Правда” доноси и занимљив чланак Г. МИЛАНА ГРОЛА „Стари и нови Београд”, у коме писац анализира социјалну и културну структуру старог и новог београдског становништва. Док су стари Београд насељавали сељаци и приближавали га народу, нови Београђани се не регрутују из сељака: „Они у већини произлазе из већ формираних варошана или полуварошана разних крајева”. Србијански сељак све мање покушава да пробије тај варошки кордон, јер се у том метежу не сналази.

Г. Грол апелује на националне и културне установе да пораде на приближавању тога модерног Београда ка селу и народу, да помогну национално и социјално повезивање београдског разбијеног живота, о-

благорођавање и одуховљавање његовог механичког развоја.

САМОУПРАВА доноси низ занимљивих стручних чланака активних министара о проблемима њихових ресурса, више научних чланака из историје и политике и неколико књижевних прилога.

Од ствари које су у непосредној вези са Београдском општином доноси кратак и језгровит чланак претседника Београдске општине Г. ВЛАДЕ ИЛИЋА „Комунални проблеми Општине београдске” и чланак градског већника Г. МИЛАНА А. КОСТИЋА „Коста Таушановић”. Г. Костић је у свом чланку исцрпно и рељефно оцртао фигуру овог великог народног трибуна и реформатора, првака Радикалне странке у моментима кад је она водила гигантску борбу за народне слободе и демократију. Кроз борбу, страдања и хероизам овог нашег државника оцртана је у главним линијама и историја и значај Радикалне странке. Писац је оживео у свом чланку једну од најлепших и најчаснијих периода из наше народне прошлости.

А. Балаж: Скадарлија

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Сокољство

Сокољско друштво Београд X

за Вождовац и предграђе Краљице Марије

„Не треба ни за догмом, већ заћи у пун живот свога народа“. тако је рекла Рената Тирш југословенском Сокољству у Прагу 1930.

Француска Револуција, снажан покрет у току XVIII века, истакла је гесло: „Слобода, једнакост, братство.“ То је усталасало не само Француску, већ и цео културни свет, цело човечанство.

Европа је била скоро сва заталасана. У њој су нови погледи почели да преовлађују:

- рушен је стари феудални поредак,
- негирана су племићска преимућства,
- ропство се укида,
- празноверје, незнање устукло је испред оних који су били потлачени, који су се освестили.

Срби су од Словена (изузев Руса) били први, којима је под утицајем Француске Револуције пошло за руком, под вођством Војда Карађорђа, да растргну окове ропства, да се ослободе од Турака.

Хрвати нису били у могућности да себи прибаве Слободу са оружјем у руци.

Словенци нису били у могућности да оружаним путем себи стекну Слободу, мада су се снажно опирали духовно и економски.

Бугари су уз помоћ Русије стекли оружјем слободу.

Чеси и Словаци нису могли оружјем да се ослободе тираније Аустроугарске.

Пољаци тако исто тек после светског рата, као последицу слома Аустроугарске, Немачке и царске Русије добише слободу и самосталност.

Сокољство, у коме су предњачили Чеси (окожуени германским морем), одржало је потлачене (упочетку слабе и незнатне). Јер су приступили кроз Сокољство економској еманципацији, подизању народне свести и морала, оснивању свих могућих националних удружења.

Чеси су предњачили свима Словенима. Код њих, у њиховоме народном животу, најважнији је догађај а и најзначајнији датум био дан оснивања сокољског друштва, 16 фебруар 1862 године, када је д-р Мирослав Тирш прокламовао сокољску идеологију: телесно вежбање појединаца, а и ускупно ставио је у службу моралнога препорода целог народа.

Сокољство, као семе бачено на патриотско тле, уродило је плодом. Као печурке за кратко време никла су сокољска друштва по целој земљи где је било Чеха и Словака.

Сокољство је, по угледу на Чехе, одмах почело да се развија и код осталих Словена:

— Словенци су 1863 год. основали своју сокољску организацију и назвали је „Јужни Соко“,

— Хрвати су основали своју сокољску организацију 1874 год. и назвали је „Хрватски Соко“.

— Срби у Србији, заузети сређивањем економских и политичких прилика после Ослобођења, основали су сокољске организације 1881 год. Они пак у Аустроугарској оснивали су свуда своје сокољске организације одмах иза Хрвата и упоредо са њима.

Сокољство до Светскога рата у Србији ширило се и напредовало. Оно је учинило, те је елан свих Срба, а с њима и свих добровољаца Хрвата и Словенаца, у коначној победи, крунисан стварањем Краљевине Југославије.

Краљевина Југославија је резултат напора свих патриотских свесних Југословена. Клица тога патриотскога рада, а после и успеха, несумњиво лежи у сокољској свести Југословена.

Сокољство после Светскога рата добија своје право име и свој пун и одређен задатак:

— „Сокољски савез Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца“ остварује се 28 јуна 1919 год. на сабору у Новом Саду.

— „Југословенски Сокољски савез“ истиче се на Главној скупштини у Марибору 30 априла 1920 год., када се још истиче формула:

„Ен Краљ, ена Држава, ен Народ“ („Један Краљ, једна Држава, један Народ“).

— „Савез Сокола Краљевине Југославије“ законом од 5 децембра 1929 год. оснива се са чисто сокољским програмом „коме приступа у целости „Југословенски савез“.

Сокољство по томе закону има за циљ:

- да подиже телесно здравље,
- да ствара морално јаке и национално свесне држављане Краљевине Југославије.

Сокољство Краљевине Југославије организовано је овако:

I **Сокољски савез**, то је највиша сокољска јединица која удружује све сокољске жупе Краљевине Југославије.

Сокољски савез је врховна управа, у погледу организације, администрације, рада, савезних приредаба и заступања и претстављања сокољства, како у земљи, тако и према иностранству.

Седиште је Сокољског савеза у Београду.

II Соколске жупе, то су скуп више соколских друштава, чију територију одређује Соколски савез.

Соколске жупе могу носити подарени назив.

III Соколска друштва, то су најмлађе јединице Соколског савеза, које и врше вежбе, чија је сврха: упоредно васпитање тела и душе, те да се у народу укоре и учврсти: телесно здравље, морал и национална свест.

Бити добар Југословен значи: бити здрав и свестан позива и дужности.

Соколство Краљевине Југославије, упркос многих незгода, напредује. Све бановине и сва места имају своје жупе, а ове своја друштва и своје соколске чете.

Београд, где је и седиште жупе, има својих 12 соколских друштава, а Земун има два.

„Соколско друштво Београд X” на Вождовцу и предграђу Краљице Марије основано је 26 октобра 1935 год. Њега су основали: свесни грађани тога краја на челу са г. Живаном Ј. Ранковићем, генералом у пензији и резерви, сада градским већником.

Када је изабран г. Живан Ј. Ранковић, по једнодушној жељи свих оснивача као најзаслужнији у свему по својој прошлости и као најспособнији за такав положај, он је одржао говор:

„Благодарим на вашем поверењу. И пре него што будемо прешли на избор осталих чланова управе, ја бис молим, да саслушате све што ћу вам рећи:

„Вождовац је топографска вододелница, која се спушта са Торлака ограђена са с. и. Мокролушким Потоком, који тече кроз Душановац и са ј. з. Бањичким Потоком, који се са овим састаје испод Ауто Команде и под именом првог тече на с. ка Сави, у коју се и улива.

Тај теренски простор играо је у историји нашега народа врло важну улогу, почев од Војда Карађорђа, по коме је и добио своје име, са кога је пак 30 новембра 1806 год. Вожд Карађорђе упутио своје колоне, ту на њему прикупљене, да заузму београд. тврђаву.

Тај теренски простор био је место на коме је шумадски народни трибун Тома Вучић Перишић 26 августа 1842 год. у борби против Кнеза Михаила овога успео да потисне и да за кнеза Србије са војском прокламује Александра Карађорђевића сина Војда Карађорђа.

Тај теренски простор био је, најзад, место на коме је као редов, каплар и подофицир 6, пешад. пука Краља Александра I изводио са својим наставницима војничке вежбе Витешки Краљ Александар I Ујединитељ.

Кад је све то тако, зар ми грађани, који имамо ту срећу да на том терену живимо; ми који ласкамо себи да смо друштвена елита Београда, бар мислимо морална и интелектуална ако не материјална, смемо и можемо допустити да овај знаменити, историски, простор буде без таквога

једнога витешкога друштва, као што је соколско друштво?!

То је разлог ради чега смо се данас овде скупили; то је побуђивало све нас осниваче, да и ми оснујемо соколско друштво за Вождовац и предграђе Краљице Марије.

„Браћо, и сестре,

Пре него будемо приступили избору осталих чланова управе друштва, ја вас молим браћо и као старешина и као брат соколац, да при целом овоме послу имате на уму две ствари:

— Прво, на челу свих сокола стоји наш краљ, наш млади љубљени краљ Петар II као Врховни Соко, праунук Војда Карађорђа и син Витешког Краља Александра I Ујединитеља, коме сви ми као верни држављани дугујемо оданост и кога хоћемо са целим својим бићем да помажемо и,

— друго, соколи су добровољна друштва, у коме су сви чланови међу собом равни и по дужности и по праву, зато се и зову браћа. Али, сви соколи треба да су без мана и да сви скупа и сваки појединац мисли и ради само оно, што доноси корист народу и отаџбини и што служи на понос Краља!

„Сви, који ступају у соколско друштво, треба и морају бити у свакоме погледу од свих најбољи.”

„Ко тако хоће, нека буде снама!”

„Соколско друштво Београд X” стало под управом, под старешинством Живана Ј. Ранковића, генерала у пензији и резерви, радило је и напредовало. Мада су убациване од млађих елемената несоколске идеје и несоколски поступци, ипак чврста рука једнога опробаног патриоте одржала је, уз сарадњу свесних и агилних сарадника, друштво.

Соколско друштво Београд X успело је да набави скоро све гимнастичке справе за вежбање и, што је важније, оно је одржало више соколских приредби и предавања. На многим предавањима главни предавач био је г. Живан Ј. Ранковић, старешина.

Соколско друштво Београд X, за које се много заузимао г. Живан Ј. Ранковић, старешина, по пројекту требало је да добије и своје земљиште, на коме би имао да се подигне Соколски дом.

Соколско друштво Београд X на својој Главној скупштини, одржаној на дан 30 јануара 1938 год., изабрало је једногласно за свога доживотног почасног старешину г. Живана Ј. Ранковића, генерала у пензији и резерви, оснивача друштва и досадашњег сталног старешину.

Изасланик Соколске жупе г. С. Станковић, професор, топлим речима честитао је г. Живану Ј. Ранковићу на тој части, коју у целој Соколовској уживају само још два лица.

Вождовачки Соко

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

Позоришна хроника

Премиијере, рејџише и џуџици

У логору, драма од г. Мирослава Крлеже, от- крива сву трулеж, хетерогеност и бе- смисленост Аустроугарске Монархије. Писац продире у суштину ствари и догађаја, неком елементарном сна- гом слика ратни вихор. То је унутрашња драма која се одиграва у душама људи, а оличава трагедију целог човечанства. То је страхан докуменат рата.

Радња се одиграва за време светског рата, на аустроугарском фронту у Галицији, у штабу команде једне аустроугарске „регенте”. Рат се осећа више него што се види: У понашању официра и војника, у њиховим разговорима, у радњама, у трансформисаним душама драмских јунака. Рат ствара нарочита душевна стања код људи, нарочити начин мишљења и осећања. Претвара људе у крвожедне животиње и лудаке. При- сталице рата су острвљени зверови, патолошки бед- ници. Пацифисти су на други начин душевно рашти- ровани, нервозно усплахирили.

То разорно дејство рата на људске душе прика- зао је г. Крлежа необичном уметничком снагом, не- посредно и сугестивно. Свуда се осећа рат, грозан, убита- чан, кида нерве и трује душе. Све те грозоте: пусто- шење људских душа, касапљење и мрцварење телеса, вешање невиних, врше се без икаквог човечанског циља. То варварство треба да врати назад точак историје, да сачува монструозни средњевековни режим Беча и Пеште, да сузбије уздизање човека и ослобођење на- ција. Зато тај фронт не показује ничег херојског. Обер- лајтнант Валтер, који је лудо храбар, не жали ни себе ни другог, само је један лудак чији је мозак разорен алкохолом и сифилисом. Остали аустројски патриоти су надувени бирократи или каријеристи.

Ни противници Аустроугарске, млади кадет Хорват и социјалиста-резонер д-р Грегор, немају ничег херој- ског у себи. Они свој револт и гнушање исказују више речима него делима. Знају тачно шта треба да раде: Да беже с ону страну фронта, да одрекну послушност претпостављенима. Али не чине ни једно ни друго. Покоравају се војној дисциплини и средини у којој живе. Хорват чак изврши једну гнусну пресуду и обеси једну старицу која је протествовала што су јој војници украли теле и пљунула на бароницу Мелдег- Краненштег, која није хтела да саслуша старичину жал- бу. Хорват осећа ужасну неправду ове пресуде, али је извршава. Нема снаге да каже: „Нећу!”, иако не држи ништа до свога живота. Толико му је војна дисциплина ушла у крв. То га доводи до нервног потреса.

У последњем чину Хорват одриче послушност. Тек што се вратио из крвавог окршаја, натеран од

баронице и виших официра да свира Рахмањинова, он свира посмртни марш. Свира помамно, бесно, оглу- шујући се о све протесте и скандализовање баро- нице и официра, док га силом не одвуку од клавира. Оберлајтнант Валтер, пијан и неуравнотежен, гледа у овом поступку Хорватовом акт издаје и пуца на њега. И Хорват пуца из револвера и убија Валтера. Доктор Грегор брани Хорвата и пуца на више официре. Настаје општа узбуна, сви губе главе и пуцају не гледајући куда. У тој пуцњави сви гину. То је сим- блично приказан крај Аустроугарске. Завеса која се спушта покрива и леш реакционарне и крваве Монар- хије, да би се на њеној територији могле организо- вати слободне националне државе.

Ни тај последњи гест кадета Хорвата није иза- зван неким херојским расположењем, свесним кида- њем ланаца, него нервним растројством, једном пот- свесном динамиком осећања. Трагичан крај није на- ступио директно због сукоба претставника двеју идео- логија, него због апсурдности аустроугарског државног апарата, који није могао да се акомодира општим за- конима еволуције, а у свом старинском облику није био толико консолидован и петрифициран да би мо- гао одолети снажном налету споља.

Кроз ову драму је г. Крлежа генијалном сна- гом изразио патологију рата. То није дело локалног ни ширег националног патриотизма, него општечовечан- ско, пацифистичко. Ово ратно лудило није посматрано кроз призму национализма ни модерног патриотизма, него са једног вишег човечанског хоризонта, са кога се не виде ни нације ни сталежи, него човек као једина вредност. Крлежина је теза да рат, уништавајући и тела и душе, враћа људе у дивљаштво, тера их у лудило. Зато они који проповедају и организују рат нису, у Крлежиној драми, нормални људи, исто као ни они који га воде.

Те страхоте рата најбоље су се илустровале на аустроугарском фронту у светском рату, зато што тај фронт није имао никакве идејне ни моралне под- логе. Г. Крлежа је видео и преживео баш тај фронт. Зато је његов пацифизам толико убедљив и беском- промисан.

Отуда разлика између г. Крлеже као сликара ау- строугарског фронта и писаца који сликају србијан- ски фронт. И ови други описују грозоте рата и ње- гова разорна дејства, али виде у патњама и напо- рима српских војника и нешто узвишено, натчовечан- ско. Ратне невоље су сличне и на једној и на дру- гој страни, али су дејства њихова на душе разли- чита. Код бранилаца слободе нема оне унутрашње

борбе са властитом савешћу, нема оног осећања да су напори бесциљни, да се ратује за другог. А та борба са самим собом много је страшнија него борба са непријатељем.

Редитељ г. Цанков, иако Бугарин, савладао је тешкоће Крлежиног стила, схватио амбијент који се приказује, разумео личности и поставио комад на сцени врло добро.

Глумци, који су по свом непосредном искуству исто тако далеко од духа којим је прожет овај комад, играли су добро, неки чак и одлично.

Г. Миливоје Живановић неком елементарном снагом, која задивљује, одиграо је страшног алкохолика и паралитичара, безумно храброг и суровог оберлајтнанта Валтера. Успео је да кроз овог аустријског фронташа да сву страхоту и бесмисленост рата.

Г. Мате Милошевић је са много сугестивности репродуковао унутрашњу душевну борбу кадета Хорвата, који сав трепери под утицајем страшних догађаја. У тој фигури писац је приказао једног интелектуалца Хрвата, који долази у сукоб и са својим претпостављеним и са својом савешћу, али га та борба не доводи до бунтовног дела, него му растројава душу и тек кроз тако растојство долази до израза бунт. Г. Милошевић је фино анализирао све преливе овог пасивног бунтовника.

Изгледа да је писац своје идеје хтео више да пласира кроз социјалисту оберлајтнанта д-р Грегора, него кроз кадета Хорвата. Али г. Драгутиновић није успео својом игром да рељефније истакне ту фигуру. Тиме је потиснуо у позадину доста и пишчеве тенденције.

Од осталих глумаца треба споменути г. Виктора Старчића (доктор Пуба Аграмер) и г. Николу Поповића (бригадир Хајнрих).

Дете у борби од Леонарда Вегнера. Писац покушава да реши проблем детета у несрећном браку. Има ту неколико тачних, али сувише познатих психолошких запажања. И муж и жена су интелигентни, исправни, свако за себе на свом месту. Али су различите природе, имају разне сфере интереса. Не разумеју се. Она је интелектуалка, сликар, која се предаје својим бојама и платнима. А муж тражи жену, а не уметницу. И кад не може да је нађе код куће, налази је ван куће. То појачава јаз и доводи до развода.

И све би било у реду — она би се вратила својој кичици, а он својој новој жени, — не би било потребно писати драму. Али они имају дете, девојку гимназисткињу, које страда због раздора родитеља. Оно покушава свом силом да зближи родитеље; њему су потребни обоје.

И управо на тој патњи детета писац је хтео саградити драму. Приказао је ту патњу на извесним местима добро, каткад узбудљиво. Али није изградио драму, него само неколико драмских фрагмената. И, што је најгоре за писца, није дао никакво решење, није га чак ни наговестио. Ствари су постављене тако да се не види никакав излаз, осим смрти детета. И муж и жена и дете невини су, немају никакве кривице, ни свесне ни несвесне. И отац и мајка воле дете, боре се око њега, свако хоће да га васпита. Али дете воли подједнако

и тату и маму, хоће да их споји поново, да се међусобно муче.

Осим те детиње жеље, нема ни једног дубљег психолошког момента који би диктовао обнављање брака. И никакве перспективе да би обновљени брак био спљивији него раније.

То је комад са тезом, али доводи радњу у ћорсокак. А писац који не види решења, не треба да пише комаде са тезом.

Уметничка вредност комада није тако велика да би покрила ову мисаону празнину.

Госпођица Љубинка Бобић одиграла је ванредно улогу несрећног детета. Кроз цео комад она је изра-

Г-ђа Марица Поповић и г-ца Љубинка Бобић у комаду „Дете у борби“

жавала свој бол спонтано, потресно, налазећи узек за то згодне покрете и изразе. Као да је целим својим бићем тражила немогуће решење.

Али је писац био према њеној улози немилосрдан. Није јој дао ни да буде жива оптужба, ни протест против чега било. Ни против родитеља, ни против друштва. Могла је само да протествује против неке несхватљиве силе која ствара бића са разним душама, па их каприциозно доводи у заједницу и тера их да рађају несрећну децу.

Улогу мајке играла је на премијери г-ђа Ида Прегарац, а доцније г-ђа Деса Дугалић. И једна и друга су играле добро, али су дале две сасвим различите мајке и супруге. Г-ђа Прегарац је унела у своју

улогу више привидне хладноће и пркоса увређене супруге, више строгости добронамерне мајке.

Г-ђа Деса Дугалић је више устрептала, болом прожета жена и нежно забринута мајка.

Г-ђа Прегарац и г-ца Љ. Бобићева
у комаду „Дете у борби“

Г-ђа Дугалић је подвукла више женственост код једне интелектуалке, а г-ђа Прегарац је истакла више интелектуалне квалитете своје улоге.

Све три глумице су показале како се и у комаду осредње вредности могу креирати занимљиве улоге. Овде су оне биле стваралачке природе и спасавале су писца.

Г. Раша Плаовић враћа се београдској позорници

Велики позоришни догађај је свакако повратак г. Раше Плаовића београдској позорници. Београдска публика није заборавила његове интелигентне интерпретације улога, изразито сликање сложених душевних стања, природну и топлу осећајност и звучну ритмичку дикцију.

Велики позоришни догађај је свакако повратак г. Раше Плаовића београдској позорници. Београдска публика није заборавила његове интелектуалне интерпретације улога, изразито сликање сложених душевних стања, природну и топлу осећајност и звучну ритмичку дикцију.

Појавио се поново на београдској сцени у једном

комаду без веће уметничке вредности, у **Путнику без пртљага** од француског писца Жана Ануја. Али је комад довољно занимљив, а личност „живог незнаног јунака“, ратника који је изгубио памћење, доста рељефно скицирана, тако да је г. Раша Плаовић на том скелету могао изградити једну величанствену улогу.

Један од многобројних несрећних ратника изгубио је памћење и не зна да каже ко је и одакле је. Живи зато у склоништу. Око њега се отима више породица. Долази најзад у своју породицу. Ту му приказују сцене из његовог детињства, сећају га на свирепу, бездушну, родоскрвна дела која је у младости починио, да би му повратили памћење. Поред свих неваљалстава која је починио, његов брат и мајка спремни су да га приме к себи.

У једном моменту, кад засветлуца сећање, он се гнуша и стиди своје прошлости, одриче је се, не признаје да је то он. Баца сав тај пртљак прошлости. Одриче се и богатства и удобности које му пружа породица, и једва дочека прилику да побегне у сасвим нову породицу и средину, да отпочне нов живот.

Г. Раша Плаовић је кроз све сцене био изразит, тумачио је и допуњавао писца психолошки тачно и уметнички сугестивно.

„Путник без пртљага“: г-ђе М. Таборска и Е. Микулић

Од осталих глумаца који су играли у овом комаду најбоља је била г-ђа Дара Милошевић у улози кобне жене, која је сва обузета грешном љубављу према својој

деверу, ратнику без памћења, и хоће да га врати опет у свој загрљај. Она је уносила у своју игру много топлине, страсти и женствености. На махове је зрачила грешном ватром Дантеове Франческе.

Још бољи је г. Раша Плаовић био у Шекспировом ХАМЛЕТУ, где је играо насловну улогу приликом прославе 40-годишњице књижевног и преводилачког рада г. Светислава Стефановића. Оживео је тога вечера пред нашим очима познати и драги лик Хамлета, дубокоумни сањалица, духовити и меланхолични циник; зазвонили су богати и прегнантни стихови; прострујале дубоке човечанске мисли. Г. Раша Плаовић је дочарао часове највишег уметничког уживања. Као у транспу глумио је цело вече.

Изразио је оно схватање Хамлета по коме је дански принц више филозоф песимиста, „Welt verrachter“ и циник него неуропат. Хамлет изиграва свесно умоболника, да би лакше осветио оца, донекле и тоње у истинско лудило, али је увек свестан свега што се догађа у њему и око њега. То је лудило уметничких природа, које су у стању да анализирају и саопште другом процесу своје необичне душе.

Достојну партнерку имао је г. Раша Плаовић и овде у г-ђи Дари Милошевић.

Слика Офелије — девичански чисте, а страшно заљубљене, коју њена љубав према Хамлету, разоча-

Г. Раша Плаовић као Хамлет

рење и бол за оцем одводи у потпуно помрачење ума — какву је створила г-ђа Милошевић на позорници урезала се у душе гледалаца као непосредан личан доживљај.

Идиот од Достојевског. Сувише је смело драматизовати романе великих уметника. Двоструко опасно када је то роман Достојевског и када треба да се приказује на београдској сцени, са београдским глумцима.

Достојевски је болестан човек, епилептичар, његова су запажања тананија, његова стварност друкчија него стварност здравих људи. Душевна стања његових јунака, сложена и чудна, не могу се изразити довољно њиховим диалозима и кретњама, него су потребни и вешти пишчеви описи. А ти описи се у драми морају изгубити. Фантазија је пишчева врло жива, неуравнотежена, одводи често у ужасе и заплете криминалних романа. Има језиве тајанствености.

Научили смо, кад читамо Достојевског, да се потпуно пренесемо у живот његових јунака, да заборавимо на себе. Он опија као хашиш. Тежак је, раздражује нерве, али га са неким сладострашћем читамо.

Има ту и нечег специфично руског, што само

Г-ђа Дара Милошевић и г. Раша Плаовић у комаду „Путник без пртљага“

Г. Плаовић је вешто обележио разлику између симулираног лудила и душевне поремећености коју код Хамлета изазива сазнање о очевој насилној смрти и гнушање због поступка мајке, која се удала за свог девера.

прави Руси могу интерпретирати. Око „занесењаштво”, којим су прожети многи Достојевски типови, тешко је изразити обичним глумачким сретствима. Откуд ми можемо до краја схватити кнеза Мишкина, Рогожина и Настасију Филиповну? Њихове су душе тако тајанствене, да њихов садржај можемо само наслућивати. А наши глумци могу дати само јасне линије, рељефе, иза којих се ништа не наслућује више него што се види. И то, наравно, рељефе само онога што су они схватили. А то је врло мало. То је Достојевски препричан, можда тачно и добро, али прозаично. То су илустрације романа, макар израђене коректно, али без оне чаролијске уметничке снаге.

Г. Тито Строци је између сваке сцене читао текст који није одигран на бини, а потребан је као веза између сцена. Ни то читање није могло попунити празнине.

Приликом читања „Идиота” наша машта је створила пуније слике, утисци су били јачи.

Зато смо са преставе „Идиота” отишли прилично разочарани.

Па ипак, било је неких момената, које је већ писац обрадио драматично, који су репродуковани добро на

Г. Мата Милошевић (Кнез Мишкин) и
г. Миливоје Живановић (Рогожин)

позорници (сцена између Настасије Филиповне и Гање, када Настасија баца стохиљада рубаља у ватру; сусрет између Настасије и Аглаје, које се боре око кнеза Мишкина).

Г-ђа Таборска је лепо стилизовала улогу генералице Јепанчине и, изгледа, исцрпела је до краја. То није ни било тешко за таленат г-ђе Таборске, јер је та улога јасно оивичена у пишчевом тексту. Исто тако је и г. Гошић погодио улогу генерала Јепанчина, и г. Дрнић улогу Гање.

Али су то све споредније улоге и нису прожете чудним натуралистичким мистицизмом Достојевског. Теже је било одиграти улоге у које је Достојевски расуо одлике своје болесне и генијалне душе.

Ту је пре свега Настасија Филиповна, ванредно лепа и интелигентна жена, али нервно болесна, у којој се спајају у диван склад: каћиперство, самосвест и иронично понашање према онима који се према њој пресе са осећањем „да је она најпоказарије и потпуно пропало створење” које није достојно љубави кнеза Мишкина. Та чудна жена влада над сваким коме се приближи неком магијском снагом, а носи у себи осећање да је само смрт излаз за њу и иде полусвесно под нож Рогожина, који је лудо воли. То је једна од „понижених и увређених” каквих су пуна дела Достојевског, која снагом своје воље и интелигенције постаје савест и бич поквареног друштва.

Г-ђа Каталинић ју је добро схватила и на извесним местима насликала живим импресивним бојама. Осећа се само да је остало још доста неоткривених предела тајанствене душе Настасијине.

Кнез Мишкин је исусовски лик, који својом добротом и потсвесном интелигенцијом фрапира и доминира над својом околином. Г. Мата Милошевић га је дао просто, једноставно, али са много тоpline и мекоте и у дикцији и у покретима и у општем ставу. Израз лица, нарочито кротки осмех, и цело држање тела одавало је човека голубије нарави и дубоке интелигенције, која никад не прелази у лукавство, па ни у практичан разум. Г. Милошевић се је највише приближио Достојевском оригиналу, али га није могао до краја попунити.

Рогожин је мрачни „занешењак”, примитивац који иде за својим страстима. Али примитивац са широким руском душом, која носи у себи и уметничке нагоне и спремност на жртвовање самог себе и криминалне инстинкте. Има код њега елемената Раскољникова.

Г. Миливоје Живановић се трудио да инкарнира на бини овај за наше схватање необичан тип. Било је момената када је делимично успевао. Само смо добили Рогожина једностраног, неке његове црте, ону сировост и бруталност, а мрачни понори његове страсне душе нису нам дочарани.

Тако смо добили на позорници само нешто од Достојевског „Идиота”, и то често једнострано, а далеко смо од тога да добијемо потпуну слику, па чак и потпуну блеђу копију овог генијалног дела.

Код Достојевског има ствари које се никад разумом не могу схватити, него се само могу душом наслућити. Зато ни г. Тито Строци, иако ванредан редитељ, није смео да се прими режије овог комада. Да су режисери били г. Павлов и г-ђа Греч, свакако бисмо видели више од Достојевског. Ја верујем да би и г. Живановић дао много свестраније и изразитије свога Рогожина, јер он има предиспозиције за овакве улоге. Неке споредније улоге, нарочито Аглаја г-ђе Урбанове, биле би правилније постављене. А целина би свакако била боље компонована и остављала би хармоничнији и непосреднији утисак.

Б-ц.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Одлуке Државног савета

Градски одветник, у чију дужност по градском статуту улази и састављање грађевинских уговора, нема право на посебну награду за тај посао од стране предузимача.

Градско веће једног града донело је одлуку о општим условима за јавне грађевинске радове и набавке дотичнога града. У тим општим условима било је предвиђено и да је предузимач дужан плаћати награду градском одветнику за састављање грађевинских уговора и то по Правилнику о наградама за адвокате. Банска управа као надзорна власт нашла је да је одлука градског већа односно овога противна закону и зато је исту задржала од извршења на основу § 134 Закона о градским општинама, против чега је Поглаварство изјавило жалбу Државном савету, која је одбачена решењем Државног савета бр. 4349 од 22 фебруара 1937 год. са следећим образложењем: „У § 134 Закона о градским општинама прописано је, да надзорна власт има задржати од извршења одлуку градског већа „која би била противна постојећим законима и законитим наредбама власти или којом се прекорачује делокруг рада.“ Према томе надзорна власт је и у овом случају могла задржати одлуку већа, само у колико би утврдила да је противна постојећим законима, законитим наредбама или је прекорачен делокруг градског већа. Са ожалбеним решењем је то случај па је стога и могло бити задржано од извршења.

Градски главни одветник је чиновник града (§ 141 Град. Статута) и као такав за послове које обавља у име града прима плату, те нема права на посебне награде било од града било од грађана. Изузетно од овог општег принципа усвојеног организационим статутом града Суботице од 1917 године, градски одветник има право на награду од странака у случају вођења парнице као и у случајевима предвиђеним у § 315 Статута. У свима другим стварима, где статутом није друкчије предвиђено, немају право на посебне награде приликом обављања градских послова.

У конкретном случају градски одветник у толико пре нема права на посебну награду од странака, јер му је организационим статутом тач. 6 § 143 изрично стављено у дужност да при грађевинским радовима и набав-

кама, „бдије над тачним одржавањем лицензионих услова и састављања уговоре на основу услова.“

Пошто је одлуком већа поступљено противно Статуту градском односно пошто је прихваћеним грађевинским условима предвиђено да је предузимач дужан дати посебну награду градском одветнику за састављање уговора, то је она и могла бити задржана од извршења у том свом делу на основу § 134 Закона о градским општинама.“

Ако је у одобреном градском буџету предвиђено једно упражњено службеничко место, градско веће може одлучити да се то место попуни, и без обзира на то што је надзорна власт наредила редукцију градског особља за наредни буџет.

Банска управа као надзорна власт задржала је од извршења по § 134 Закона о градским општинама једну одлуку градског већа о томе да се путем натјечаја попуни упражњено место шефа трошаринског отсека. Ово задржавање Банска управа правдала је тиме да је односна одлука противна упуствима Министра финансија за састав градских буџета за 1937/38 год., по којима упуствима градско особље треба смањити за 10% и не уносити у буџет никаква нова места, нити попуњавати непопуњена места по текућем буџету. Поглаварство је против овог изјавило жалбу Државном савету, која је уважена његовим решењем бр. 9997 од 20 априла 1937 год. и поништена одлука надзорне власти о задржавању са ових разлога: „Према § 134 Закона о градским општинама надзорна власт има задржати од извршења ону одлуку градског већа „која би била противна постојећим законима и законитим наредбама власти, или којом се прекорачује делокруг рада“, и то образложеним решењем заснованим на законским прописима. У овоме пак случају ожалбеним решењем није утврђено, да је одлука већа противна законима или законитим наредбама власти, а без тога није ни било места задржању исте одлуке.

Упуства Министра финансија за израду буџета, на која се ожалбено решење позива, овде не долазе у обзир, јер она важе само за израду (техничку страну) буџета и власт у

случају противног поступања има при одобравању буџета да поступи по одредбама за буџет, а то нема везе са извршењем важећег буџета. Осим тога место шефа трошаринског отсека предвиђено је буџетом за 1936/37 год. који је власт одобрила, а градско веће може слободно одлучивати у границама тако одобреног буџета, па је с обзиром на то могло одлучити да се напуни једно упражњено службеничко место предвиђено буџетом, као што је овде и учињено.

У сваком случају ожалбеним решењем није утврђено, да је одлука већа противна законима или законитим наредбама власти, па стога није било места њеном задржању. Како је овде противно поступљено, ожалбено решење, као противно закону, не може опстати. Жалба се стога морала уважити и ово решење поништити."

Без претходно добивене грађевинске дозволе не може ни Банска управа правити отвор и намештати врата на оградном зиду око градског парка.

Поред зграде једне Банске управе налази се оградни зид градског парка. Банска управа, и без споразума са градском општином, направи отвор на том зиду и ту намести врата. Градска општина поводом овога донесе одлуку у којој констатује, да је отварање зида и намештање врата извршено без грађевинске дозволе, противно § 84 и 85 грађевинског закона, и одлучи да Банска управа има да зазида дотични отвор и да оградни зид доведе у првобитно стање, иначе ће то извршити сама општина на терет Банске управе. Затим је Банска управа посебним актом објаснила потребу отварања врата на оном зиду и тражила је од градске општине сагласност за то, што општина није уважила као сопственик парка и зида, него је сама извршила затварање отвора на зиду и уклањање односних врата. Кад је градска општина изнела ово питање пред градско веће, оно је својом одлуком одобрило њен поступак. Ову одлуку градског већа о одобрењу општинског рада по овом питању, задржала је Банска управа од извршења на основу § 134 Зак. о градским општинама, налазећи да је та одлука противна закону, јер одобрава рад градске општине као грађевинске власти, док у ствари та власт припада банској управи пошто је у питању туристичко место, затим, нашла је Банска управа, та задржана одлука градског већа одобрава и неправилно поступање в.д. претседника при решавању захтева Банске управе по односном питању. Против решења Банске управе о задржавању одлуке градског већа изјавило је Поглаварство жалбу Државном савету која је уважена његовим решењем бр. 12432 од 22 маја 1937 год. са ових разлога: „По закону о градским општинама (§ 134) надзорна власт ће задржати од извршења од-

луку градског већа" која би била противна законима и законитим наредбама власти, или којом се прекорачује делокруг рада." Овде међутим ожалбеним решењем није утврђено да је одлука већа противна ни закону, ни законитим наредбама власти, нити да је прекорачен делокруг, па стога и задржању исте није било места.

Прописи грађевинског закона, на које се ожалбено решење позива, овде не долазе у обзир, јер да би могло да дође до примене ових прописа у случају једне градње, као што је овде, мора се претходно стећи право располагања са имовином на којој би се градња имала извести. Оградни зид на градском парку, који је овде у питању, не припада Банској управи, нити је она ма по коме основу овлашћена да са истим располаже, а без тога није могло доћи ни до поступка за дозвољено градње, а још мање до извођења саме градње. Претходно Банска управа се морала споразумети са градском општином, која располаже и са парком и оградним зидом парка, или спровести прописани поступак, ако је због јавних интереса била потреба експропријације, а до споразума не би дошло, па тек онда спроводити поступак за грађевинску дозволу. Све ово овде није учињено, па стога није ни могло доћи до примене прописа грађевинског закона по захтеву односно по жалби Банске управе.

Градско поглаварство при одлучењу односно наређењу, да се отвор на зиду градског парка, који је иначе изведен без њене сагласности, затвори и тиме васпостави пређашње стање, иступило је у ствари као сопственик односно лице које располаже дотичном имовином, а у циљу њене заштите, без обзира на мотивацију њених одлука. У томе смислу је и градско веће одобрило овакав поступак јер је, како његова одлука гласи „спроведен у циљу заштите имовинских интереса општине..." Да ли је то иступање било исправно или није, то овде не долази у обзир, пошто се ради о приватној својини градске општине односно имовини којом иста општина располаже. У сваком случају одлука градског већа није противна законима ни законитим наредбама власти, нити је прекорачен делокруг рада, услед чега није било места њеном задржању од извршења на основу § 134 Закона о градским општинама."

Законом је допуштено уступање под закуп права општине на наплату таксе за клање стоке у општинској кланици.

Министар финансија под бр. 5200/VII/1936 издао је упутства за извршење § 124 Закона о градским општинама, по којима наплата општинских дажбина не би се могла издавати под закуп. С обзиром на ова упутства Банска управа је задржала од извршења, на основу § 134 Зак. о град. општинама, одлуку једног градског већа о томе да се с обзиром

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

на резултат расписане лицитације, уступи лицу М. Н. под закуп за одређено време и за утврђену суму право општине на наплату таксе за клање стоке у општинској кланици. Поглаварство је изјавило жалбу Државном савету и иста је уважена решењем Државног савета бр. 12358 од 22 маја 1937 год. са ових разлога: „У Тар. бр. 382 Закона о таксама прописано је, да општински одбор одређује таксу за клање стоке у атару дотичне општине, а одобрава је Министар финансија. Осим тога предвиђено је да је ово искључиво право општине и да га она може путем лицитације уступити приватном лицу. У смислу ове одредбе општина је и донела своју одлуку о висини ове таксе и исту је одобрио Министар финансија решењем бр. 1997/VII од 20 априла 1937 год. Поред овог у решењу је под напоменом 1 наглашено: „ово право може општина на горњи начин и за означено време на другог пренети.“ Градска општина је према овоме овлаштена и Законом о таксама и решењем Министра финансија да наплату наведене таксе може уступити под закуп, те је и издавање ове могла извршити, као што је њеном одлуком и учињено.

Упуства Министарства финансија за примену § 124 Закона о градским општинама, на која се ожалбено решење позива, односе се на оне дажбине за које не постоје специјалне законске одредбе, а не и на оне за које оваква специјална законска наређења постоје, као што је овде случај. Одлука градског већа према овоме није противна закону, па стога није било места задржању исте по § 134 Закона о градским општинама”.

Кад је градска општина основала један фонд са одређеним циљем, којим она и управља, онда је градско веће овлашћено да одлучује о оту-

ђењу имовине тога фонда ако је то отуђење у складу са постигнућем оног циља.

Одлуку једног градског већа о томе, да се продаду по берзанском курсу 52 комада обезвница ратне штете из Сиротињског фонда и да се од добивене суме исплате радови на новоподигнутом дому старца, задржала је од извршења Банска управа, на основу § 134 Закона о градским општинама, налазећи да је та одлука противна закону о задужбинама, по коме именованом фонда управља управа фонда, док је у оном случају одлуку о отуђењу именоване фонда ненадлежно донело градско веће. Државни савет својим решењем бр. 12357 од 22 маја 1937 год. уважио је жалбу Поглаварства и поништио је решење Банске управе са ових разлога: „Сиротињски фонд, чија је имовина овде у питању, није основан по одредбама Закона о задужбинама, да би његовом имовином управљала управа фонда по Закону о задужбинама, већ је исти основала градска општина, према њеном извештају бр. 8962/1937. А фондом овако основаним управља градска општина, као општинском имовином са одређеним циљем, па је у томе својству могла одлучити да се обавезнице продају и употребе на изградњу дома старца, дакле за исту сврху ради које је фонд и обрзован. Како Банска управа није утврдила да је овај фонд основан по Закону о задужбинама, на супрот извештају градске општине, то не долазе у обзир одредбе Закона о задужбинама, а следствено томе није било места задржању одлуке градског већа. Стога се и жалба морала уважити и ожалбено решење поништити.”

Саопштио,
Љуб. Ж. Јевтић

А. Балаж: На савској обали

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Некролози

† Д-р Карел Бакса, бивши приматор Прага

4 јануара о. г., после краћег боловања, умро је д-р Карел Бакса, бивши приматор града Прага, у 75 години живота.

Пок. Бакса био је истакнута политичка личност у јавном животу братске Чехословачке. Изабран је први пут за народног посланика у чешком покрајинском сабору 1895 као члан чешке радикалне државоправне напредне странке. Мало доцније, 1898, постао је претседник и вођ те странке. Тада је поднео сабору предлог закона о општем, непосредном и пропорционалном праву гласа за целу Чешку. Од 1903 до 1918 био је народни посланик у Царевинском већу.

По занимању је био адвокат у Прагу.

После ослобођења, 1919 године, изабран је за члана градског већа града Прага као члан странке чехословачких социјалиста. Градско веће га је изабрало за првог претседника слободног града Прага, са историјском титулом „Приматор престонице“. На том положају остао је непрекидно 18 година, до 2 априла 1937, када се повукао драговољно због слабог здравља.

Готово целу делатност у ослобођеној Чехословачкој посветио је поч. Бакса унапређењу чехословачке престонице. Улазио је лако у све комуналне проблеме и решавао их на модерној и широкој основи. Под његовом управом Праг се развио у свима правцима и постао је један од највећих и најуређенијих европских градова. Комунална делатност Прашке општине служила је као узор другим великим општинама. Становништво града Прага, под управом поч. Баксе, готово се удвостручило.

Поч. Бакса је био, не само велики чехословачки родољуб, него и присталица што уже сарадње између

словенских народа. Кад год је имао прилике, истицао се и као велики пријатељ Југословена. Био је ожењен Југословенком, Амелијом рођеном Јурковић. За своје политичке заслуге био је одликован, поред многобројних чехословачких и иностраних ордена, и високим југословенским одликовањима.

Престоница Југославије учествује искрено у жалости града Прага и целе Чехословачке за великим сином чехословачког народа и великим Словеном.

Претседник Општине града Београда г. Влада Илић упутио је, поводом смрти Карела Баксе, телеграфски саучешће г. Петру Зенклу, приматору града Прага, које гласи:

Господину

Петру Зенклу, приматору града,

Праг

У своје име и у име градског већа и целокупног становништва Београда изолите примити искрено саучешће поводом смрти Карела Баксе, који је као дугогодишњи приматор драгог града Прага са толико љубави и мудрости неуморно радио на добро прашких грађана.

Молим вас да будете тумач свих наших осећања код градског већа и целокупног становништва града Прага.

Претседник општине

града Београда

Влада Илић.

† Бранислав Нушић

Познати наш књижевник, приповедач и драматичар, духовити Бранислав Нушић умро је 19 јануара у 12 и по часова у 74 години живота.

Бранислав Нушић на одру

Његова смрт потресла је све пријатеље литературе и позоришта, који су кроз више од пола века са уживањем читали његове ведре хумореске и оштре сатире, гледали у позоришту његове драме, — пуне праскавог духа, доброћудних шала, заједљиве сатире, осветљене проблемима наше сирове средине, или прожете трагичним моментима из наше историје.

Престао је да ради мозак који је до последњег момента стварао дивна дела, укочена је рука која је стављала на хартију мисли овог финог и развијеног мозга. Али је Бранислав Нушић оваплотио себе толико свестрано и толико успешно да ће он живети вечито у свом народу, па, преко својих најбољих дела, и у иностранству.

Лепу је старост доживео Бранислав Нушић. У трошном телу стваралачке снаге су се непрекидно развијале. Последња дела Нушићева „Д-р“ и „Покојник“ најбоља су, најзрелија, мисаоно најдубља, техни-

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

чки најразрађенија. Тако се за Нушића може рећи да је у једној буквалном смислу речи, умро у напону своје душевне снаге, иако је зашао у дубоку старост. Као да је снажан дух разбио трошну телесну љуску.

Смрт је прекинула Нушића баш у моменту кад је писао нову комедију „Власт”. Два дана пред своју смрт завршио је други чин са речима „Ја сам на висини”. То су последње речи које је написао Бранислав Нушић. Оне су и симболичне. Нушић се заиста налазио на висини своје стваралачке снаге. Испод тих речи била је написана реч „Завеса”. Та завеса, која је имала да се спусти на позорници иза другог чина његове нове комедије, спустила се заувек на позорници Нушићевог живота.

Карактеристично је да је пок. Нушић и у последњим својим часовима показивао широко интересовање за све проблеме. Он је редовно пратио наше „Београдске општинске новине”. На његовом столу, поред рукописа последњег његовог дела, на коме је радио го-

Пок. Нушић је до последњег дана радио. На његовом писаћем столу виде се „Београдске општинске новине” поред рукописа његове последње драме

тово до последњег часа, налазе се једино „Београдске општинске новине”, као што се види из слике коју су фоторепортери снимили одмах иза његове смрти, и коју доносимо у прилогу.

*
* *

Бранислав Нушић рођен је 8 октобра 1864 у Београду. Детињство је провео у Смедереву, где је свршио основну школу и два разреда гимназије. Потом је прешао у Београд, где је свршио реалку и правни факултет 1884. Као правник студирао је једну годину у Грацу. Учествовао је 1885 године у српско-бугарском рату. После рата осуђен је на затвор због једне сатиричне песме, у којој је исмевао режим Краља Милана. Одлежао је у Пожаревцу једну годину дана, па је помилован после абдикације Краља Милана. Исте те године, 1889, ступио је у државну службу као писар у Конзулату у Битољу. Провео је десет година по разним конзулатима у Старој Србији и Македонији. 1900 године постављен је за секретара Министарства просвете, а потом за драматурга Народног позоришта у Београду. Пензионисан је 1901, али је ускоро реактивиран и постављен за комесара пошта

и телеграфа. Ту службу није примио, па је поново пензионисан. У државну службу враћен је 1903 као секретар у кабинету Претседника владе генерала Дим. Цинцар Марковића. После 29 маја опет је пензионисан. Године 1904 био је управник Српског народног позоришта у Новом Саду. Од 1905 до 1912 бавио се новинарством. 1912 постављен је за првог окружног начелника у Битољу. Године 1913 организовао је позориште у Скопљу и као његов управник провео све до 1915, када је са српском војском пошао у изгнанство. За све то време у Скопљу уређивао је „Српски Југ”.

После ослобођења, 1919, постао је први начелник Уметничког одељења Министарства просвете. Пензионисан је 1923. Као пензионер био је у Сарајеву управник Народног позоришта до 1927, а тада се преселио у Београд, где је провео остатак свога живота бавећи се књижевношћу.

Књижевним радом почео се Нушић бавити још као средњошколац. Прве радове штампао је 1879. Прва његова књига „Приповетке једног каплара из Српско-бугарског рата” изашла је 1886. Први позоришни комад му је био „Народни посланик”.

Нушић је био необично плодан писац, и као приповедач и као писац позоришних комада. Само позоришних комада написао је преко 40. Сва су прошла преко позорнице, а нека су се на њој задржала стално, будући увек жив интерес публике и пунећи, често до последњег места, позоришну салу.

Последњих година издала је књижара Геце Кона Нушићева сабрана дела у 25 свезака. После тога издања Нушић је дао још неколико дела, тако да ће се та збирка морати попунити са још неколико свезака.

Поред свог књижевног рада, Нушић се бавио интензивно и новинарством. У младости је и издавао листове. Сарађивао је готово у свима београдским дневним листовима.

*
* *

Поред многобројних саучешћа која је добила Нушићева породица, стигла су и телеграфска саучешћа Кнеза-Намесника Павла, Краљевских намесника г. д-ра Станковића и г. д-ра Перовића, и Претседника Београдске општине г. Владе Илића.

Саучешће Њ. Кр. Вис. Кнеза-Намесника Павла гласи:

„Породици Бранислава Нушића, Београд.

Примите моје искрено саучешће у великом болу за изгубљеним супругом и оцем, нашим књижевником и националним радником Браниславом Нушићем. — Павле”.

Слична саучешћа упутили су и Краљевски намесници г. г. д-р Станковић и д-р Перовић.

Саучешће претседника Београдске општине г. Владе Илића гласи:

„Г-ђи Даринки Нушић, Београд.

У име Градског већа Београда и у име моје изволице, поштована госпођо, примити са својом породицом искрено саучешће за великим Београђанином Браниславом Нушићем. Београд је у њему изгубио грађанина који му је деценијама чинио част својим прису-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ством. Изгубио је свог великог портретисту, човека који је кроз свој ведри хумор деловао васпитно на своје суграђане и који је целокупним својим животним делом дао пример како се служи свом народу. Нека је слава Браниславу Нушићу!

Претседник Општине града Београда

Влада Илић.

Тело Бранислава Нушића било је пре сахране изложено у Народном позоришту. Огроман број грађана прошао је поред његовог одра да ода последњу пошту великом писцу.

Краљевска влада је решила да се пок. Нушић сахрани о државном трошку. Образован је државни одбор за сахрану.

„КУЋА БРАНИСЛАВА НУШИЋА”

Сахрана је извршена 21 јануара пре подне уз огромно учешће народа. У име Краљевске владе одржао је дирљив опроштајни говор Министар просвете г. Димитрије Магарашевић, у име Српске краљевске академије г. Вељко Петровић, у име Београдског народног позоришта г. д-р Бранислав Војиновић, у име загребачког Народног казалишта г. д-р Шеноа.

Још десетак говорника, — у име књижевних, новинарских и научних установа, — опростило се са пок. Нушићем.

Тело Бранислава Нушића спуштено је у породичну гробницу на Новом гробљу, у једну велику камену пирамиду, без икаквих украса, са једним натписом: „Кућа Бранислава Нушића”.

А. Балаж: Споменик бранилаца Београда

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА